

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Gregor Potokar

Skupnostni in alternativni mediji: študija primera LGBT revije Narobe

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Gregor Potokar

Mentorica: doc. dr. Mojca Pajnik

Skupnostni in alternativni mediji: študija primera LGBT revije Narobe

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

Skupnostni in alternativni mediji: študija primera LGBT revije Narobe

Revija Narobe je skupnostni medij, ki razvija strategije alternativnih medijev, s katerimi posega v medijski in politični mainstream. Vzpostavljeni mehanizmi omogočajo reprezentacijo LGBT vsebin na način, ki si ga izbirajo LGBT avtorji, aktivisti in skupnost, in s tem spreminja ustaljene podobe homoseksualnosti, ki se pojavljajo v množičnih medijih. LGBT mediji in revija Narobe so del strategije vizibilizacije LGBT skupnosti in naslavljanja njenih političnih ter kulturnih vprašanj v širši javnosti. S tem revija spreminja dinamiko skupnosti in ustvarja nove pomene v LGBT, kulturnem, medijskem in političnem okolju. Revija vzpostavi politični in kulturni diskurz ter strategije kontekstualizacije, vizibilizacije, deviktimizacije, denormalizacije, detabuizacije, demedikalizacije, pozitivne stereotipizacije, verbalizacije, destereotipizacije in zasmehovanja. V njej se pojavijo elementi kulturnega blokiranja in kulture fanzinov. Revija vnaša v medijski prostor politizacijo LGBT vsebin in relativizira pomen infotainment žanrov in pro et contra formatov, saj ti LGBT vsebine depolitizirajo, stereotipizirajo in vnašajo sovražni govor. Revija Narobe je skupnostni mediji, ki omogoča reprezentacije LGBT skupnosti, kot se želi skupnost v medijski krajini predstaviti sama.

Ključne besede: skupnostni mediji, alternativni mediji, LGBT skupnost, LGBT mediji.

Community and alternative media: case study of LGBT magazine Narobe (Wrong)

Magazine Narobe is a community media, that develops strategies of alternative media to intervene within media and political mainstream. Developed mechanisms enable representations of the LGBT media content in a way that is common to LGBT authors, activists and community, and that provokes the image of homosexuality constructed by the mass media. Magazine Narobe is a part of the visibility strategy, adopted by the LGBT community to address its political and cultural issues in general public. With its publicity, the magazine changes relations within LGBT community and creates new meanings in LGBT, cultural, media and political space. The magazine develops political and cultural discourse and the strategies of contextualisation, visibility, devictimisation, denormalisation, detabuisation, demedicalisation, positive stereotypisation, verbalisation, destereotypisation and mocking. The magazine adopts some elements of culture blocking and fanzine culture. Political LGBT content addresses the relevance of infotainment and pro et contra genres in mainstream media, since they depolitize LGBT content, produce stereotypical image of the LGBT community and enable hate speech. Magazine Narobe is therefore a community media, that produces representations of the LGBT community in mediascape in a manner common to the LGBT community.

Keywords: community media, alternative media, LGBT community, LGBT media.

KAZALO

1	UVOD	5
2	ALTERNATIVNI MEDIJI	11
2.1	Skupnostni mediji	11
2.2	Alternativni mediji in alternativno novinarstvo	14
2.3	Državlanski mediji	23
3	PREGLED GEJEVSKIH IN LEZBIČNIH PUBLIKACIJ V SVETU, EVROPI, ZDA, SFRJ IN SLOVENIJI	27
4	PREGLED LGBT SKUPNOSTI IN MEDIJSKIH PODOB HOMOSEKSUALNOSTI V SLOVENIJI	35
5	ŠTUDIJA PRIMERA – NAROBÉ KOT ALTERNATIVNI, DRŽAVLJANSKI IN SKUPNOSTNI MEDIJ	51
5.1	Politični diskurz	59
5.2	Diskurz kulture	61
5.3	Strategije alternativnih medijev	64
6	SKLEP	73
7	LITERATURA:	79

1 UVOD

Alternativne medije povezujemo z mediji družbenih gibanj, subkulturami in skupinami s socialnega roba. Vzpostavljajo se kot mediji, ki zastopajo alternativne politične interese, kulturne aktivnosti in položaje zapostavljenih družbenih skupin. Gre za politične letake, grafite, publikacije, piratske radie, TV-programe, spletne dnevnike ali bloge, družabna omrežja in performanse (Rodriguez 2001; Downing 2003; Downing in Pajnik 2008), ki vzporedno z velikimi mediji vzpostavijo alternativni medijski krogotok (Rodriguez 2001). Gibanja, skupine in posamezniki začnejo izvajati te medijske prakse z namenom političnega, kulturnega in medijskega opolnomočenja (Rodriguez 2001; Downing 2003; Atton 2006 in 2008; Downing in Pajnik 2008; Pajnik 2010), zato delujejo kot strategije upora proti političnemu in medijskemu režimu (Downing in Pajnik 2008; Vatikiotis 2008; Hadl in Dongwon 2008). Povod za njihov nastanek so običajno politizacije identitet posameznikov, skupin in gibanj, ki jih sprožijo napetosti v družbi in politiki (Rodriguez 2001), vzniknejo pa tudi takrat, ko so posamezniki in družbene skupine v medijskem »mainstreamu« predstavljene na način, ki je zanje nesprejemljiv, ali pa v medijski »mainstream« niso vstopili, ker tja zaradi obrobnosti svojih interesov niso bili nikoli povabljeni (Atton 2006).

Alternativni mediji tako delujejo kot medijski prostor, ki omogoča gibanjem organizacijo delovanja, predvsem pa zastopanje političnih mnenj in predstavitev kulturnih aktivnosti (Pajnik 2010), ki so jih uveljavljeni mediji izkrivili, zatemnili ali prezrli. Njihova ustanovitev lahko za zapostavljene posameznike in skupine pomeni izhod iz neugodnega položaja, v katerem so se znašli zaradi političnih ali gospodarskih premikov, in hoče z obveščanjem javnosti in političnih odločevalcev opozoriti na problem, predlagati rešitve in doseči spremembe. Aktualen primer medijske alternative je delovanje hektivistične skupine Anonymus, ki z vdiranjem v računalniške sisteme vlad in korporacij zbira informacije in opozarja na borzne nepravilnosti, vojne zločine in spolne prekrške, ki jih novinarji in medijske korporacije niso mogli ali hoteli razkriti. Eden od primerov je tudi arabska pomlad, kjer so gibanja opozarjala na socialne in politične krivice prek spletnih dnevnikov ali blogov in organizirala proteste s pomočjo družabnih omrežij. Gre za države, ki niso zgled novinarske svobode, medijski sistemi pa so vpeti v uradne državne politike ali podrejeni tujim kapitalnim interesom. V Sloveniji velja za bolj znan alternativni medij študentski časopis Tribuna, znana je predvsem pestra subkultura fanzinov, punk, feminističnih in »queer«

publikacij, ki veljajo za alternativne, ker so pristen izraz subkulture (Kolmančič 2002). Zanje so značilni nizka naklada in interne mreže produkcije in distribucije (Kolmančič 2002).

V diplomskem delu z naslovom Skupnostni in alternativni mediji: študija primera LGBT revije Narobe tematiziram revijo kot skupnostni medij (Jankowski 2001). Ti mediji (Jankowski 2001) so ena od teorij alternativnih medijev. Poznamo še radikalne alternativne medije (Downing 1984 in 2003), alternativne medije (Atton 2006 in 2008), državljanske medije (Rodriguez 2001), samoupravne medije (Downing 2003; Gillmor 2006), taktične medije (Garcia in Lovnik, 1997), avtonomne medije (Langlouis in Dubois v Hadl in Dongwon 2008), »inside« medije (Agenteur Bilwet, 1999), »grassroot« medije in »advocacy« medije (Gillmor 2006; Traber v Atton, 2006), naše medije in medije civilne družbe ali civilnodružbene medije (Hadl in Dongwon 2008), participatorne medije (Vatikiotis 2005), medije družbenih gibanj (Melucci v Atton 2008), nove medije (Kyong in Keenan 2006; Liewrouw 2011) in še popularne, ljudske ali folk medije.

Revijo Narobe tematiziram kot skupnostni medij (Jankowski 2001), ki razvija medijske strategije, značilne za alternativne (Atton 2006 in 2008) in državljanske medije (Rodriguez 2001). Skupnostni, alternativni in državljanski mediji označujejo medije, ki jih umeščamo v širše polje tematiziranja alternativnih medijev v medijskih študijah (Pajnik 2010), njihove posebnosti določajo posamezni avtorji (Jankowski 2001; Rodriguez 2001; Atton 2006 in 2008).

Revija Narobe je glasilo LGBT gibanja, ki v Sloveniji izhaja dobrih šest let. V njej so zastopane vsebine, ki se navezujejo na vsakdanje življenje gejev in lezbijk, in politična prizadevanja LGBT skupnosti za ureditev njihovega pravnega položaja in LGBT kulturo, širše pa se tematizacije v reviji navezujejo na vključevanje LGBT skupnosti v kulturno in politično okolje. Avtorji objavljenih prispevkov so LGBT aktivisti in aktivistke, LGBT osebe in širša javnost. Revija Narobe je avtorska, nepridobitna, brezplačna, dostopna v LGBT prostorih in na drugih javnih krajih v Ljubljani in Sloveniji. Izhaja usklajeno z licenco Creative Commons. Vzpostavljena je tudi spletna stran Narobe in spletni dnevnik z enakim imenom.

V diplomskem delu bom preveril tezo, da revija Narobe posega v ustaljene medijske podobe homoseksualnosti in pri tem razvija strategije, značilne za alternativne medije, hkrati pa se

vzpostavlja kot skupnosti medij, ker v slovenskem medijskem prostoru zastopa politične in kulturne vsebine, ki so povezane z LGBT skupnostjo in gibanjem.

V Sloveniji se je diskurz poročanja o LGBT vsebinah razvijal v zadnjih treh desetletjih vzporedno s političnim delovanjem in kulturnimi aktivnostmi LGBT skupnosti in njenim vzpostavljanjem v političnem, kulturnem in medijskem okolju. Danes »mainstream« in veliki mediji (Gillmore 2006) upovedujejo LGBT vsebine v okviru diskurza o človekovih pravicah, ki še vseeno dopušča vdor sovražnega govora, homofobne izgrede, stereotipna tematiziranja in neprimerne reprezentacije LGBT oseb in skupnosti (Kuhar 2003; Velikonja 2008). Mainstream in veliki mediji so korporativni (Gillmore 2006), transnacionalni (Rodriguez 2001) in komercialni (Atton 2006) mediji, pa tudi javni servisi (Jankowski 2001). So profesionalizirana množična medijska produkcija, ki je podrejena politiki in kapitalu (Bourdieu 2001), medtem ko gre pri alternativnih medijih za majhne, deprofesionalizirane medijske produkcije, ki ne temeljijo na dobičku, ampak na kulturnem kapitalu ustvarjalcev (Atton 2008). So deprofesionalizirani in dekapitalizirani (Pajnik 2010) in ne zastopajo političnih in kapitalskih interesov družbenih hegemonov (Downing 2003). »Mainstream« diskurz o LGBT vsebinah se je oblikoval prek stereotipiziranih, medikaliziranih in seksualiziranih reprezentacij homoseksualnosti, ki so prevladovale v zadnjih treh desetletjih (Kuhar 2003). Mediji so jih s pomočjo »queer« skupnosti dekonstruirali in vzpostavili diskurz normalizacije, kjer so deli preživetih reprezentacij ostali in še vedno motijo kolesje velikih medijev. Diskurz o človekovih pravicah, ki se je vzpostavil znotraj sklopa reprezentacij, ki jih povzemamo s poimenovanjem normalizacija, še vseeno ne prikazuje LGBT skupnosti, kot se želi skupnost predstaviti sama (Velikonja 2008). To vlogo so imele vedno LGBT publikacije, ki so izhajale hkrati s premiki v delovanju LGBT gibanja. Gayzine, Lesbazine, Revolver, Lesbo, Oznanila in ne nazadnje Narobe so kljub težavam s financiranjem zastopali politične interese skupnosti, njene kulturne vsebine, odzivali pa so se tudi na medijski »mainstream«, kjer so LGBT vsebine postajale vse bolj naklonjene skupnosti, hkrati pa so dopuščale elemente homofobnih praks in komercializacijo LGBT vsebin (Velikonja 2008).

V diplomskem delu bom Narobe primarno obravnaval kot skupnostni medij, ker koncept skupnostnih medijev znotraj pojmovanj alternativnih medijev dopušča izgradnjo širše slike, ki povezuje medij s skupnostjo, njeno zgodovino, infrastrukturo skupnosti in političnimi preferencami, na drugi ravni pa z ustaljeno medijsko krajino in njeno infrastrukturo. Tako je znotraj skupnostnega modela alternativnih medijev mogoče hkrati misliti na skupnost, medij,

vsebine medija in medijsko krajino, ki jo skupnostni medij dopolnjuje (Jankowski 2001; Rodriguez 2001).

V delu izhajam iz ožjega pojmovanja alternativnih medijev, to je skupnostnih medijev (Jankowski 2001), in delno alternativnih (2006) in državljskih (2001) medijev. V delu najprej opredelim glavna pojmovanja, ki omogočajo misliti, kaj so alternativni mediji in kaj so skupnostni mediji, ki se izjavljajo kot eno izmed pojmovanja alternativnih medijev. Nadaljujem s pregledom medijev LGBT skupnosti v 20. stoletju, s katerimi je LGBT skupnost vstopala v javnost in si zagotavljala zastopanje interesov. V pregled so vključene skupnosti, ki so svojim delovanjem vplivale na nastanek LGBT politik in ideologij, in mediji, ki so zastopali njihove interese in omogočajo predstavo, kaj so LGBT mediji. Pregled zaključujem s prvimi LGBT publikacijami v Sloveniji. Sledi oris revije Narobe, uredništva, stalnih vsebin in rubrik, novinarskih vrst in žanrov ter primeri posameznih žanrov.

Namen diplomskega dela je tematizirati revijo Narobe kot skupnostni medij, ki posega v kulturno, medijsko in politično okolje in pri tem vzpostavi strategije, ki so značilne tudi za alternativne medije (Atton 2006), alternativni novinarstvo (Atton 2008) in državljske medije (Rodriguez 2001). Ker je v središču Narobe kot skupnostni medij, v nadaljevanju orišem dinamiko LGBT skupnosti in gibanja v Sloveniji, njene aktivnosti in njena prizadevanja za priznanje pravic LGBT osebam, ki jih spremlja izhajanje LGBT publikacij in oblikovanje LGBT krajine. Razvoj LGBT skupnosti in njenih medijev upovedujejo »mainstream« medijske prakse, ki zarišejo smernice v upovedovanju homoseksualnosti v slovenskem medijskem prostoru. Aktivisti in aktivistke zavračajo te medijske prakse LGBT skupnost in posegajo v »mainstream« vsebine kot širši del strategije skupnosti za priznanje njenih pravic. Sledi povzetek vsebin revije, kjer opredelim politični diskurz, s katerim LGBT skupnost izpostavlja svoja politična prizadevanja, ideologijo in identiteto, in diskurz kulture, s katerim deluje kot povezovalni element znotraj LGBT skupnosti. Oba diskurza ovrednotim v kontekstu dinamike skupnosti in kulturnih, medijskih in političnih okolij, v katerih se vzpostavljata. V zadnjem delu opredelim strategije, ki jih vzpostavljata osrednja diskurza in s katerimi Narobe upoveduje LGBT skupnost, jo povezuje in posega v medijski »mainstream«. Te strategije poimenujem kot strategija kontekstualizacije, strategija vizibilizacije, strategija deviktimizacije, strategija denormalizacije, strategija detabuizacije, strategija demedikalizacije, strategija pozitivne stereotipizacije, strategija verbalizacije, strategija destereotipizacije in strategija zasmehovanja.

Narobe posega v politično okolje s političnim diskurzom, znotraj katerega posega v »mainstream« medijsko krajino s kontekstualizacijo, denormalizacijo, demedikalizacijo, verbalizacijo in destereotipizacijo, širše pa z diskurzom politizacije in strategijo vizibilizacije in deviktimizacije posega tudi v politično okolje. Diskurz kulture deluje kot povezovalni element skupnosti, znotraj katerega se oblikujejo strategije detabuizacije, pozitivne stereotipizacije, destereotipizacije in strategije zasmehovanja, ki omogočajo spreminjanje pomenov znotraj LGBT skupnosti. Pri tem se vzpostavijo elementi alternativnih medijskih praks kulturnega blokiranja (Lievrouw 2011) in fanzinov (Kolmančič 2002), ki jih prav tako izpostavim v tem delu naloge. V sklepnem delu naloge povzamem, kako politični in kulturni diskurz ter strategije alternativnih medijev spreminjajo odnose na ravni LGBT skupnosti in v medijskem, kulturnem ter političnem okolju.

Narobe vpeljem kot skupnostni medij (Jankowski 2001), ki prevzema elemente alternativnih (Atton 2006 in 2008) in državljskih medijev (Rodriguez 2001). Jankowski analizira skupnostne medije s perspektive skupnosti, medijskega okolja in širšega političnega konteksta (Jankowski 2001). Najprej si zastavlja vprašanje, kako medij vpliva na dinamiko skupnosti in kako skupnost uporablja medij in se z njim povezuje, naprej pa ga zanima, katere pomene skupnostni medij zastopa v širši medijski krajini in kakšne dinamiko vzpostavi z drugimi mediji, prisotnimi v krajini. Dinamiko medija, skupnosti in medijske krajine umesti v politični kontekst širšega okolja (Jankowski 2001). Jankowski (2001) pripisuje pomen strukturi skupnosti, njeni zgodovini in političnim aktivnostim, zato najprej orišem razvoj LGBT skupnosti, njeno politično delovanje in miselne tokove in nadaljujem z reprezentacijo homoseksualnosti in LGBT vsebin v množičnih medijih. Revijo Narobe tako umestim v kontekst LGBT skupnosti in kontekst »mainstream« medijske krajine.

Biografije in okolja avtorjev, ki jih na mikroravni vpelje Jankowski (2001), nadomestim z modelom alternativnega novinarstva in alternativnih medijev (Atton 2008). Atton (2008) alternativne medijske prakse kontekstualizira kot kulturno produkcijo v okviru Boridieujeve teorije polj, kar mi omogoča vzpostavljanje primerjave alternativne medijske produkcije z množično medijsko produkcijo, omogoča pa tudi vpeljavo političnega polja in njegovih struktur, ki vplivajo na medijske prakse in dinamiko skupnosti. Izrišeta se predvsem politizacijski diskurz in diskurz kulture.

Pri izpostavljanju strategij in iskanju elementov alternativnih medijskih praks v Narobe uporabim poleg skupnostnih medijev (Jankowski 2001) tudi pojmovanja alternativnih medijev po Rodriguez (2001), Attonu (2006 in 2008), Vatikiotisu (2008), Pajnik (2010) in Lievrouw (2011). Gre za opredelitev že omenjenih strategij in strategij kulturnega blokiranja ter smešenja in poseganja v semiotične režime (Pajnik 2010).

Namen diplomskega dela je vzpostavitev študije alternativnega medija, ki teorijo teh medijev povezuje z gejevskimi in lezbičnimi študijami. Študije alternativnih medijev se navezujejo predvsem na njihovo teoretsko pojmovanje (Downing in Pajnik 2008; Pajnik 2010) in analize alternativnih medijskih formatov, kot sta fanzin in spletni dnevnik (Kolmančič 2006; Strehovec 2007), medtem ko »queer« študije zanima predvsem medijsko upodabljanje LGBT vsebin (Kuhar 2003; Velikonja 2008), aktivizem LGBT skupnosti (Velikonja 2008; Velikonja 2011) in vsakdanje življenje LGBT oseb (Švab in Kuhar 2005). Namen diplomskega dela je predvsem ugotoviti, kako se revija Narobe odziva na medijska upovedovanja LGBT oseb in kako upodablja LGBT skupnost, njene strukture, ideologije in identitete. Obe izhodišči omogočata, da Narobe pojmuje kot alternativni medij. V prvem primeru gre za odziv na »mainstream« medije, poseganje v prevladujoče pomene in ustvarjanje novih pomenov, v drugem primeru pa za kulturno opolnomočenje skupnosti v smislu njenega vstopa v medijsko okolje. V prvem primeru so za revijo značilni nekateri elementi in strategije alternativnih medijev, širše pa se Narobe vzpostavi kot medij družbenega gibanja, državljanski in skupnostni medij, ki predstavlja politične zahteve in pričakovanja LGBT skupnosti, hkrati pa konstruira medijsko identiteto LGBT skupnosti in z njo povezanih vsebin, kot jo razume skupnost sama.

2 ALTERNATIVNI MEDIJI

Alternativne medije in medije družbenih gibanj so v središče političnih in akademskih razprav v zadnjem letu pripeljali arabska pomlad, gibanje Occupy in hektivistična skupina Anonymous. Izpostavljeni so predvsem novi aktivistični mediji (Lievrouw 2011), ki jih je omogočil razvoj spletnih orodij. Splet 2.0. z odprtim spletnim kodom omogoča uporabnikom individualizacijo produkcije in rabe vsebin (Atton 2010), gre za družabna omrežja ali družabja, spletne dnevnike (webloge, bloge), wiki vire, spletne videe in RSS (Rich Site Summary ali Really Simple Syndication), ne nazadnje Myspace, YouTube in Facebook (Downing in Pajnik 2010, Atton 2010). Novi aktivistični mediji (Gillmore 2006; Lievrouw 2011) so zadnja razvidnejša klasifikacija alternativnih medijev, ki so v aktivizmu, publicistiki in strokovni javnosti prisotni že najmanj tri desetletja (Downing 1984). Gre za različna poimenovanja znotraj tematizacije alternativnih medijev v akademski sferi, ki temeljijo na skepsi do uporabe pojma alternativno (Pajnik 2010), umeščanju alternativnih medijev v vrsto kulturoloških, socioloških, politoloških in komunikoloških teorij (Vatikiotis 2008; Pajnik 2010) in razvoju spletnih tehnologij (Lievrouw 2011). Gre za radikalne alternativne medije (Downing 1984 in 2003), alternativne medije (Atton 2006 in 2008), državljanske medije (Rodriguez 2001), skupnostne medije (Jankowski 2001), samoupravne medije (Downing 2003, Gillmor 2006), taktične medije (Garcia in Lonvik, 1997), avtonomne medije (Langlouis in Dubois v Hadl in Dongwon 2008), »inside« medije (Agentur Bilwet, 1999), »grassroot« medije in »advocacy« medije (Gillmor 2006, Traber v Atton, 2006), naše medije in medije civilne družbe ali civilnodružbene medije (Hadl in Dongwon 2008), participatorne medije (Vatikiotis 2005), medije družbenih gibanj (Melucci v Atton 2008), nove medije (Kyong in Keenan 2006; Lievrouw 2011) in še popularne, ljudske ali folk medije. Sami alternativni mediji pa so v zgodovini prisotni že dalj časa, lahko rečemo, da že od začetkov tiska in reformacije.

2.1 Skupnostni mediji

Jankowski (2001) tematizira skupnostne medije. Prevprašuje, kako mediji vplivajo na oblikovanje identitet in skupnosti. Navezuje se na sociološko teorijo skupnosti (Park, Tönnies, Merton, Janowitz, Stamm), »underground« in alternativni tisk, ki ga omogoči razvoj »off-set« tiskanja in kontrakture v 60. in 70. letih v ZDA, skupnostni radio in televizijo, ki zaznamuje

medijsko krajino v ZDA, Kanadi in Evropi, ter na sodobnejše teorije virtualne, interpretativne, diskurzivne in akademske skupnostni (Jankowski 2001).

Tematizacije skupnostnih medijev zastavljajo vprašanje, kako skupnosti sodelujejo z uredništvih časopisnih, radijskih in televizijskih hiš in kako uredništva v sodelovanju s skupnostmi organizirajo novinarska izobraževanja, ki omogočajo samoreprezentacijo kulturnih in identitetnih specifik v množičnih medijih. Jankowski (2001) prevprašuje predvsem, kako in s kakšnim učinkom skupnostni mediji vplivajo na dinamiko skupnosti, če upoštevamo strukturo skupnosti, okolje posameznikov, medijsko krajino, skupnostni medij in načine percepcije vsebin (Jankowski 2001). Medtem ko Rodriguez (2001) tematizira alternativne medije kot medijsko in državljansko prakso, ki omogoča prevpraševanje identitet, kultur in življenjskega sloga v medijskih okoljih in na ravni vsakdanjega življenja, Jankowski tematizira alternativne medije kot medije skupnosti, ki bogatijo javne komunikacijske sisteme v razvitem svetu (Vatikiotis 2008). Skupnosti časopis, radio in TV so v ZDA in EU uveljavljen pristop pri tematizaciji jezikovnih, etničnih in regionalnih vsebin (Jankowski 2001). Uveljavljeni koncepti so regionalizacija javnih radio-televizijskih servisov in regionalnih ter občinskih časopisov. Najbolj jasni so primeri regionalizacije RTV-servisov (EBU-European broadcasting union, RTV Slovenija, RTV Koper, RTV Maribor), zagotavljanje vsebin jezikovnim manjšinam (TV Koper), kulturnim manjšinam (So vakeres?), interesnim skupinam (Alpe-Adria). Poznamo regionalni radio, občinske in lokalne časopise, radie in televizijske programe.

Jankowski izpostavi, da model temelji na klasičnih teorijah, ki povezujejo medije in skupnosti, Park (1922) pa raziskuje, kako časopisi vplivajo na oblikovanje identitet imigrantov in prebivalcev urbanih ter ruralnih okolij. Merton ugotavlja razliko med lokalnimi in kozmopolitskimi bralci, ki imajo več socialnih stikov, so vključeni v več socialnih aktivnosti, uporabljajo več medijev (Merton v Jankowski 2001), Janowitz ugotavlja, da branje časopisov vpliva na vključevanje v skupnost in integracijo skupnosti (Janowitz v Jankowski 2001), Stamm ugotavlja, da branje časopisov omogoča navezovanje stikov v skupnosti in v njej spodbuja socialne stike, vzpostavlja povezavo med okoljem bralca (čas in kraj bivanja), strukturo skupnosti (na primer vključenost bralca v organizacije), aktivnostmi bralca (vključevanje bralca v socialne prakse) in bralčevim izborom časopisov. Stammov umešča teoretski model branja časopisa v časovno enoto. Pri tem ugotavlja, da bralstvo skupnostnega časopisa prispeva k navezovanju in utrjevanju stikov v skupnosti in obratno, stiki v skupnosti

spodbujajo branje časopisa (Stamm v Jankowski 2001). V sociološki misli je za definicijo skupnosti bistveno, da omogoča socialne stike med njenimi člani, mreženje in vzpostavljanje socialne mreže. Omogoča jih skupen interes, čas in prostor (Jankowski 2001). Djik ugotavlja, da definicije skupnosti predpostavljajo: člane skupnosti, socialno organizacijo, jezik in vzorce interakcije ter kulturo in skupno identiteto (Dijk v Jankowski 2001, 39). Spletno ali virtualno skupnost definira kot »skupnost, ki je sicer ne povezuje čas in prostor, ampak skupen interes v socialni, kulturni in miselni realnosti, ki se nanaša na splošne ali posebne interese in aktivnosti« (Dijk v Jankowski 2001, 40). Ker se definiciji ne nanašata na čas in prostor, sta idealnotipski. Gurak definira diskurzivno skupnost, ki se nanaša na skupno »rabo diskurza z namenom socialne prakse v javnosti« (Gurak v Jankowski 2001, 40). Jankowski navaja še interpretativno skupnost, ki se nanaša na skupno rabo jezikovnih struktur in skupnost praks, kot je akademska skupnost. Definicije implicirajo konsenz o pomenu družbenih praks, ki jih izvajajo te skupnosti (Jankowski 2001).

Jankowski (2001) odgovori na vprašanje, kako mediji vplivajo na dinamiko skupnosti, z modelom skupnostnega komuniciranja, ki temelji na relacijah med strukturno skupnosti, okoljem članov skupnosti, medijsko krajino in rabo skupnostnih medijev (Hollander in Stamm v Jankowski 2001). Struktura skupnosti vključuje obseg skupnosti, njeno zgodovino, dimenzijo urbanosti in ruralnosti, socialna, politična in kulturna vprašanja skupnosti ter odnos med skupnostjo in regijo, v kateri deluje (Jankowski 2001, 44). Komunikacijsko-medijska krajina vključuje nacionalne in regionalne medije, skupnostni medij oziroma medije, digitalna skupnostna omrežja in osebna mreženja (Jankowski 2001, 44). Individualne značilnosti članov skupnosti vključujejo osebno demografijo, socialne, kulturne in politične interese, načine vključevanja v skupnost in v ekonomski položaj (Jankowski 2001, 44). Strukture povezuje skupnostni medij, pomembni sta izpostavljenost in funkcionalnost skupnostnega medija ter participatorni naboj medija (Jankowski 2001, 44).

Globalne skupnosti in globalne civilne družbe se kažejo v dialektikah »glokalnega«, kar pomeni, da pri analizah globalizacije oz. lokalizacije raziskujemo njihov obseg v prostoru, stabilnost v času in gostoto transnacionalnih omrežij (Beck 2003). Pri vzpostavljanju globalne civilne družbe se kažeta poziciji reformistov in alternativcev, ki izpostavljajo predvsem lasten način življenja in oblikovanje lastnih prostorov, neodvisno od vlad, mednarodnih institucij in korporacij. Za reformiste velja večina mednarodnih nevladnih organizacij, uslužbencev v mednarodnih institucijah, gibanjih in mrežah, ki želijo civilizirati globalizacijo in zahtevajo

predvsem več informacij ter sodelovanja javnosti v globalnih procesih. Želijo več socialne pravičnosti in stabilnosti, podpirajo humanitarne intervencije, predvsem intervencije civilne družbe in mednarodno politiko za uveljavitev človekovih pravic (Klenošek 2006, 10). Za alternativce pa veljajo »grass-root« skupine in družbena gibanja, ki si želijo izstopiti iz globalizacije in uveljaviti lasten življenjski slog. Prizadevajo si za protikorporativni način življenja in poskušajo z odporom uveljaviti lokalne in alternativne identitete ter ekonomije (Klenošek 2006, 10).

Za LGBT skupnost in medije v Sloveniji lahko rečemo, da se vzpostavljajo kot del globalne civilnodružbenega sfere in se zaradi povezanosti z regionalnimi in mednarodnimi organizacijami (na primer ILGO, International gay and lesbian organisation) kažejo kot del dialektike »glokalnega«. Politična in kulturna prizadevanja LGBT skupnosti ter delovanje posameznikov umeščajo revijo Narobe v dialektiki »glokalnega« med pozicijo reformistov in alternativcev.

Podrobneje bomo vzpostavljanje »queer« skupnosti v svetu in globalne tokove »queer« ideologije pregledali v nadaljevanju, kjer bomo opisali tudi dinamiko LGBT skupnosti v Sloveniji, delno pa tudi njeno vpetost v regionalni in globalni prostor.

2.2 Alternativni mediji in alternativno novinarstvo

Downing (2003) je radikalne alternativne medije utemeljil z zgodovinsko analizo družbenih gibanj. Kažejo se kot letaki protestantizma 16. in 17. stoletja, letaki angleške državljanske vojne v 17. stol., ulično gledališče zgodnjega 19. stol., ljudske, popularne, folk pesmi, ženska literatura od začetkov romana do feministične misli, politična satira, zgodovina gledališča, verska pridiga ali njeno posnemanje (Pussy Riot) ali kot grafit (Downing 2003; Downing in Pajnik 2008; Pajnik 2010). Alternativni medij je lahko javni govor, ples, šala, pesem, freska, grafit, obleka, ulično gledališče, umetniški performans, tisk, letak ali plakat (Downing 2003). S fotomontažo, radiom, filmom, videom in svetovnim spletom vstopimo v 20. in 21. stoletje.

Downing radikalne medije tematizira kot medije družbenih gibanj, ki delujejo v represivnih političnih sistemih (Downing 2003). Radikalni alternativni mediji »reprezentirajo upor proti hegemonskim strukturam« (Downing 2003, V), torej upor proti »prioritetam in perspektivam političnih strank« (Downing 2003, V), ki so tisti »hegemon, ki onemogoča dialog v javni

sferi« (Downing 2003, 34). Hegemonske strukture in gospodstva so še kapitalistična ekonomija, netransparentno vladanje, versko nazadnjaštvo, institucionalizirane patriarhalne in rasistične ideologije (Downing 2003). Kot radikalni medij tematizira na primer tiskovine verskih ločin 16. stol. ali piratske radijske postaje italijanskih skrajnih levičarjev v Italiji v 70. letih 20. stoletja. Nemalokrat je model RA-medijev uporabljen za analizo represivnih medijev skrajnih političnih gibanj 20. stol., kot je nacionalsocialistična propaganda v 30. letih 20. stol. in med drugo svetovno vojno, agitpropovska strategija političnih strank za železno zaveso v času hladne vojne in zvočni zapisi pridig ajatole Hameneja na avdiokasetah v Iranu v 70. in 80. letih 20. stoletja (Downing 2003, 2008).

Lovink in Garcia (1997) tematizirata taktične medije, ki so začasni in neposredni posegi v medijske krajine. Medijski taktiki, strategji, nomadi in producenti so posamezniki in skupine, ki z uporabo DIY-medijev vzpostavljajo nove komunikacijske mreže in medijske kulture (Lovink in Garcia 1997). Pri taktičnih medijih gre za hektivizem in kulturno blokiranje (culture jamming), pretematiziranje oglasnih površin in ustvarjanje posnetkov uradnih spletnih strani (Hadl in Dongwon 2008). Gre za kritiko družbe spektakla ter kritiko infotainmenta in politike v popularni kulturi. Hektivizem prevprašuje uporabo spleta in novih medijev kot nove politične, ekonomske in informacijske platforme (Hadl in Dongwon 2008), spletni aktivisti, bolj znana sta projekta Wikileaks in Anonymus, pa sproščajo ali onemogočajo dostop do informacij z namenom prikazovanja pomena medija za razvoj sodobnih (ne)demokracij. Pri projektih je pomembno povezovanje analognih in digitalnih »informacijskih trdnjav« in prehajanje (priklop, odklop) »medijskih nomadov« v fizičnih, medijskih in spletnih prostorih (Lovink in Garcia 1997). Medijski taktiki izključujejo medijski »mainstream« in »mainstream« alternative, to je samoznačevanje za alternativno z namenom pridobivanja profita (Pajnik 2010).

Lievrouw (2011) definira prakse taktičnih medijev kot nove medije in žanre aktivističnih novih medijev. Ti žanri so: kulturno blokiranje (culture jamming), alternativno računalništvo (alternative computing), participativno novinarstvo (participatory journalism), posredovana mobilizacija (mediated mobilization) in skupno znanje (common knowledge). Za nove medije je značilno, da so hibridni, ker kombinirajo klasično tehnologijo s spletnimi orodji 2.0, da so zasnovani kot omrežja in za razliko od množičnih medijev komunicirajo po sistemu »many-to-many« in ne »one-to-many« ali »few-to-many«, da simulirajo stalno časovno in prostorsko

prisotnost in s tem povzročajo digitalne delitve ter da so interaktivni, kar omogoča družbeno, politično in kulturno participacijo uporabnikov (Lievrouw 2011, 8–19).

Kulturno blokiranje je žanr, ki kritizira popularno in »mainstream« kulturo, korporativni kapitalizem, komercializem in potrošništvo. Medijski aktivisti pretematizirajo elemente popularne kulture in ustvarijo nove vsebine z ironičnim, satiričnim ali subverzivnim nabojem. Prvi projekti kulturnega blokiranja so črpali predvsem iz korporativnega oglaševanja, kjer je šlo za prirejanje logotipov, sloganov in prodajnih podob. Kulturno blokiranje je prepraševanje popularne kulture (Lievrouw 2011, 22). Alternativno računalništvo ali hektivizem je razvoj strojne in programske opreme, ki presega državni in korporativni nadzor nad tehnično infrastrukturo novih tehnologij. Cilj hektivistov je dostop do informacij, ki razkrivajo ozadje korporativne ali državne politike, ščitijo zasebnost uporabnikov spleta in zagovarjajo svoboden pretok informacij. Razvijajo brezplačno programsko opremo (odprtih kod ali virov, na primer brskalnik Firefox), s tem omogočajo širši dostop do spleta, sabotirajo spletne strani in strežnike organizacij ter institucij, za katere menijo, da sodelujejo pri izkoriščevalskih, nepravičnih ali koruptivnih dejavnostih, prirejajo spletne strani, uporabnike preusmerijo na spletne strani aktivistov s kritično vsebino, ki ima ironičen in političen učinek, in razvijajo programe, ki prirejajo razvrstitev spletnih strani v spletnih brskalnikih. Alternativno računalništvo izhaja iz libertarnih in kontrakulturnih vrednot, ki so jih ponotranjili računalniški programerji v ZDA v 60. in 70. letih 20. stol. Računalništvo jim pomeni možnost za osebno izražanje, v razvoju tehnologij pa vidijo potencial za progresivno družbeno spremembo. Poimenovali so se za hekerje (Lievrouw 2011, 25). Omenim naj še posredovano mobilizaciji in participativno novinarstvo. Slednje poimenovanje zajema državljansko, skupnostno in javno novinarstvo ter je podobno pojmovanju alternativnega novinarstva (Atton, 2008) in medijskim praksam skupnostnih medijev (Jankowski 2001; Rodriguez 2001). Posredovana mobilizacija se nanaša na spletno mreženje prek družabij, seznamov spletne pošte (mail-list), spletnih dnevnikov (blog, web-log) in spletnih forumov. Namen mreženja je mobiliziranje oz. informiranje o aktivističnih delavnicah in pozivanje h kolektivnim akcijam, to je demonstracijam (Lievrouw 2011).

Zadnja večja skupina alternativnih medijev, tematizirana v medijskih študijah, so avtonomni mediji (Hadl in Dongwon 2008). Ti izhajajo iz radikalnih alternativnih medijev s poudarkom na dihotomiji mainstream-alternativno z namenom izključevanja desničarskih, reakcionarnih, konservativnih medijev, kar je posledica črpanja idej iz socialnega anarhizma, marksističnega

avtonomizma, zapatisitičnega gibanja, alterglobalizacijskih, protiglobalizacijskih in gibanj za globalno pravičnost (Hadl in Dongwon 2008). Avtonomni mediji so mediji družbenega gibanja, ki tematizirajo družbeno margino. Delovanje avtonomnega medija temelji na izzivanju »mainstream« medijev. Kar je v z vidika »mainstreama« marginalno, avtonomni mediji referirajo v središču tematiziranja, margina je zanje bistvena, je temelj vsebin. Cilj avtonomnega medija je lahko tudi ustanovitev medijske organizacije z demokratično vodenimi notranjimi strukturami. Te medijske organizacije so odprte in transparentne, njihov namen ni spreminjanje obstoječe družbene ureditve, temveč preoblikovanje medijske krajine z mnenji obrobni skupin. So protivladni in protikomercialni. Avtonomno se nanaša na neodvisnost od države, trga, medijev, vojske, cerkve in sindikatov (Hadl in Dongwon 2008).

Privlačna je tudi medijska teorija nizozemskega kolektiva Agentuer Bilwet (Defondation for the advancement of illegal knowledge), ki nastopa kot poliperspektiven skupinski avtor. Njihova razmišljanja tematizirajo »mainstream« in alternativne medije kot suverene, antimedije, radikalne, male, normalne, nejasne, aktualne, kolaboracionistične, stare, totalne, zajedalske in inteligentne medije (Bilwet 1999). Med alternativne medije lahko umestimo suverene medije, ki podobno kot taktični mediji (Lovink in Garcia 1997) prehajajo med medijskimi krajini in vzpostavljajo nove komunikacijske mreže (Bilwet 1999), antimedije, ki temeljijo na radikalni kritiki kapitalistične umetniške industrijske proizvodnje (Bilwet 1999), radikalne medije, ki kritizirajo kapitalistični sistem in izhajajo iz medijev družbenih gibanj, ki se zasnujejo po revolucionarnem letu 1968 (Bilwet 1999), nejasni mediji, kot sta nizkoproročunski film ali šund roman (Bilwet 1999), zajedalski mediji, ki medijske vsebine prirejajo z namenom doseganja komičnega ali satiričnega učinka in vključujejo elemente kulturnega blokiranja (Bilwet 1999), in inteligentni mediji, ki personalizirajo vsebine »maistream« medijev (Bilwet 1999).

Vatikiotis (2008) uveljavlja nomenklaturu alternativnih medijev na makro- in mikronivojih teorije množičnega komuniciranja. Na makronivoju so projekti alternativnih medijskih praks odziv na procese v množičnem komuniciranju (»mainstream«). S političnega vidika so radikalni mediji upor proti prevladujoči hegemoniji, ker prevprašujejo njene ideološke okvirje in s tem pospešujejo družbene spremembe (Downing 2003). Z vidika decentralizacije struktur v množičnem komuniciranju si alternativni – participatorni mediji prizadevajo za redistribucijo komunikacijskih virov in prevrednotenje kulturnih identitet v razvijajočem svetu (Servaes v Vatikiotis 2008), medtem ko alternativni – skupnostni mediji bogatijo

medijske krajine javnih servisov v komunikacijskih sistemih razvitega sveta (Jankowski 2001). Z vidika opozicijskih kultur alternativni mediji vzpostavljajo prostor za radikalne razprave in mobilizacijo gibanj (Downing 2003), spodbujajo razvoj kontrakulturnih medijskih praks (Atton 2006) in prikazujejo neenakost pri posredovanju simbolične moči (Couldry 2001 v Vatikiotis). Z vidika vrednotenja družbene in kulturne sfere v vsakdanjem življenju alternativni – državljanski mediji zagotavljajo prostor za prepričevanje identitet, kultur in življenjskega sloga (Rodriguez 2001). Na mikronivoju alternativni mediji s prilaščanjem sredstev komuniciranja zagotavljajo alternativne informacijske vire, s katerimi prekinjajo političen molk in opozarjajo na medijske stereotipizacije realnosti in so disidentski mediji (Vatikiotis 2008).

»Grassroot« mediji tematizirajo dostopnost medijev in možnosti participacije v medijih, s tem da omogočajo alternativnim javnostim izražanje mnenj in zagotavljajo medijsko okolje, ki omogoča razvoj specifičnih kultur in subkultur (Vatikiotis 2008). Samoupravni mediji problematizirajo organizacijske strukture množičnih medijev. Institucionalizacija in kapitalizacija množičnih medijev zapira dostop do produkcije in distribucije vsebin. Zato samoupravni mediji poudarjajo pomen odprtosti medijev z namenom opolnomočenja posameznikov in skupin pri posredovanju pomenov, kar omogoča proces vključevanja v produkcijo pomenov. Vključevanje omogoča odprtost organizacijskih struktur, kar je bistvena značilnost samoupravnih medijev. (Vatikiotis 2008). Intervencije posameznikov in skupin v javni prostor proizvajajo nove kulturne in družbene pomene, ki prepogajajo njihov položaj v komunikacijskih sistemih. Pri produkciji novih pomenov v medijskih krajinah imajo na mikroravni osrednjo vlogo prav skupnosti, gibanja, manjšine, skupine, posamezniki in njihovi mediji (Rodriguez 2001; Atton 2006 in 2008; Downing 2003; Jankowski 2001; Vatikiotis 2008).

Atton (2006, 2008) tematizira alternativne medije kot medije marginaliziranih družbenih skupin, ki niso del politične, finančne in medijske elite, kar jim onemogoča vključitev v produkcijo reprezentacij v »mainstream« medijih, alternativno novinarstvo definira kot medijsko prakso, ki se kritično odziva na prevladujoče novinarske prakse v medijskem in kulturnem »mainstreamu« (Atton 2008.) Alternativni medij je produkcija vsebin, ki vključuje kritiko medijske konstrukcije realnosti v »mainstream« medijih s tem, da skupinam, ki nimajo dostopa do »mainstream« medijev, omogoči lastno produkcijo novic in samoreprezentacijo skupine. Alternativni medij politizira »zatiranje dogodkov« (Fiske v Atton 2006, 17) s

tematizacijo vsebin, ki so jih »mainstream« mediji zaradi političnih, finančnih ali oglaševalskih pritiskov zavrnili kot nepomembne za javnost.

Specifičen primer se nanaša na reprezentacije članov industrijskih sindikatov v »mainstream« zgodbah o propadu težke industrije v Veliki Britaniji, kjer so odbiratelji medijsko konstruirali gospodarsko krizo s pomočjo elitnih virov, to je političnih voditeljev, menedžerjev, lastnikov industrije in uveljavljenih medijskih mnenjskih voditeljev. Kot odgovor na »mainstream« konstrukcijo krize se kaže sindikalni tisk ali drug deprofesionaliziran, dekapitaliziran in depolitiziran medij, ki tematizira zgodbo, kot jo vidijo delavci sami (Atton 2006).

Atton izpostavi kulturo zinov in hibridnih oblik medijev. To so delno avtorske publikacije, ki izhajajo v samozaložbi in nizkih nakladah, običajno v manj kot 100 ali 1000 izvodih. Za njihove vsebine je značilno, da avtorska besedila vključujejo besedila in fotografije drugih avtorjev, za distribucijo klasičnih zinov pa je značilna uporaba fotokopirnega stroja. To so lahko strip ali lepljenka, napisani so na roko, lahko so fotokopirani ali natisnjeni, lahko pa povezujejo klasično knjižno in spletno založništvo. Tematizirajo znanstveno fantastiko, popkulturno fikcijo, fan-fikcijo, punk, umetnost in oblikovanje, feminizem, »queer« gibanje ali spolnost. Vsebina mora biti dovolj obrobna, da je »mainstream« mediji ne želijo objaviti.

V Sloveniji je v zadnjih treh desetletjih obstajalo okoli 120 fanzinov, ki jih Kolmančič (2006) poimenuje kot ljubiteljski časopisi ali časopisi oboževalcev. Pravi, da gre za sistem idej, stališč in vrednot subkultur, z značilno obliko distribucije in trženja po kanalih, ki so znani le insajderjem. Temeljni načeli fanzina sta nepridobitnost in avtorska vsebina, ki sta kritična do pasivnega potrošništva in zagovarjata amaterizem (Kolmančič 2006). V Sloveniji prevladujejo med fanzini glasbeni fanzini, ki so kritični do »mainstream« glasbene produkcije, poznamo pa tudi nekaj »queer« fanzinov (Kolmančič 2006).

Po Attonu je za alternativne medije bistveno, da zagovarjajo prosti pretok idej, da so neprofitni in da izvajajo novo medijsko prakso, ki ima lastno etiko, estetiko in sistem novičarskih vrednot (Atton 2006, 2008, 2010).

Alternativni mediji na makroravni (Vatikiotis 2008) spodbujajo kontrakulturne medijske prakse, kar pomeni, da alternativni mediji kritizirajo »mainstream« medijsko konstrukcijo

realnosti (1.) in se odzivajo z lastno produkcijo novic (2.), ki temeljijo na alternativnih novičarskih vrednotah (3.) (Atton 2002)

Alternativna medijska konstrukcija realnosti reinterpretera zgodbe velikih medijev (1.) in zagotavlja prostor novinarskim vsebinam, ki jih veliki mediji zavrnejo, ker po sistemu novičarskih vrednot niso razumljene kot novice (2.). Cilj alternativnih medijev je zagotavljanje dostopa do medijskih krajin tistim, ki nimajo medijske moči, na način, kot se želijo tematizirati sami. S tem alternativni mediji izzivajo rutinizirano hierarhijo dostopa do medijske produkcije, ki privilegira elitne družbene skupine. Alternativne publikacije so tiste, ki posvečajo pozornost mnenjem manjšin, zavračajo splošno sprejete družbene norme in izpostavljajo mnenja in teme, ki jih v dostopnih publikacijah ni ali pa je njihov prostor omejen (Atton 2006). Po mednarodnem katalogu knjig, pamfletov in avdiovizualnega materiala *Alternatives in press* mora biti izdajatelj nekomercialen, primarna motivacija. Za nastanek publikacije mora biti zanimanje za ideje in ne za dobiček. Vsebina publikacije se mora nanašati na družbeno odgovornost in ustvarjalno izražanje ali pa je zajeta v kombinaciji obojega. Sam založnik se lahko opredeli kot alternativni založnik (Atton 2006). Mnogi avtorji se sami označijo za alternativne, »ker alternativno postaja marketinški trik za pridobivanje profita« (Pajnik 2010, 45). Lahko pričakujemo, da bodo pisali o vzdržnosti ekonomije, lokalnih skupnostih, lokalni demokraciji, globalizaciji, koncentraciji gospodarske in politične moči, korporacijah (Pajnik 2010, 13). Zanje je značilno še, da niso del režima, da gre za demokratični in kolektivistični sistem produkcije in da ne gre za »mainstream« ali konvencionalen pogled na stvari (Comedia v Atton 2006; Pajnik 2010). Pajnik dodaja, da gre »za zavezo k inovativnosti in eksperimentalnosti pri vsebini in obliki ter da gre obenem za zavzemanje za družbene spremembe« (Pajnik 2010, 45).

Traber opredeli, da je »cilj alternativnih medijev sprememba družbe v bolj pravično socialno, kulturno in ekonomsko celoto, v kateri posameznik ni reduciran na objekt medijev in politike, ampak se lahko v njej izpolni kot človek« (Traber v Atton 2006, 16). Alternativne medije razdeli na zagovorniške alternativne medije (advocacy media) in ljudske alternativne medije (grass-roots media). Za prve je značilno, da se od množičnih medijev razlikujejo po lastnem sistemu novičarskih vrednot, ki »kot osrednje subjekte novic uvaja alternativne družbene akterje, kot so revni, zatirani, marginalizirani, na primer fizične delavce, ženske, mladino in otroke« (Traber v Atton 2002, 16). Za ljudske alternativne medije, ki jih Traber utemelji z vidik novinarja in učitelja novinarstva v Indiji, Zambiji in Zimbabveju, je značilno, da se v

produkcijo neposredno vključijo ljudje z družbenega roba. Profesionalni novinarji imajo pri vzpostavljanju medijev vlogo svetovalcev, opazovalcev in učiteljev. Vzpostavijo neodvisno produkcijo novic z lastno mrežo virov, ki zapolnjuje informacijske vrzeli komunikacijskih sistemov držav v razvoju in dopolnjujejo informacije državnih medijev. Te produkcije so bolj relevantne, uporabne in primerne kot uradne informacije. Novinarske vrste, žanri in stili, ki se oblikujejo, so skupnosti oblikovno in vsebinsko bližje (Traber v Atton 2002, 17).

Alternativni mediji so deprofesionalizirani, dekapitalizirani in deinstitucionalizirani, kar pomeni, da lahko zanje pišejo običajni ljudje, ki niso novinarsko izobraženi, da medij za delovanje ne potrebuje veliko denarja in da mora medij delovati izven ustaljenih medijskih institucij (Hamilton v Atton 2002, 25).

Avtorjem je skupno, da bistvo alternativnih medijev vidijo v njihovem zavzemanju za družbene spremembe (1.) in v procesu opolnomočenja marginaliziranih posameznikov in skupnosti, ki poteka z vključevanjem v produkcijo alternativnih medijev (2.). Atton poudarja, da na prvi stopnji poteka proces opolnomočenja posameznika ali marginalizirane skupine s samim nastajanjem medija, na drugi stopnji pa se medij kot produkt kolektivnih prizadevanj zapostavljene skupine organizira kot akter širših družbenih sprememb (Atton 2006).

Na oblikovni ravni je za alternativne medije značilna inovativna grafična podoba (kultura zinov), estetika, ki jo definira način distribucije, in ekspresiven jezik (Atton 2006).

Alternativni mediji so nihalo demokracije, ker 1) razprostrejo niz informacij in misli prek omejitev hegemonističnega »mainstream« medijskega diskurza, 2) pogosteje kot »mainstream« mediji odgovarjajo glasovom in težnjam družbeno izključenih ter imajo tesnejši odnos z aktualnimi družbenimi gibanji, kar jim omogoča a) spontano izražanje mnenj in pogledov, ki so iz »mainstream« medijev izrinjeni ali v njih zasmehovani, b) naslavljanje tem, ki jih »mainstream« mediji še niso opazili in izpostavili, 3) ne podležejo cenzuri zaradi pritiska medijskih mogulov, vkopane državne moči ali verske avtoritete, 4) je njihova notranja organizacija bolj demokratična kot hierarhična (Downing 2003, 45).

Atton definira tudi alternativno novinarstvo kot medijsko prakso in kulturno produkcijo, za katero je bistveno, da se odziva na »prevladujoče koncepte novinarstva« (Atton in Hamilton 2008, 9; Atton 2008). Kaj je alternativno novinarstvo, je odvisno od medijskih in kulturnih

praks, na katere se odziva, je aktivnost v medijski krajini (Atton in Hamilton 2008). Pri vzpostavljanju modela za analizo alternativnih medijev poudarja pomen prednostnega tematiziranja, reprezentacij in etike, ki vzpostavljajo diskurz alternativne medijske prakse. S tem odgovorimo na vprašanje, kako alternativni mediji producirajo vsebine, ki so relevantne in razumljive za njihova občinstva (Atton 2008). Z namenom razumljivosti produkcij, prevzamejo »mainstreamu« uveljavljene oblike novinarskih vrst, žanrov in stilov, da bi z občinstvom vzpostavili skupne reference in razjasnili vsebino, ki nasprotuje družbenim normam. Atton (2008) zato alternativne medijske prakse pojmuje kot kulturno produkcijo. Uporabi Bordieujevo teorijo kulturne produkcije, ki omogoča razumevanje kulturne produkcije v družbenem kontekstu in upošteva strukturne determinante, to je ekonomsko in politično moč, interakcijo med posamezniki in institucijami, estetiko ter kulturne in družbene vrednote. Sistem kulturne produkcije po Bordieju konstruirajo tri strukture. Prva struktura je polje del, zgodovinski izbor simbolih virov, iz katerega ustvarjalci črpajo pri produkciji novih del. Način izbire virov, kombinacije in prirejanje virov ter osebne preference pri izboru virov določa polje ustvarjalca ali producenta, ki je pogojeno z njegovim osebnim kontekstom, to so osebne vrednote, izobrazba, izkušnost in razredno pripadnost. Tretje je polje kulturne produkcije. To je polje ustvarjalcev ali producentov ter interakcij med njimi (konstalacije) in polje novih del. Polje kulturne produkcije je del večjega polja družbene moči, kar pomeni, da naj vplivajo politične in kulturne omejitve. Razdeljeno je na dve podpolji; polje množične produkcije in polje omejene ali manjše produkcije. Podpolje manjše produkcije je bolj avtonomno, ker ni obremenjeno s trgom in ekonomskim statusom (Bordieu v Atton 2008). Medijske prakse alternativnih medijev umeščamo v podpolje manjše produkcije, ker podpolje definira kulturni kapital, kar medijske in novinarske prakse so (Atton 2008).

Bordieujeva teorija kulturne produkcije nam omogoča misliti relacije med alternativnimi medijskimi praksami deprofesionaliziranega in dekapitaliziranega podpolja manjše produkcije in podpoljem »mainstream« množične produkcije, ki je obremenjena s politiko in ekonomijo, relacijo med profesionalnim in neprofesionalnim novinarstvom in relacijo med individualnim okoljem producenta in kolektivno produkcijo (Atton 2008). Relacije implicirajo prekrivanje simbolnih pomenov, ki jih producira podpolje množičnih medijev pod vplivom političnih in ekonomskih omejitev, in pomenov, ki jih producira podpolje malih medijev, v polju kulturne produkcije. Kulturni kapital, ekonomija pomenov in pomeni imajo ideološko funkcijo, zato v polju kulturne produkcije poteka boj za prevlado pomenov (Atton 2008).

2.3 Državljski mediji

Rodriguez (2001) tematizira alternativne medije kot skupnostne in državljanske medije. Skupnostni mediji so zato, ker omogočajo vzpostavljanje medijskih identitet skupnosti z roba, državljanski pa zato, ker se identitete posameznikov pri oblikovanju novih identitet politizirajo (Rodriguez 2001). Tematizira skupnosti na politično in kulturno občutljivih območjih, ki jih je zaznamovalo vojaško, politično, versko nasilje (Kolumbija, Ekvador, Čile), ali kulturni boj (primer rabe jezika in kulture v Kataloniji).

Rodriguez izpelje s primeri delavnic participatornega videa, skupnostnega radia in dokumentarnega filma izpelje, da so državljanski mediji medijske prakse, ki »udeležence vpnejo v trajno prepogajanje njihovih simbolnih okolij« (Rodriguez 2001, 11) z namenom kulturnega opolnomočenja skupnosti in preoblikovanja identitet posameznikov prek procesa ustvarjanja (Rodriguez 2001; Pajnik 2010). Črpa iz feministične teorije in kritike teorije demokratizacije komuniciranja, zato je mnogokrat izpostavljena v razpravah o Unescovem programu Nwico, to je novem svetovnem informacijskem in komunikacijskem redu.

Rodriguez (2001) izpelje, da so alternativni mediji skupnostni, participatorni in državljanski mediji. Poimenovanje se nanaša na skupnost, participacijo skupnosti pri ustvarjanju vsebin in medijsko prakso kot državljansko prakso. To omogoča tematiziranje medija kot »zgodovinskega procesa, ki udeležence vpne v trajno prepogajanje njihovih simbolnih okolij« (Rodriguez 2001, XI). Na mikroravni to pomeni, da »skupine ustvarjajo lastne podobe o sebi in svojem okolju« (Rodriguez 2001, 3), na makroravni pa se prepogajanje simbolnih okolij nanaša na demokratizacijo komuniciranja, to je tematiziranje skupnostnih medijev kot »novih informacijskih in komunikacijskih virov o marginaliziranih družbenih skupinah« (Rodriguez 2001, 3), pri čemer se demokratizacija nanaša na spreminjanje ustaljenih podob skupin, kot jih reprezentirajo medijske korporacije, na ohranjanje kulturnih identitet, izražanje simbolnih biti družbenih in kulturnih skupin in na družbeno in kulturno opolnomočenje zapostavljenih skupin (Rodriguez 2001, XII).

Bistveno je, da skupine ustvarjajo podobe o sebi in svojem okolju z znaki in kodami, ki jih posameznik in skupina izbereta sama, kar omogoča neomejeno samoportretiranje telesa, obraza, izraza in neverbalne komunikacije, ti mediji pa omogočajo tudi vstop zapostavljenega jezika v javno sfero in javno razpravo. Pri tem se spremenijo utrjene kulturne kode in

razmerja družbene moči, kar implicira prekodiranje medijske identitete in poseganje v kroženje podob skupnosti, kot jo prikazujejo zunanji viri (Rodriguez 2001, 3).

Zakaj je skupnostni medij državljanski? Pojmovanje državljanski medij, se nanaša na feministično prevpraševanje, kako se posameznik konstituira kot političen subjekt s tem, ko se njegova spolna, kulturna, etična, religiozna ali nacionalna identiteta preoblikuje v stiku z nosilci družbene in državne moči. Subjektivna okoliščina postavi posameznika v depriveligiran družbeni položaj in s tem politizira njegovo vsakdanje življenje (Rodriguez 2001, 18). Posameznikove multiple subjektivitete so temelj, na katerem lahko oblikujemo radikalni koncept državljanstva, ki tematizira, »da državljanstvo ni pravni status, ampak oblika identifikacije, tip politizirane identitete, nekaj, kar se konstruira, in ne nekaj, kar je pogojeno empirično« (Mouffe v Rodriguez 2001, 19). Biti državljan ne pomeni pridobiti statusa državljana na ravni države, ampak pomeni dnevno uveljavljati državljanost s participacijo v političnih praksah. Aktivna narava državljanosti implicira opolnomočenje, saj aktivna participacija pomeni preoblikovanje lastne identitete, identitete drugih in družbenega okolja. Pomeni produkcijo moči v vsakdanjem življenju in s tem opolnomočenje v odnosu do vsakdanjega kulturnega in političnega okolja (Rodriguez 2001, 19). Mouffejina in McClurejina teorija radikalne demokracije prenese politično realnost s »pravnih zahtev proti državi« na »politizacijo vsakdanjega življenja«, kjer se uveljavlja kot nova družbena praksa in nova kulturna reprezentacija (McClure v Rodriguez 2001, 21).

Koncept radikalnega državljanstva omogoča misliti, da je nova družbena praksa participacija v praksah državljanskega medija, ki producira nove kulturne reprezentacije in s tem spodbuja spremembe identitet skupnosti na makro- in mikroravni.

Izpeljemo, da pojem državljanski mediji tako implicira, da skupnost na makroravni uveljavlja državljanost tako, da aktivno posreduje v medijski realnosti in preoblikuje uveljavljeno medijsko krajino, ter implicira, da ti mediji spodbijajo socialne kode, legalne identitete in institucionalizirane družbene odnose. Komunikacijske prakse imajo potencial, da opolnomočijo skupnost do stopnje, da so mogoče spremembe, oziroma imajo potencial, da omogočijo to misliti. Državljanški mediji tako na makro- in mikroravni spodbijajo simbolne sisteme, množično kulturno in uniformirane kulturne vzorce, ki jih vsiljujejo množični mediji (Rodriguez 2001, 20).

Rodriguezova tako izpelje, da državljski mediji delujejo kot družbene in medijske prakse, ki pospešujejo oblikovanje identitet, spremembe družbenega položaja in spremembe družbene moči, pospešijo procese, ki spremenijo posameznikovo dožemanje sebe, njegov osebni položaj in dostop do moči, najbolj s tem, da zagotavljajo vsebine, ki so blizu kulturnim kodam občinstva (Rodriguez 2001).

Za državljske medije je bistveno, da so politično občutljivi in da nimajo komercialnih ciljev (Rodriguez 2001, 47). Posegajo v prostor spremenljive politične realnosti in s tem tvegajo izgubo avtonomije, kar se kaže kot politični ali finančni pritisk. Zato razvijajo strategije tematiziranja kulturnih identitet skupnosti, kar jim zagotavlja vezanost na različne skupine občinstev, soočanje s pomanjkanjem vsebin in izogibanje dnevnopolitičnim bojem (Rodriguez 2001, 51). Delujejo kot deprofesionalizirana okolja, kar ne zagotavlja kakovosti vsebin, omogoča pa uveljavljanje izobraževalnih praks kot sredstev opolnomočenja skupine. Posledično nova novinarska orodja omogočajo razvoj izraznih strategij, ki spodbujajo nove vsebine in prilagajanje političnemu in ekonomskemu okolju. Strategijo prehajanja med političnim in kulturnim omogoča nemoteno financiranje, ki je pogojeno s politično klimo in uradnimi politikami regulacije medijskih trgov (Rodriguez 2001, 57). Rodriguez izpostavi politike regulacij državljskih medijev, značilne za evropske države med letoma 1970 in 2000:

1. **postopno slabšanje (Anglija, Nemčija, Švedska):** močna država spodbuja demokratizacijo komuniciranja ter postavi legalni in strukturni okvir, v katerem delujejo državljski mediji. Kritiki temu sistemu očitajo, da medij od zastopane skupnosti ločuje državni okvir;
2. **eksplozivna deregulacija (Italija, Portugalska, Grčija):** države z represivnim političnim sistemom izvajajo visoko centralizirano medijsko politiko in ne razmišljajo o medijski decentralizaciji. Marginalizirane skupine ustanavljajo medije brez vladnega soglasja. Gre za t. i. družbena gibanja od spodaj;
3. **konstruktivna ponovna regulacija, od piratskega k zasebnemu (Francija, Belgija, Švica):** ko postane t. i. gibanje od spodaj aktivno, začne vlada izvajati progresivno politiko regulacije, da bi zaščitila in ohranila lokalno in skupnostno identiteto medija. Pravila preprečujejo sindikalizacijo, odvisnost od specifičnih omrežij, prevlado enega oglaševalca. Država od medijev pričakuje produkcijo minimalnega odstotka vsebin;

4.

nadzorovano eksperimentiranje

(skandinavske države): te države so se odločile za širok okvir regulacije, ki spodbuja politično občutljivost državljanskih medijev. Model temelji na ohranjanju različnosti in pluralnosti. Mediji so financirani iz javnih sredstev, država preverja porabo denarja in ne dopušča odvisnosti od oglaševalcev.

V diplomskem delu primarno tematiziram revijo Narobe kot skupnostni medij, kjer razumevanje pomena medija temelji na dinamiki in strukturah skupnosti, ki jo zastopa. LGBT ali »queer« skupnost se je javno izpostavila v začetku 20. stoletja v Nemčiji, v 70. letih se pojavi izrazita politizacija in komercializacija LGBT gibanja, v 80. letih pa se LGBT gibanja oblikujejo tudi v vzhodni Evropi in Sloveniji. LGBT skupnost v vseh obdobjih vstopa v javnost z izdajanjem LGBT publikacij, ki so del njene strategije za prepoznavanje temeljnih vprašanj skupnosti, njeno pojavljanje v javnosti pa zaznavajo tudi veliki »mainstream« mediji.

3 PREGLED GEJEVSKIH IN LEZBIČNIH PUBLIKACIJ V SVETU, EVROPI, ZDA, SFRJ IN SLOVENIJI

LGBT publikacije povezujemo z nastankom LGBT gibanja in LGBT skupnosti v Sloveniji, SFRJ, Evropi, ZDA in svetu. So konstitutivni del gibanj in skupnosti. Zastopali so politične, kulturne in popkulturne vsebine, ki so bile relevantne za skupnost v času in prostoru. Najprej si bomo pogledali njihov razvoj v svetu v 20. stoletju, ko se začnejo oblikovati prve »queer« skupnosti, »queer« kultura in zahteve po priznanju političnih pravic. LGBT mediji, ki se vzpostavljajo z razvojem skupnosti, delujejo kot povezovalni element skupnosti, ki v »queer« kulturo vnašajo skupna politična vprašanja in druge vsebine. V času nacizma, makartizma in kriminalizacije homoseksualnosti LGBT mediji izjavljajo obstoj LGBT skupnosti, naslavljajo relevantna vprašanja o pravicah LGBT oseb in delujejo kot mediji nezakonitih LGBT gibanj in organizacij. So povezovalni element skupnosti, ki se šele vzpostavljajo, in se povezujejo predvsem z naslavljanjem problematik LGBT skupnosti in gibanj.

Jankowski (2001) poudarja pri analizi skupnostnih medijev pomen struktur skupnosti, njene zgodovine in političnih, socialnih ter kulturnih vprašanj, ki povezujejo skupnost, ker se te strukture nedvomno izražajo v vsebinah skupnostnih medijev. Namen pregleda je naslikati podobe LGBT skupnosti in njenih medijev v svetu v 20. stoletju in izpostaviti, kje in kdaj se LGBT gibanja sploh izpostavijo, kakšno vlogo imajo njihovi mediji in zakaj so ti mediji alternativni. LGBT gibanjem in njihovim medijem je v času nacizma v Evropi, makartizma v ZDA v 50. letih in kriminalizacije homoseksualnosti v vseh večjih evropskih državah do leta 1968 skupno predvsem to, da delujejo v ilegali, da si prizadevajo za vidnost skupnosti, priznanje njenih političnih zahtev in prepoznanje LGBT kulture in njenih subkultur.

Tratnik in Segan (1995) razdelita zgodovino LGBT skupnosti in medijev v štiri obdobja: prvi val (1896–1933), čas skrivanja (čas druge vojne in povojni čas), čas politizacije skupnosti (pomlad 1968 do 80. let) in 80. leta, ko se LGBT gibanje pojavi tudi v Sloveniji. Sam dodam peto obdobje, čas komercializacije LGBT skupnosti, ki poteka od 90. let 20. stoletja naprej.

Poseben pomen ima obdobje po letu 1896 do začetkov vzpona nacizma leta 1933. V Berlinu v Nemčiji začnejo izhajati prve LGBT publikacije, politični eseji in umetnostna besedila, homoseksualnost postane v intelektualnih krogih sprejemljiva, v 20. letih pa se v weimarski

Nemčiji vzpostavi prva sodobna »queer« skupnost (Tratnik in Segan 1995; Goldstein 2005). Sledi vzpon nacizma, kar pomeni konec berlinske skupnosti, pregoni, zapiranje homoseksualcev in pobijanje LGBT oseb v koncentracijskih taboriščih. LGBT gibanje in mediji skoraj izginejo, preidejo v ilegalo in se ponovno izpostavijo po koncu vojne. V povojni Nemčiji in Veliki Britaniji je homoseksualnost kriminalizirana in medikalizirana, razumljena kot odklon ali duševna motnja. Do pomladi leta 1968 si gibanje prizadeva za prepoznanje skupnosti, njene kulture in političnih zahtev, kar se v 70. letih artikulira z izhajanjem vrste radikalnih političnih publikacij in fanzinov, ki izražajo pestrost »queer« kulture in subkultur. Za Slovenijo in vzhodno Evropo je pomembno obdobje 80. let, ko se po dekriminalizaciji homoseksualnosti konstituirajo prve LGBT organizacije, dogodki in mediji, LGBT vsebine pa vstopijo v politično in medijsko okolje. V 90. letih si začne LGBT skupnost prizadevati za formalizacijo partnerskih in družinskih razmerij, začne se politični in medijski diskurz normalizacije, medtem pa postajajo LGBT vsebine vse bolj priljubljene v popularni kulturi. Začne se komercializacija in delno tudi depolitizacija LGBT vsebin.

Četrto obdobje so 80. leta, ko LGBT skupnost zaznamuje pojav aidsa, seksualizacija in medikalizacija GL skupnosti, kulturni boji med feminizmom in GL gibanjem v ZDA in Evropi ter začetki GL gibanj v SFRJ, Češkoslovaški in Sovjetski zvezi. Dinamika skupnosti pomeni konec političnih časopisov 70. let, pojavi se več kulturnih, infotainment, popkulturnih in erotičnih publikacij, nova periodika in tematizacije GL gibanj se pojavijo v vzhodni Evropi in Jugoslaviji. Dodajam peto obdobje od konca 80. let naprej, ki ga imenujem obdobje komercializacije in normalizacije. Obdobje zaznamuje legalizacija individualnih pravic LG oseb v Evropi in ZDA, komercializacija GL skupnosti in medijev, v množičnih medijih pa začnejo krožiti komercialne vsebine, ki tematizirajo LGBT in »queer« skupnosti. Tratnik in Segan (1995) razdelita časopise na informativne, politične, umetnostne, literarne, znanstvene in zabave. Preden nadaljujemo s specifikami LG gibanja, skupnosti in medijev v Jugoslaviji in Sloveniji, preglejmo ključne publikacije 20. stoletja.

Sodobna zgodovina GL gibanj in medijev se začne v Nemčiji pred prvo svetovno vojno z Adolfom Brandtom in Magnusom Hirschfeldom, ki začneta izdajati prvo LGBT publicistiko. Ustanovitev Humanitarnega znanstvenega odbora pomeni začetke dekriminalizacije homoseksualnosti in približevanje širši javnosti. Vzpostavljati se začne prva LGBT skupnost, LGBT teorija in LGBT publicistika (Tratnik in Segan 1995), nemška socialistična stranka v povojni weimarski republiki dekriminalizira homoseksualnost in v Berlinu se »neformalne

mreže gejev in lezbijk oblikujejo v »queer« skupnost s 350 tisoč člani, ki ima dva ducata publikacij, gledališče, politično gibanje in neštete seksualne identitete« (Goldstein 2005, 35). V Berlinu takrat izhaja LGBT dnevnik in 30 večjih časopisov, ki povezujejo skupnost. Najpomembnejši gejevski časopis je bil Die Insel, lezbična časopisa pa Garconne in Die Freundin (Tratnik in Segan 1995). Istočasno se na Nizozemskem pojavi Schorerjev kulturni krog in časopis Levensrecht, »queer« skupnosti in mediji pa se vzpostavijo tudi v Franciji (Akademos, Inversions L'Arnitie), Veliki Britaniji in ZDA.

Pomen prvega vala je v vzpostavitvi prvih LGBT skupnosti, dekriminalizaciji homoseksualnosti v Nemčiji in začetku izhajanja prve LGBT publicistike v Evropi. Z vzponom nacizma leta 1933 začnejo te pridobitve gibanja izginjati, Hitler in nacionalsocialisti preganjajo homoseksualce, zapirajo in iztrebljajo jih v koncentracijska taborišča, berlinska skupnost je ena izmed prvih Hitlerjevih žrtev (Goldstein 2005). LGBT gibanje je kriminalizirano, skriva se v ilegalo, pojavlja pa se le izjemoma. Izhaja le švicarski časopis Freundschafts Banner, ki ga pod psevdonimom Mammina izdaja lezbična aktivistka A. Vock, kasneje pa igralec Karl Meier. Drugi je Der Kreis, ki izhaja med letoma 1943 in 1967 v nemškem, francoskem in angleškem jeziku (Tratnik in Segan 1995). Oba medvojna LGBT časopisa izhajata v več državah in danes veljata zaradi poguma izdajateljev v vojnem času za kulturna.

Vichyjevski režim v Franciji podobno kot nacizem v Nemčiji kriminalizira homoseksualnost in jo označi za protinaravno. Položaj LGBT skupnosti v drugih evropskih državah je primerljiv, kar se odraža tudi v povojnem obdobju, ko je homoseksualnost še vedno kriminalizirana. Evropske države kriminalizacijo prekličejo šele konec 60. let, ko začnejo spreminjati zakonodajo, ki se je ohranila še iz vojnega časa. GL gibanje je do sredine 60. let v Evropi skoraj nevidno, vidnost zagotavljajo nekatere evropske LGBT skupnosti in njihovi mediji, ki delujejo na robu zakona, njihove politike so zmerne, prizadevajo si predvsem za prepoznanje skupnosti, priznanje njenega obstoja, kulture in zahtev po dekriminalizaciji. Zmernejši so tudi LGBT časopisi, v Franciji predvsem gejevski Pretexte, Arcadio in Futur, medtem ko skupnost na Nizozemskem ohranja »queer« kulturo predvsem s ponatisi predvojnih publikacij. Do 80. let ima monopol nad gejevskimi in lezbičnimi publikacijami organizacija COC v Amsterdamu (Tratnik in Segan 1995).

V ZDA 50. leta zaznamuje politika makartizem. Gre za zakonodajo republikanskega senatorja MacCarthyja, ki vpelje preganjanje komunistov in homoseksualcev, kar sproži močan odpor razpršene LGBT skupnosti. Ustanovljeni sta prvi LGBT organizaciji, gejevska Mattachine society in lezbična Daughters of Bilitis (Tratnik in Segan 1995; Goldstein 2005). Organizaciji politizirata LGBT problematiko in sprožita organiziran odpor, izhajati začnejo prvi politični LGBT časopisi, to so One Magazine, Mattachine review in Ladder (Tratnik in Segan 1995). Poleg vzpostavitve LGBT gibanja, njegovih medijev in politizacije pravic homoseksualcev je pomen 50. let v začetku razkola v »queer« gibanju, ki oblikuje »queer« ideologijo, politiko in aktivizem vse do danes. Pod političnim pritiskom republikancev se gibanje razdeli na radikalce in konservativce ali liberacioniste in asimilacioniste (Goldstein 2005). Prvi z zahtevami GL skupnosti stopijo v javnost in se zavzemajo za »pravico biti svoboden«, drugi sledijo ideologiji normalizacije, to je nepolitiziranemu vključevanju v družbo. Radikalci se do stonewallskega upora leta 1969 zaradi političnega pritiska umaknejo iz javnosti, potem pa vodijo drugi val boja za pravice gejev in lezbijk v 70. letih (Goldstein 2005).

»Revolucionarno« leto 1968 v Parizu in drugod po svetu zaznamujejo študentske demonstracije, gibanje za pravice temnopoltih, feministično gibanje in protivojno gibanje (»poletje ljubezni«), junija 1969 se zgodijo nemiri v Stonewallu v New Yorku v ZDA in GL gibanje se začne zavzemati za integracijo homoseksualnosti v ameriško družbo. Začne se politizacija, vizibilizacija in komercializacija GL skupnosti in medijev. Publikacije začnejo ponovno izhajati tudi v Kanadi, Latinski Ameriki, Avstraliji ter v zahodni in južni Evropi (Tratnik in Segan 1995). Gre za obdobje kulture zinov, radikalnih političnih, informativnih in zabavnih revij.

Pomen obdobja po letu 1968 je v dekriminizaciji homoseksualnosti v večjih evropskih državah, ponovni vzpostavitvi LGBT skupnosti, njeni vidnosti v novih družbenih gibanjih, novem valu LGBT publicistike in začetkih prizadevanj za integracijo LGBT skupnosti v družbo.

V Franciji študentske in protivojne demonstracije leta 1968 radikalizirajo predvsem lezbično gibanje, ki ga napade radikalno levo politično krilo. Lezbijke ustanovijo organizacijo Front Homosexuelle d'Action Revolutionare (FHAR) in začnejo izdajati radikalna politična časopisa Le Fleau Social in L'Antinorm (Tratnik in Segan 1995).

V Nemčiji imajo pariške demonstracije, praška pomlad in predvsem premiera filma Ni perverzen homoseksualec, ampak družba, v kateri živi, podoben vpliv na širšo javnost in GL gibanje kot stonewallski upor v New Yorku, ne nazadnje je leta 1967 homoseksualnost v Nemčiji dekriminalizirana. V kazenski zakonodaji je ostala še iz časa nacizma (Velikonja 2008). Ponovno začne izhajati več deset LGBT publikacij, večina jih izhaja kratek čas, poznamo tako politične časopise kot mehko pornografijo (Tratnik in Segan 1995).

Tudi v Veliki Britaniji LGBT skupnost sredi 60. let izstopi iz anonimnosti, izhajati začnejo prvi odkriti gejevski časopisi. Publikaciji Spartacus in Jeremy pomenita začetek tržno naravnanih LGBT publikacij in začetek komercializacije LGBT vsebin (Tratnik in Segan 1995). Na Nizozemskem začne organizacija COC izgubljati monopol nad LGBT tiskom. Izhajati začnejo politične publikacije Dialog, radikalni študentski časopis Proefding, časopis lezbičnih feministk Paarse September in gejevska radikalna politična časopisa Flickerlicht in Mietje-Pietje (Tratnik in Segan 1995).

V ZDA začnejo radikalci v 60. letih izdajati odkrito politične časopise LCE, Vector in The Advocate, v ameriški in svetovni »queer« zgodovini pa velja za prelomni dogodek stonewallski upor (Tratnik in Segan 1995; Goldstein 2005). 28. junija 1969 policija v New Yorku v soseski Greenwich Village izvede racijo v prostorih hotela Stonewall, kjer se zbirajo newyorški geji, kar povzroči ulične nemire in spopade s policijo. V obdobju po Stonewallu do leta 1979 gibanje za pravice homoseksualcev izstopi iz anonimnosti, poveže se s feminističnim gibanjem in gibanjem za pravice temnopoltih. Takrat lahko začnemo govoriti o politizaciji, vizibilizaciji in v drugi polovici 70. let tudi o komercializaciji GL skupnosti. 70. leta zaznamujejo povezave gejevskega gibanja z drugim valom feminizma, začetek uličnih demonstracij za pravice homoseksualcev, kar pomeni začetek parad ponosa, gibanje zaznamujejo zahteve lezbijk po enakopravni zastopanosti v gejevskih organizacijah, gibanju in medijih (Goldstein 2005). Ustanovljeni sta organizaciji Gay liberation front in Gay activist Alliance, ki ju podprejo celo Črni panterji, ki pričakujejo tematizacijo rasnega vprašanja.

Pod vplivom drugega vala feminizma na newyorški paradi ponosa leta 1973 lezbijke prvič nastopijo kot članice samostojne skupnosti. Vzpostavi se zgodovinska vez med skupinama (Cottingham 2009). Feministično gibanje zastavlja gejevski skupnosti vprašanja o neenaki delitvi dela in lastnine med moškim in žensko, o odnosu med nasiljem in seksualnostjo, o etiki kupovanja in prodajanja ljudi za seks, o hegemoniji rase v rasistični družbi, o družbeni

konfiguraciji moške avtoritete v političnem in zasebnem življenju, ki jih gejevska skupnost opusti v 80. letih med pandemijo aidsa. Ta vprašanja so zastopana tudi v GL in feminističnih publikacijah (Cottingham 2009). Vrhunec GL aktivizma v 70. letih pomeni sprejem aktivistov pri predsedniku Carterju marca 1977, ki nasprotuje iniciativi senatorja Briggsa o prepovedi zaposlovanja homoseksualcev v šolah. Kljub dinamiki v GL gibanju ostane skupnost getoizirana, GL mediji pa postanejo vse bolj razpršeni (Goldstein 2005). Najbolj priljubljen časopis gibanja je bil Gay Times, ki je še danes med vodilnimi gejevskimi revijami, znana sta kalifornijski The Advocate in bostonski Gay Community News in druge publikacije (Goldstein 2005).

V gejevsko subkulturo v ZDA in Evropi so začele vdirati potrošniške vrednote in do konca 70. letih je GL gibanje opustilo vsa zahtevnejša vprašanja GL političnega aktivizma in lezbičnega feminizma, kar pomeni tudi konec političnih časopisov (Tratnik in Segan 1995; Goldstein 2005).

Izjema so GL časopisi v vzhodni Evropi in nekdanji Jugoslaviji, kjer se je boj proti diskriminaciji začel šele v začetku 80. let (Tratnik in Segan 1995). Številne manjše GL publikacije so v 80. letih zaznamovale predvsem umetnostne, popkulturne in erotične vsebine, več je »infotainment« vsebin in žanrov. Povsem novo poglavje v zgodovini »queer« skupnosti je pojav aidsa, ki pomeni največjo grožnjo in izziv za »queer« skupnost ter povsem nove vsebine v »queer« publikacijah. Z aidsom skupnost vstopi v množične medije, predvsem v informativne in pogovorne žanre »mainstream« medijev (Tratnik in Segan 1995; Goldstein 2005; Cottingham 2009).

Novo poglavje za LGBT skupnost pomeni tudi povsem nova tematizacija skupnosti v tržno naravnanih vsebinah množičnih medijev, predvsem v popularni glasbi in filmu, TV-nadaljevankeh in pogovornih oddajah ter v tabloidnih časopisih. To se začne v 80. in 90. letih in se nadaljuje vse do danes (Kuhar 2003; Goldstein 2005; Cottingham 2009).

Publikacije z GLBT vsebino v Sloveniji v zadnjih tridesetih letih lahko v grobem razdelimo v tri skupine. Prva skupina so publikacije formalnih in neformalnih organizacij LGBT gibanja, ki zastopajo predvsem politične vsebine, torej revije, biltene, zloženske in zbornike, ki so povezani s političnimi zahtevami gibanja, vključujejo pa tudi LGBT in »queer« kulturo (na primer Revolver, Oznanila, Narobe). Druga skupina zajema gejevsko in lezbično literarno

umetnost, to je proza, poezijo in politične eseje domačih avtorjev in prevode tujih avtorjev (na primer Pandora). Tretja skupina so publikacije, ki tematizirajo LGBT in »queer« skupnost z vidika feminizma, ženskih študij, »queer« študij, študij spolov, medijskih in politoloških študij in študij vsakdanjega življenja. Gre za publikacije civilne družbe in strokovne javnosti, ki LGBT skupnost konstruirajo s strokovnim in polstrokovnim diskurzom. Za nalogo so pomembne predvsem publikacije iz prve skupine.

Za začetek gejevskega in lezbičnega gibanja v Sloveniji velja Festival Magnus, poimenovan »Homoseksualnost in kultura«, ki je potekal konec aprila leta 1984 in je bil hkrati tudi prvi festival gejevskega in lezbičnega filma v vzhodni Evropi. Kljub temu sta začeli prvi GLBT publikaciji Gayzine in Lesbozine izhajati v Sloveniji šele leta 1988, ker je GL gibanje dotlej s svojimi zahtevami v javnosti nastopalo z objavami v tiskanih množičnih medijih, predvsem v Delu, Mladini, Jani in Teleksu (Tratnik in Segan 1995; Velikonja 2011).

Lesbozine je prvi lezbični bilten, ki ga pripravi skupina Lezbična Lilit v letih 1988 in 1989. V Lesbozinu so objavljeni izvorni prispevki, prevodi tujih besedil, proza in poezija ter fotografske vsebine. Izideta dve številki v nakladi 300 izvodov (Tratnik in Segan 1995). Gayzine začne izdajati gejevska sekcija ŠKUC-a, skupina Magnus, prevladujejo vsebine z gejevsko tematiko (Tratnik in Segan 1995; Velikonja 2011). Z ustanovitvijo Roza kluba leta 1990 začne GL gibanje pripravljati skupni časopis Revolver, ki ima zaradi političnega nasprotovanja sprva težave s financiranjem, v 90. letih pa Revolver obvelja za osrednjo revijo gejevskega gibanja. Leta 1992 začne starejše aktivistično jedro pripravljati novo lezbično glasilo, ki bi dopolnilo Revolver. Do leta 1995 izide šest števil lezbičnega biltena Pandora (Tratnik in Segan 1995). Leta 1993 Roza klub natisne zloženko Spolnost in aids: Varno v meni, ki sproži skrajno homofobne odzive slovenske javnosti (Kuhar 2003; Velikonja 2011). Leta 1997 začne izhajati revija Lesbo: politična, kulturna in socialna revija, ki velja za naslednico Lesbozina in biltena Pandora. Z revijo Lesbo povezujemo nastanek knjižnih zbirk Vizibilja in Lambda, z lezbičnimi in feminističnimi vsebinami. Leta 1998 je ustanovljena študentska skupina Legebitra, ki začne leta 2000 izdajati glasilo Oznanila. Do leta 2006 izide 60 števil. Po ustanovitvi društva Informacijski center Legebitra začne leta 2007 izhajati revija Narobe.

Pomen revije Narobe je v zapolnitvi medijske praznine, ki nastane, potem ko leta 2006 preneha izhajati glasilo Oznanila. Inicijativo prevzame Informacijsko društvo Legebitra, ki je

pripravljalo tudi predhodna Oznaniila. Ta so bila sprva zasnovana kot interno glasilo Legebitre, ki je v okviru projekta Homoseksualnost in šolstvo začelo naslavlja štolski prostor in vanj vnašati razpravo LGBT vsebinah. Oznaniila so se usmerila k medvrstniškemu izobraževanju in ozaveščanju o LGBT vsebinah v šolah. Prejemala so jih srednje šole, štolski centri in študentski klubi (Legebitra), Narobe pa s svojimi vsebinami naslavlja štiršo LGBT skupnost in druge zainteresirane javnosti. Prevladujejo politične in kulturne vsebine, ki se primarno ne nanašajo na vsebine, povezane z izobraževanjem, ampak na življenje že izoblikovane LGBT skupnosti v Sloveniji. V primerjavi s predhodnimi LGBT publikacijami, začne Narobe izhajati v okolju, ko je LGBT skupnost in infrastruktura gibanja že vzpostavljeni, 20-letna prizadevanja aktivistov delno realizirana v prvih poskusih formalizacije partnerskih razmerij, slovenska družba pa je homoseksualnosti še vseeno bolj naklonjena kot v 80. ali v začetku 90. let. LGBT skupnost v 20 letih delovanja pridobi raznolike poglede na temelja politična vprašanja, začnejo se prve parade ponosa, razvije se družabno življenje ali t. i. gejevski in lezbični scena, uveljavi pa se tudi vrsta kulturnih ustvarjalcev itn., kar Narobe omogoča širok razpon vsebin in naslavljanje obsežnejše LGBT javnosti, kot so jo naslavljaile njene prehodnice konec 80. in v 90. letih. Narobe se od predhodnih publikacij razlikuje tudi v tem, da ni opredeljen kot specifično gejevski ali lezbični časopis.

4 PREGLED LGBT SKUPNOSTI IN MEDIJSKIH PODOB HOMOSEKSUALNOSTI V SLOVENIJI

V nadaljevanju diplomskega dela me bo zanimalo predvsem, kako Narobe konstruira delovanje LGBT skupnosti in kakšen pomen ima za skupnost, pa tudi, kako se uveljavlja v »mainstream« medijski krajini, kako se nanjo odziva in kako s politizacijo LGBT vsebin vstopa v politični kontekst. Poleg modela skupnostnih medijev (Jankowski 2001) bom pri vstopu Narobe v polje političnih in medijskih struktur uporabil razmišljanja Attona (2006, 2008) in Bordieuja (2001, 2006).

Jankowski vzpostavi model skupnostnih medijev, pri katerem ga zanimajo odnosi medija s skupnostjo, okolje avtorjev in širša medijska krajina, predvsem pa dinamika, ki jo medij narekuje skupnosti (Jankowski 2001). Na teoretski ravni ne predvideva neposrednih odnosov med skupnostjo, medijsko krajino in okoljem posameznikom. Te izpostavi Bordieu, ki ga zanima, kako polje politične in ekonomske moči strukturira polje kulturne produkcije ali novinarsko polje in kako se spreminja relativna teža polja kulturne produkcije, če polja povežemo na ravni strukturne zgodovine celotnega področja (Bordieu 2001; Bordieu in Wacquant 2006; Atton 2008).

Po Jankowskem (2001) nas bo torej zanimalo, katere podobe o »queer« skupnostni zagotavljajo »queer« mediji, katere podobe o »queer« skupnosti zagotavlja medijska krajina, v kateri deluje skupnost ter njeni mediji, in kako so z medijem povezani zgodovina skupnosti, njena infrastruktura in njena politična prizadevanja. Šele ko model skupnostnih medijev tematiziramo v Bordieujevem polju kulturne produkcije, lahko vzpostavimo relacije na več ravneh. Na prvi ravni lahko vzpostavimo odnose na relaciji medij-skupnost, medij-medijska krajina ter medij in okolje ustvarjalcev (Jankowski 2001), na drugi ravni na relaciji produkcije množičnih medijev, vpete v polje politike in kapitala, in majhnih medijev, vpetih v polje kulturnega kapitala, kar je relacija mainstream-alternativno, (Atton 2008), na tretji ravni pa lahko tematiziramo strukturno zgodovino področja in relativno težo strukturnih polj v času in prostoru, kar nam omogoča analizo simbolnega in potenciala simbolnega, da se udejanji v realnem (Bordieu 2001 in 2006). Vzpostavimo lahko relacijo med »queer« mediji in »mainstream« mediji v polju kulturne produkcije ter vpliv polja politične in ekonomske moči na »queer« medije, »queer« skupnost, gibanje, aktiviste in njihove politike. Bližanje relativne

teže polj in boj za ideološko funkcijo pomenov, ki krožijo v medijskem polju, se kaže tam, kjer relativne težje polj gravitirajo v realno, kar pomeni spremembe dinamike »queer« skupnosti in gibanj, »queer« medijev in delovanja aktivistov v časovno-prostorskem kontekstu.

Poglejmo nekaj primerov iz kratke zgodovine LGBT gibanja v Sloveniji, ki nazorno prikazujejo Bordiejevo teorijo polj in podrejanje kulturnega kapitala tržni logiki (Bordieu 2001 in 2006).

Izčrpen vir primerov so politični eseji Fragmenti svobode Nataše Velikonja (2008), kjer je avtorica med drugim kritična tudi do prepustitve aktivizma trgu. Nevladniki začnejo leta 2003 pripravljati novo strategijo systemskega razvoja nevladnih organizacij, to je strategijo za utemeljitev državnih subvencij, kjer izpostavljajo pomen konkurenčnosti nevladnih organizacij na trgu in prilagajanje tržnim mehanizmom. To naj bi pomenilo izboljšanje njihovega položaja in zagotavljanje enakopravnosti v odnosu z državo, v resnici pa, kot je kritična Velikonja (2008), to pomeni, da so ministrstvo za kulturo, ministrstvo za socialne zadeve in urad za enake možnosti odklonili subvencioniranje izhajanja revije Lesbo zaradi nerednega izhajanja, s čimer je po šestih letih Lesba in sedmih letih Revolverja LGBT skupnost po 13 letih ostala brez gejevske in lezbične revije (Velikonja 2008, 80–81). Ugotavlja, da odvisnost od državne in mestne blagajne (Ljubljana) omogoča gospodstvu, da prostorsko infrastrukturo, delovanje klubov, knjižnic, pisarn, filmskega festivala in parade ponosa vrne v nično stanje (prav tam). Kritična je do nove politične desnice in kapitala, ki selekcionira homoseksualne vsebine in posega v interpretacije homoseksualnosti (Velikonja 2008, 138). Nazoren primer je zavrnitev recenzije prevedenih političnih esejev tujih »queer« avtorjev v brezplačni književni reviji Bukla, kjer so leta 2006 zavrnili izvode knjižne zbirke Vizibilja, ker recenzije niso zanimive za širši krog bralstva Bukle.

Velikonja je kritična, da je založnik revije Bukla UMco, ki izdaja tudi brezplačno filmsko revijo Premiera, v lasti KD Groupa, »lokalnega, konservativno usmerjenega kapitalskega mogotca, ki medijsko vizijo nove desnice uresničuje tudi pri dnevniku Delo« (Velikonja 2008, 138), posreduje medijske interpretacije homoseksualnosti, ki so del globalnega kapitalskega krogotoka, in tako na naslovnici brezplačnih revij promovira dopustni del, kot je roman Alana Hollinghursta Linija lepote in film Brokeback Mountain (Velikonja 2008, 138–139). V eseju Je revolucija tržna ali prostočasna dejavnost? (Velikonja 2008, 128) je kritična

tudi do nekdanje matrike alternativne rokavske in klubske glasbe (DJ Umeka, Siddharte), ki s pojavljanjem v oglaševalskih kampanjah dobiva logotipe komunikacijskih gigantov Simobila in Mobitela, in do komercializacije homoseksualnih podob, kot je upodabljanje gejevske poroke v Mobitelovi oglaševalski kampanji (Velikonja 2008). Nasploh ugotavlja, da sodobna socialna in politična ekonomija homoseksualnosti implicira, da kapitalizem organizira seksualno identiteto prek želje po dobičku (Velikonja 2008, 118) in da se je na liberalizacijo seksualnosti kot neegalitarnega ekonomsko političnega režima odzval z novimi ureditvami seksualnih identitet, ki ne ogrožajo patriarhalne ureditve, predvsem pa delajo gejevsko in lezbično identiteto vidnejšo, zavito v gesla o strpnosti, hkrati pa bolj dostopno, a nič bolj varno (Velikonja 2008, 118).

Cilj trženja gejevske in lezbične identitete je ustvarjanje dobička, ki pogojno, ne pa tudi nujno, ustvarja delno družbeno sprejemljivost gejev in lezbijk (Velikonja 2008, 119). Po Bordieju lahko izpeljemo, da tržna logika in politična ekonomija nove desnice posegata v polje kulturne produkcije in kulturnega kapitala z namenom zagotavljanja dobička in pridobivanja politične naklonjenosti, kar vpliva tudi na druga polja produkcije, to so literatura, umetnost, pravo in znanost (Bordieu 2001).

LGBT gibanje v politično polje vedno vstopa na polju leveice (Wittig 2000; Kuhar 2003; Goldstein 2005; Schulman 2005; Velikonja 2008 in 2011; Cottingham 2009), kar se navezuje na povezanost LGBT gibanja s feminizmom, rasnimi vprašanji, medijsko kritiko in kritiko kapitalizma in seveda z njihovim bojem za individualne pravice in formalizacijo partnerskih razmerij. Goldstein (2005) meni celo, da je oblikovanje LGBT skupnosti pravzaprav najpomembnejši projekt leveice v zadnjih desetletjih in da vstop v LGBT skupnost pomeni vstop v levo politično opcijo, kar potrjuje splošno sprejeto mnenje, da so LGBT skupnosti del politične opozicije desnice, ki bo previdoma izvajala politični in kulturni pritisk na LGBT skupnosti. Goldstein (2005) je novinar ameriškega alternativnega tednika *The Village Voice*, znan po vpeljavi pojma »homocons« ali homokonzereve. Gre za mnenjske voditelje, ki so razkriti geji in lezbijke in ki kot kolumnisti v množičnih tiskanih in TV-medijih, kot so tednik *Times* ali *The New Republic* ter dnevnik *New York Times* in *Los Angeles Times*, zastopajo konservativne poglede nove politične desnice, ki je v zadnji dveh desetletjih postala pomemben del LGBT skupnosti in se hoče prikazati kot večinski del »queer« skupnosti (Goldstein 2005). Poteka torej kulturni boj med avtorji radikalnih in alternativnih LGBT medijev in konservativnimi kolumnisti, ki se reprezentirajo kot LGBT večina, da bi v

menjskih diskurzih pretrgali zgodovinsko vez LGBT gibanja z libertarnimi politikami in ideologijami feminizma, multikulturalnosti in progresivne tradicije, vzpostavljajo se kot del republikanske fronte proti libertarnim gibanjem (Goldstein 2005; Velikonja 2008).

Homocons imajo večji medijski vpliv kot »queer« radikalci, ki nastopajo predvsem v alternativnem *The Village Voice* in *The Nation*, s tem pa vnašajo v medijski prostor ideologijo, da geji in lezbijke želijo le sedeti za isto mizo, kot vsi drugi, saj se od »straight« večine ne razlikujejo. Goldstein pravi, da ima »queer« dva gospodarja, to je liberalca, ki podpira boj za državljanske pravice, in konservativca, ki pravi, da »queer« skupnost spoštuje, če le ne bo grešila (Goldstein 2005). Ideologija konservativnih mnenjskih voditeljev poleg zagovarjanja libertarnih vrednot napada tudi svobodne seksualne prakse, utrjuje pa diskurz družine, vere, politične desnice in patriarhata, kar deloma pozdravljajo tudi liberalni mediji, ker »homocons« namesto njih vzdržujejo ekonomijo seksualnega reda in spolnih norm (Goldstein 2005; Velikonja 2008). Homocons so posledica zdrsa vrednot srednjega razreda od radikalnih libertarnih politik k politični desnici v zadnjih dveh desetletjih in predvsem utrjujejo heteroseksualno normativnost, ki implicira tudi odklonskost in s tem povezovalno izkušnjo razlike, ki konstituira »queer« skupnost tudi po Foucaultu (Goldstein 2005).

V Sloveniji je do podobnega trenda kritična Velikonja (2008), s tem da gre pri nas za nestalne kolumniste in kolumnistke, ki se razkrijejo kot heteroseksualci in prevprašujejo smiselnost front, ki jih odpirajo male libertarne skupnosti. Gejem in lezbijkam, ko gre za razprave o diskriminatornem javnem diskurzu, načeloma predlagajo več zabave in manj obremenjevanja s političnimi vprašanji, prav družabno življenje gejev in lezbijk pa je njihova osrednja tematizacija. Pri tem vsebine črpajo predvsem iz družabne gejevske scene in pišejo o obisku homoklubov, seksu, pomiskuiteti, razvratu in drogah, razkrivajo pa tudi zasebno življenje aktivistov (Velikonja 2009, 59–61). Meni, da si je politična desnica leta 2006 s sprejemom sicer diskriminatornega Zakona o registraciji istospolne partnerske skupnosti, ki ne ureja večjega dela socialnih politik, zagotovila naklonjenost tudi v LGBT skupnosti, saj je sprejela sicer pomanjkljivo različico zakona, a ga je za razliko od politične leve, s katero se je LGBT skupnost o individualnih pravicah in formalizaciji partnerskih zvez pogajala 20 let, vsaj sprejela in tako omogočila nastanek nove desnice tudi znotraj slovenske LGBT skupnosti (Velikonja 2008).

Za zdaj sem v diplomskem delu pregledal poimenovanja alternativnih medijev in njihove tematizacije v medijskih študijah, koncept državljskih, skupnostnih in alternativnih medijev, konstituiranje LGBT skupnosti in njihovih medijev v svetu v 20. stoletju, zunanje značilnosti revije Narobe in medijev LGBT skupnosti v Sloveniji ter tematizacije GLBT gibanj, skupnosti in medijev v kontekstu političnega nadzora, medijskega trga in usmeritev LGBT gibanj.

V drugem delu bom revijo Narobe tematiziral kot skupnostni medij, ki uporablja strategije alternativnih medijev z namenom poseganja v politične in semiotične režime in hkrati reprezentira LGBT skupnost v Sloveniji na način, kot LGBT skupnost vidi dejavni del LGBT gibanja. V prvem delu tematizacije bom uporabil model skupnostnih medijev po Jankowskem (2001), kjer bom najprej opisal delovanje LGBT skupnosti in njenih medijev v zadnjih treh desetletjih, in načine, kako delovanje LGBT skupnosti reprezentira medijska krajina v SFRJ in Sloveniji. Skupine medijskih podob homoseksualnosti v zadnjih treh desetletjih (Kuharju 2003) bom uporabil za izhodišče pri izpeljavi strategij alternativnih medijev, ki jih uporablja revija Narobe pri poseganju v semiotične režime. Del vsebin revije Narobe bom pojasnil s pomočjo konceptov državljskih medijev (Rodriguez 2001), alternativnih medijev (Atton 2006 in 2008) in Bourdiejevih strukturnih polj (Bourdieu 2001 in Bourdieu 2006, Bourdieu v Atton 2008). Izhajal bom iz Bourdiejeve misli, da nas mora pri iskanju relacij med kulturno produkcijo in poljem politične in ekonomske moči zanimati strukturna zgodovina polja (Bourdieu 2001), kar pomeni, da bom v kombinaciji z modelom skupnostnih medijev sledil kronologiji LGBT gibanja v Sloveniji, hkratnemu izhajanju LGBT publikacij in upodabljanju gibanja v množičnih medijih.

Pregled zgodovine skupnosti, njenega političnega delovanja, infrastrukture, stikov v skupnosti, dekriminalizacije homoseksualnosti, prizadevanja za individualne in partnerske pravice, organizacije parade ponos, ZRIPS in Družinski zakonik mi omogočajo opredeliti diskurz politizacije LGBT vsebin in diskurz kulture, ki upoveduje druga dogajanja, povezana s skupnostjo. Po Jankowskem gre tu za pregled delovanja skupnosti (Jankowski 2001). Pregled medijske krajine in medijskih upodobitev delovanja skupnosti, ki jih po Kuharju (2003) razvrščamo v skupino stereotipizacije, medikalizacije, seksualizacije in skrivnosti, bom primerjal z drugimi komentarji o upodabljanju homoseksualnosti v množični in popularni kulturi (Goldstein 2005; Velikonja 2008; Cottingham 2009), kar mi omogoča opredeliti načine, s katerimi se Narobe odziva na te upodobitve skupnosti v »mainstreamu« in

opisati, kako je LGBT skupnost vstopala v »mainstream« medijsko krajino. Po Jankowskem gre tu za pregled medijske krajine (Jankowski 2001). Naprej bom s pregledom političnih, socialnih in kulturnih vsebin opredelil strategije, ki jih na vsebinski ravni vzpostavljata politični diskurz in diskurz kulture, in elemente alternativnih medijev, ki se pri tem vzpostavljajo. Gre za strategijo kontekstualizacije, verbalizacije, vizibilizacije, deviktimizacije, denormalizacije, detabuizacije, demedikalizacije, pozitivne stereotipizacije, (de)stereotipizacije in zasmehovanja.

V 70. letih so prizadevanja aktivistov in aktivistk potekala na ravni zahtev za dekriminalizacijo homoseksualnosti in pravici do svobodne izbire spolne usmerjenosti ter življenjskega stila. V 80. in 90. letih se aktivistična prizadevanja z ravni individualnih pravic prenesejo na urejanje partnerskih in zakonskih razmerij, predvsem pravic v razmerju do partnerja. Gre za formalizacijo in legalizacijo partnerskih zvez (Velikonja 2011; Kuhar 2011). Za začetek urejanja pravic homoseksualcev velja leto 1977, ko SRS kot prva v nekdanji SFRJ v okviru reforme sodstva sprejme nov kazenski zakonik in dekriminalizira homoseksualne spolne odnose med dvema moškima, ki so bili po 186. členu Kazenskega zakonika »nenaravno nečistovanje«. Kazenski zakonik ni omenjal lezbičnih odnosov, sodne prakse pregona homoseksualcev niso znane (Velikonja 2011). Leta 1977 je bil sprejet tudi Zakon o zakonski zvezi in urejanju družinskih razmerij (ZZZDR), ki ga slovenski politični prostor v letih 2010 in 2011 posodobi v novi Družinski zakonik. Državni zbor Družinski zakon potrdi leta 2011, marca 2012 pa je zavržen na referendumu. Za LGBT skupnost je pomemben, ker legalizira pluralizacijo družinskih oblik in ureja razmerja v odnosu do partnerja (Velikonja 2011). Za LGBT skupnost je pomembno tudi leto 2005, ko desno usmerjena vlada sprejme Zakon o registraciji istospolnih partnerskih skupnosti, ki pa ne ureja socialnih pravic v razmerju do partnerja, in zato ne zdrži naknadne presoje ustavnega sodišča (Velikonja 2011, Kuhar 2011). Razpravo o pluralizaciji družinskih oblik v zadnji treh desetletjih spremljajo homofobni odzivi javnosti v letih 1984 in 1986, v letih 1990 do 1994 in ob razpravah o referendumu Zakona o oploditvi žensk z biomedicinsko pomočjo 2001, sprejemu Zakona o registraciji istospolne skupnosti 2005 in v razpravah o novem Družinskem zakoniku v letih 2010, 2011 in 2012 (Velikonja 2011; Kuhar 2011).

Homoseksualnost je v času dekriminalizacije in do prvega festivala Magnus leta 1984 v javnost skoraj nevidna, o dekriminalizaciji se v medijih izjavljajo pravniki in psihiatri,

oblikuje se visoko stereotipiziran in kodificiran medijskih diskurz, ki uporablja reprezentacijske mehanizme medikalizacije, stereotipizacije in skrivnosti (Kuhar 2003).

Za začetek LGBT gibanja v Sloveniji velja leto 1984, ko forum ŠKUC organizira aprila tega leta festival Magnus »Homoseksualnost in kultura«. Festival pomeni začetek gejevskega in lezbičnega gibanja v Sloveniji, začetek aktivističnega boja za socializacijo in kulturo homoseksualnosti v Jugoslaviji, s poročanjem o festivalu tematizacije homoseksualnosti vstopijo v slovenske in jugoslovanske množične medije, s tem da si aktivisti in aktivistke prizadevajo, da homoseksualnost ne bi bila več tematizirana s pomočjo kriminalizacijskega in psihiatričnega, to je medikalizacijskega diskurza, ampak bi jo mediji tematizirali v kontekstu kulturnih aktivnosti in političnih prizadevanj (Velikonja 2011; Kuhar 2003). Magnus je bil zamišljen kot enkratna akcija in je znan kot prvi festival gejevskega in lezbičnega filma v vzhodni Evropi.

Konec leta 1984 se Magnus v okviru ŠKUC-a vzpostavi kot organizacija za socializacijo in kulturo homoseksualnosti ter obvelja za prvo gejevsko organizacijo v vzhodni Evropi in socialističnih državah, leta 1987 se oblikuje še prva lezbična organizacija Lezbičan Lilit, ki velja za prvo lezbično organizacijo v vzhodni Evropi (Kuhar 2003; Velikonja 2008). Za razliko od gibanj drugje v svetu, kjer se je v mestih najprej oblikovala LGBT javnost in nato še kritična javnost, ki je izpeljala politično, socialno in kulturno nadgradnjo, se je Magnus oblikoval kot del takratne alternativne scene (Velikonja v Kuhar 2003), ki se je razvila v povezavi s položajem SRS v okviru SFRJ in postala del političnega ter medijskega obračunavanja v SFRJ. S prvim in četrtem festivalom Magnus LGBT skupnost in vsebine, povezane z njo, vstopijo v množične medije, kar pomeni konec medijske odsotnosti in tišine v povezavi z geji in lezbijkami.

V letu štafetne in plakatne afere so beograjski in sarajevski mediji četrti festival Magnus, ki je potekal na dan mladosti 25. maja, politizirali v okviru »slovenskega sindroma« in ga tematizirali kot slovensko politično provokacijo (Kuhar 2003). Homoseksualnost so tematizirala novinarska poročila, novinarski komentarji in pisma bralcev, oblikoval se je diskurz seksualizacije in medikalizacije, povezan s pojavom virusa HIV in bolezni aids, ki je deloval v okviru modela moralne panike (Kuhar 2003). Hkrati začne LGBT skupnost v jugoslovanskih množičnih medijih nastopati samostojno, pripravljati se začnejo prve LGBT publikacije.

Za prvi medijski nastop lezbijštva velja priloga v Mladini z naslovom Ljubimo ženske: Nekaj o Ljubezni med ženskami, ki izide že oktobra 1987. Deli političnega programa kasnejše LL so objavljeni tudi v revijah Teleks, Antena in Jana. Za prvi medijski nastop gejevstva pa velja manifest, namenjen festivalu Novih družbenih gibanj v Novi Gorici avgusta 1986, v katerem Magnus zahteva, da se odpravi kriminalizacija homoseksualnosti v republikah SFRJ, da se v ustave vključi prepoved diskriminacije glede na spolno usmerjenost in da se v šolske programe vključi pouk o homoseksualnosti kot enakopravnem življenjskem izboru.

Po tem, ko v začetku leta 1988 lezbična skupina LL ustanovi pri forumu ŠKUC lezbično sekcijo LL, leta 1988 in 1989 izide prvi lezbični bilten Lesbozine s prevodi tujih besedil, izvirnimi prispevki poezije in proze ter fotografijami. Je prvi in edini lezbični bilten v Sloveniji, Jugoslaviji in vzhodni Evropi (Tratnik in Segan 1995; Velikonja 2011). Hkrati z Lesbozinom začne v založništvu Magnusa izhajati tudi Gayzine. Do izida dveh različnih biltenov pripelje do spora med aktivisti in aktivistkami znotraj ŠKUC-a, ker LL zavrača sodelovanje z Magnusom. Po ustanovitvi Roza kluba leta 1990 začne izhajati revija Revolver s homoerotičnim nabojem (Kuhar 2003; Velikonja 2011).

LGBT aktivisti uspejo v »pisateljsko ustavo« vključiti temeljno načelo, da so ljudje pred zakonom enaki ne glede na spolno usmerjenost, ki v sprejeto ustavo ni vključen. Spolna usmerjenost se razume kot osebna okoliščina (Velikonja 2011).

Junija 1990 člani in članice Magnusa in LL ustanovijo Roza klub, samostojno politično združenje za preprečevanje in odpravljanje diskriminacije zaradi spolne usmerjenosti. Roza klub medijem, političnim organizacijam in strankam pošilja pobude proti diskriminaciji (Velikonja 2011). Izhajati začne revija Revolver in zaradi težav s financiranjem revije LGBT skupnost ponovno vstopi v množične medije (Kuhar 2003).

Aprila leta 1993 zloženka Roza kluba O spolnosti in aidsu povzroči »radikalno zaostrovanje homofobije z izrazito klerikalno nacionalističnim tonom« (Velikonja 2011, 2), leta 1994 pa se zgodi t. i. afera Ljubljanski grad, ko najemnik lokala na gradu prepove praznovanje 10. obletnice slovenskega gejevskega in lezbičnega gibanja (Velikonja 2011). Junija leta 1996 v poročni dvorani na Ljubljanskem gradu po tiskovni konferenci tematske številke Časopisa za kritiko znanosti o »queer« študijah poteka simbolična poroka gejevskega in lezbičnega para, ki jo vodi kraljica preobleke.

Leta 1998 vlada RS LGBT organizacijam predloži pripravo samostojnega zakona o registraciji istospolnih skupnosti, kar pomeni, da pripravo samostojnega zakona, ki ne bo dopolnjeval obstoječega zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. Junija 1998 je ustanovljena skupina Legibitra. Njen namen je združevati istospolno usmerjene mlade geje, lezbijske, biseksualce in transseksualce (Kuhar 2011; Velikonja 2011).

V Ljubljani, junija 2001 potekajo demonstracije z imenom Obvoznica mimo nestrpnosti – pohod proti homofobiji, ki pomenijo prvo parado ponosa v Sloveniji (Velikonja 2011). Demonstracije so odziv na prepoved vstopa gejevskima pesnikoma v ljubljanski lokal. Parade ponosa odteje v Ljubljani potekajo vsako leto, med prednostnimi zahtevami pa je legalizacija istospolne zakonske zveze. 2002 poteka druga parada ponosa, ki jo organizirajo LL, Magnus, Roza klub, Legebitra, Out in Slovenia in klub Libero, demonstracije so razumljene kot strategija zasedbe javnih prostorov, ki nasprotuje družbenemu konsenzu o reprezentacijah in vizualijah (Tratnik v Velikonja 2011).

Naslednje leto je ustanovljeno društvo DIH, Društvo za integracijo homoseksualnosti, ki si prizadeva, da postane homoseksualnost del vsakdanjega življenja. Leta 2005 je po hitrem postopku v državnem zboru sprejet Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti, ki gejem in lezbijkam omeji pravice iz drugih zakonskih predlogov, vezane na socialno, zdravstveno, pokojninsko in druga zavarovanja, in pravice, vezane na status svojca. Priprava zakona je potekala brez civilnega dialoga z LGBT organizacijami (Velikonja 2011). Neformalna skupina za druženje Legebitra postane društvo Informacijski center Legebitra in začne leta 2006 s podporo mesta, študentske organizacije in deloma države izdajati revijo Narobe. Znani so fizični in verbalni napadi na obiskovalce LGBT scene na Metelkovi in udeležence parad ponosa, leta 2009 pa na dan državnosti leta 2009 skupina zakrinkanih moških z gorečimi baklami, kamenjem in palicami napade literarni večer v ljubljanski kavarni Open (Velikonja 2011). Oktobra 2009 začne del LGBT gibanja organizirati kampanjo v podporo novemu družinskemu zakoniku, ki bi legaliziral pluralizacijo družinskih razmerij, začne se razpravljati o možnostih za posvojitev otrok. Kampanjo podpirajo DIH, Legebitra, Mirovni inštitut, Društvo Parada ponosa, ŠKUC – LL, Amnesty International Slovenije, Vstaja Lezbosov, Rozalija, HeteroHomo naveza, Zavod za kulturo raznolikosti Open, Mladi forum SD, Zares Aktivni in Mladi liberalni demokrati, leta 2011 tudi Zveza za nenasilje, ki združuje Društvo Ključ – center za boj proti trgovini z ljudmi, Društvo SOS-telefon za ženske

in otroke – žrtve nasilja, Društvo za nenasilno komunikacijo in društvo Ženska svetovalnica. Državni zbor leta 2011 potrdi Družinski zakonik, 2012 pa je zavrnjen na referendumu.

Kuhar (2003) analizira medijske podobe homoseksualnosti v slovenskem tisku med letom 1970 in 2000 ter ugotavlja, da se homoseksualnost v tiskanih medijih konstruira s petimi principi reprezentacij, to je medikalizacijo, stereotipizacijo, seksualizacijo, skrivnostjo in normalizacijo (Kuhar 2003). Gre za podobe v »mainstream« medijih, ki jih producirajo »mainstream« novinarji, ko tematizirajo delovanje LGBT skupnosti. V krogotok »mainstreama« se z vsebinami v obliki zahtev, manifestov in odziva na »mainstream« tematizacije vključuje tudi LGBT skupnost. Na drugi ravni pa, kot že omenjeno, poznamo publicistične in literarne LGBT publikacije, ki tematizirajo LGBT skupnost, njeno delovanje in druge vidike LGBT življenja, in jih producira LGBT skupnost. Gre za produkcijo, ki nastaja neodvisno od »mainstreama« in motiv za njen nastanek ni »mainstream« (literatura), z LGBT revijami, publikacijami in političnimi esei pa v »mainstream« večkrat namerno posega.

V 70. letih je za medijski prostor značilna tišina, značilno je, da se homoseksualnost umešča v polje medikalizacije in skrivnosti. Skrivnost se na konotativni ravni povezuje s sramom, skrivanjem, nezaželenostjo, prepovedjo in kaznivim dejanjem (Kuhar 2003), prikazana je v primerjavi s homoseksualnostjo, in sicer kot nepravna, nenaravna, bolezenska spolna identiteta.

V 80. letih se vzpostavi mehanizem medikalizacije in seksualizacije. Leta 1987 festival Magnus povzroči odzive beograjske Politike, Politike ekspres, sarajevskega Svijeta in ljubljanskega Dela. V medijih se vzpostavi seksualizacija homoseksualcev, ki so promiskuitetni, prenašalci aidsa, nevarni, grožnja javnemu zdravju, homoseksualnost se prikazuje kot tuja, del zahoda in tujine (prav tam). Z aidsom pride v ospredje življenjski slog gejev, ki je prikazan kot promiskuiteten (Kuhar 2003, 32).

V kontekstu časa in prostora postane homoseksualnost del hujskaških medijskih vsebin med Ljubljano in Beogradom, ljubljanski uradni mediji LGBT osebe stigmatizirajo, odsotno je vprašanje LGBT pravic. Po letu 1987 se s priključitvijo lezbične skupine LL organiziranemu gejevskemu gibanju začne kazati diskurz o pravicah. V pisanju o homoseksualnosti je čutiti revolucionarni naboj, predvsem v besedilih Mladine, Tribune in Teleksa (Kuhar 2003, 32). Javni govor o homoseksualnosti se razume kot propaganda, škodljiva za mlade, javnost in

policija zahtevata umik iz medijev. Pozivi k enakopravnosti prihajajo iz kroga aktivistov in civilne družbe.

V 90. letih homoseksualnost vstopi v medije v senzacionalističnih okvirjih (Kuhar 2003). Homoseksualnost postane »drugačna« spolna praksa, posebnost, zanimivost, je stereotipizirana, vendar se vse bolj umika medikalizacija, medijski diskurz se demedikalizira. V medijski prostor prideta vprašanja o partnerstvih in posvojitvah otrok, o čemer dotlej ni bilo javnega diskurza. Pomembni sta tudi aferi Revolver in Ljubljanski grad. Ko mestni svet Ljubljane leta 1991 prekliče sredstva za izdajo gejevske in lezbične revije Revolver, mediji zagovarjajo homoseksualno kulturno produkcijo kot enakovredno drugim (Kuhar 2003, 36). Afera o zloženki o aidsu, ki jo izda Roza klub 1993v okviru preventivne dejavnosti, poteka v pismih bralcev. Zloženko označijo za neprimerno za mladino, za neskladno z našo, slovensko identiteto, geji so označeni za izrodek družbe (Kuhar 2003, 37). Naslednje leto se zgodi afera Ljubljanski grad, LGBT skupnosti se prepove praznovanje 10. obletnice gibanja na Ljubljanskem gradu. O aferi poročajo vsi večji slovenski mediji, ostro napadejo homofobičnost mestnih oblasti (prav tam).

Za medijski diskurz o homoseksualnosti v 90. letih je nasploh značilno, da so ga soustvarjali geji in lezbijke in da se homoseksualnost zasidra v diskurz o človekovih pravicah (prav tam). Diskurz poteka v demografskem, političnem in psihološkem okvirju. Demografski okvir se nanaša na število populacije, razumeti ga moramo v smislu, da so pomembne pravice vsakega človeka. Politični okvir je najprej prikazan v kontekstu približevanja EU, v drugi polovici 90. let kot specifikacija ekonomskih in drugih pravic glede na heteroseksualni normativ. Psihološki okvir se nanaša na opozarjanje nevidnosti populacije, posledic skrivanja in političnih posledic, ki jih ima nevidnost skupnosti (Kuhar 2003, 39).

Pred preglednejšo definicijo stereotipizacije, medikalizacije, seksualizacije, skrivnosti in normalizacije (Kuhar 2003), pogledjmo nekaj feminističnih kritik o krogotoku lezbičnih podob v množičnih medijih. Lezbični šik (Cottingham 2009) definira izginjajočo lezbijko. Kritika se nanaša na popkulturne simulakre lezbištva, kjer so lezbijke izključene iz sodobnih produkcij njihovih podob, njihova pojavnost je običajno upravičena s seksualizacijo, omejena na kratke upodobitve v popularnih filmih, serijah in oddajah, kjer so lezbijke prikazane kot osebe brez prostora, zgodovine in politične misli (Cottingham 2009).

Lezbijke so v novo obdobje kulturne vidnosti vstopile v 90. letih s TV-situacijskimi komedijami, razstavami umetniških del lezbijk, neodvisnimi filmi o zgodbah lezbijk, ki so končno našli investitorje in distributerje in sezname kulturološke literature na komercialnih in akademskih seznamih knjig, ki lezbijke navajajo vsaj v naslovu (Cottingham 2009, 11–12). Podobe lezbijk, ki so pred tem krožile v izključno lezbičnem krogu, se začnejo pojavljati v nelezbičnih kontekstih množične kulture, kar daje lezbijkam občutek, da je njihove prikrajšanosti za vidnost v dominantni kulturi konec in je končno prišel njihov čas (Cottingham 2009, 12).

90. leta so naklonjena pisateljicam, založnicam, režiserkam in producentkam, ki zastopajo avtorska dela, vendar Cottingham izpostavlja, da pri večini kulturne produkcije, ki kroži v popularni kulturi kot lezbična, ne gre za priznanje kulturne moči lezbištva, ampak njeno komodifikacijo in prilagoditev trgu, ki utrjuje heteroseksizem, marginalizacijo in zaustavlja političen napredek feminizma (Cottingham 2012). Lezbični šik razume kot široko paleto ločenih, a medsebojno odvisnih instanc kulturnih aktivnosti in reprezentacij, ki hkrati potrjujejo in zanikajo obstoj lezbijk, kar pomeni, da so lezbijke konstruirane kot fikcija in realnost tako v množičnih medijih kot v sorodnih strukturah, kot so umetniške in akademske mreže.

Popularna kultura ustvarja izginjajočo lezbijko, stranski lik, fiktivni objekt upodabljanja, glasbeni simulaker. Te reprezentacije ali popkulturni simulakri zaigrajo ritual izginjanja, lezbijka se sprva pojavi, je prisotna, potem izgine, definira se s seksualnostjo, prehaja med realnostjo in fikcijo in hoče biti objekt moške prevlade. Še posebej je kritična do performansov in videografije popikone Madonne (Cottingham 2009). Lezbijke so v medijih ponujene kot zvezdniške reprezentacije za doseganje tržnega učinka, so psevdolezbijke, fiktionalizirano razvedrilo jih kodira v epizodne vloge in scene v kontekstu biseksualnosti. Lezbijka za razliko od likov pošasti nikoli ne prihaja iz geografskega in zgodovinskega prostora. Lezbijke so heteroseksualizirane, umirajo ali jih zaprejo (Cottingham 2009, 49). Kritična je tudi do »tank girl« učinka v oglaševanju in popzvezdništvu, kjer gre za vizualno kodiranje heteroseksualnih žensk kot lezbijk z verbalnimi referencami in dejanji (na primer Sigourney Weaver v Osmem potniku in Linda Hamilton v Terminatorju), kjer se neposredne družbene in seksualne reference na lezbištvo odklanjajo in zamenjujejo s pretiranim materinstvom (Cottingham 2009, 56).

Medijski trg začne v drugi polovici 90. let fiktionalizirati homoseksualca kot premožnega, belega, vplivnega moškega, vključenega v heteroseksualno družbo. Komodifikacija gejevstva vstopi v oglaševalsko, modno, filmsko in TV-industrijo. Gejevstvo izgubi na trgu političen naboj in geji se z vizibilizacijo na trgu depolitizirajo in degejizirajo (Bersani v Kuhar 2003). Cottingham je kritična do »queer« aktivizma kot tržne strategije, ne samo zato, ker »queer« ne referira zgodovinske povezanosti gej skupnosti z lezbično in feministično skupnostjo in ker zamenja oznako gej s širšim referentom, ampak predvsem zato, ker se parada ponosa spremeni v poulično zabavo, oglaševalski spektakel in prodajo revij, kot je newyorški Out, v večjih kapitalističnih centrih (Cottingham 2009). »Queer« kultura se prodaja kot nekaj, kar lahko kupi vsak, kot filmska, glasbena in zabavna industrija. Hkrati uredniške politike gejevskih in lezbičnih medijev razvijajo oglaševalske strategije, ki spreminjajo publikacije v heteroseksualne apologije, kot da je 25 let aktivizma le uvod v oglaševalsko ponudbo za vodko Absolut (Cottingham 2009).

Kuhar ugotavlja v diskurzivni analizi besedil o homoseksualnosti, objavljenih med letoma 1970 in 2000, da se homoseksualnost v medijskih reprezentacijah konstruira s petimi mehanizmi reprezentacije; stereotipizacijo, medikalizacijo, seksualizacijo, skrivnostjo in normalizacijo.

Pri stereotipizaciji gre za maskularizacijo lezbijk in feminizacijo gejev v novinarskih besedilih. Produkcija stereotipnih podob temelji na biološkodeterminističnem modelu razumevanju spola, ki je dualističen (moški-ženska), utemljuje permanentnost spola, ženskost in moškost kot prirojene lastnosti spola, neločljivost in komplementarnost biološkega in družbenega spola, spol kot biološki in družbeni aksiom ter družbeni spol kot nujno biološki. V humanistiki je sicer sprejeto, da je spol kulturno variabilen in posledica kompleksnih kulturnih procesov (Kuhar 2003).

Medikalizacija je drug mehanizem reprezentacije homoseksualnosti, njen namen je brisanje in odpravljanje homoseksualnosti, ker jo prikazuje kot motnjo, bolezen, duševno stanje, odklon, ki ga je mogoče zdraviti, odpraviti, izkoreniniti in izbrisati (Kuhar 2003). Medikalizacija v 70. in 80. letih je posledica medijske politike, ki upoveduje homoseksualnost z izrekanjem zdravnikov, psihiatrov in pravnikov, kar izhaja iz pojmovanja homoseksualca kot duševnega bolnika in subjekta psihiatrije, kar se je zgodilo v 19. stoletju.

Drugi tip medikalizacije se navezuje na aids, ki prizadene gej skupnost v 80. letih. Diskurz v medijih se vzpostavlja s tematizacijo življenjskega sloga gejev in njihovih spolnih praks, oboleli predstavljajo grožnjo družbi, v medijih se vzpostavlja model moralne panike. Albert ugotavlja, da se oboleli v ZDA prikazujejo kot zaprta skupina, ločena od družbe, ki živi v nasprotju z normativi ameriške poti in načina življenja. Podobe homoseksualnosti in aidsa se prepletajo, gejevska skupnost razpada, padejo njene institucije, ogroža jo rizična skupina obolelih. Gre za karakterizacijo in personalizacijo dogodkov (Albert v Kuhar 2003). Watney pravi, da je histerizacija zaradi aidsa konservativnim mnenjskim voditeljem omogočila kampanjo varovanja moralne blaginje in ideala prave družine, medijske podobe bolezni in homoseksualnosti pa so postale neločljive, čeprav je moralna panika s časom izgubila ideološko funkcijo (Watney v Kuhar 2003).

Tretji princip reprezentacije homoseksualcev je seksualizacija, kar pomeni, da v medijskih konstrukcijah realnosti homoseksualca vzpostavlja seks in njegovo spolno življenje. Homoseksualne spolne prakse se prikazujejo kot seks na javnem prostoru (park in stranišča), rekreativni seks, seks z več partnerji, promiskuiteta in hedonizem, kar prikazuje kot nedopustna in neželena spolna praksa.

Ko začne eksplicitna seksualizacija izginjati iz besedil, se začne pojavljati v slikovnem gradivu, diskurz fotografije in jezika fiksirata pomen in konstruirata mit o homoseksualcu kot zgolj seksualnemu objektu. Lezbijke so v nasprotju s podobami gejev predstavljene kot aseksualne, fotografije temeljijo na depersonalizirani estetiki, poudarjajo čustveno, neseksualno dimenzijo lezbične zveze (Tratnik v Kuhar 2003). Vidnost gejevskih podob je pogostejša.

Četrti mehanizem reprezentacije homoseksualnost je konstruiranje skrivnosti, ki se nanaša na uporabo glagola priznati, razkriti in prikriti homoseksualnost kot sram, zločin, greh. Skrivnost prikazujejo tudi fotografije. V 90. letih seksualizirajo, v 70. in 80. letih izražajo skrivnost. Prevladujejo temni toni, prostori, nejasne lokacije (Kuhar 2003).

Zadnji mehanizem reprezentacije homoseksualnosti je normalizacija. Geji in lezbijke so reprezentirani kot vsakdanji ljudje, ki živijo polno življenje, podobno kot heteroseksualci. Predhodne reprezentacije prekrijejo nove medijske identitete, ki prikazujejo, da je življenje mogoče tudi po razkritju. Podobe vstopajo kodificirane na način, da ne ogrožajo podob v

sorodnih kontekstih in prikazujejo homoseksualce v okviru heteroseksualnosti. Oblikuje se diskurz o človekovih pravicah, na ravni zabavne industrije se pojavi komodifikacija homoseksualnosti.

Viktimizacija je prva medijska strategija normalizacije, kjer so homoseksualci prikazani kot žrtev heteronormativne družbe. Relativizacija je druga medijska strategija normalizacije, ki se pojavlja vzporedno. Geji in lezbijske so prikazani kot žrtev homofobne družbe, v kateri živijo, homofobija pa je glede na preteklost relativizirana in minimalizirana. Strategija viktimizacije si prizadeva za toleranco, ta pa je pozicionirana. Izvaja jo tisti, ki viktimizira in je na poziciji moči, razen v primeru samoviktimizacije. Žrtev je v neavtonomnem, podrejen položaju. Aktivisti so kritični:

»Morda je ironično, da nasprotje netolerance, tistega, za kar se spleča bojovati in kar se spleča braniti, ni toleranca. Tisti ali tista, ki ga/jo tolerirajo, ni svoboden/a. Tisti, in po navadi je to res on in ne ona, ki tolerira, ima moč, da milostno priznava toleriranega vse dotlej, dokler mu to ustreza. Privolitev v toleranco lahko odpravi takoj, ko se mu zazdi, da ni več v njegovo dobro. Odpravljanje je po navadi maskirano z višjimi cilji; s prizadevanji za zaščito javne morale, zaščito tradicionalnih družinskih vrednot, s kontrolo omejenih javnih virov in podobno. Ne, nasprotje netolerance ni toleranca. Namesto, da je naš skupni boj proti netoleranci in diskriminaciji, mora biti naš cilj zaščita pravice vsakega posameznika, da ga obravnavamo in sprejemamo z vsem človeškim dostojanstvom.« (Ytterberg v Kuhar 2003, 86)

V popularni kulturi se normalizacija kaže kot komodifikacija homoseksualnosti. Seidman analizira komodifikacijo v ameriškem filmu, kritičen je tudi do liberalne ideologije nove leve, ki ne dopušča izpodbijanja heteronormativne dominanc. Normalni homoseksualec je prikazan kot popolnoma človeški, moralno in psihološko enak heteroseksualcu, integriran je v ameriško družbo, je ugleden državljan, ustreza ozki socialni normi, ker se od njega pričakuje »da ustreza uveljavljeni družbenospolni shemi, da seks in ljubezen povezuje s poroko oziroma partnersko zvezo, da zagovarja družinske vrednote, uteleša ekonomski individualizem in izžareva narodni ponos« (Seidman v Kuhar 2003, 87). Logika tolerance pravic manjšin tako dopušča »moralno in družbeno delitev med homoseksualci ..., ker le tisti, ki se podredijo dominantnim družbenim normam, zaslužijo spoštovanje in integracijo. Lezbijske in geji, ki so družbeno-spolno nekonvencionalni ali pa se odločijo za alternativno življenje, ostanejo outsiderji ...« (Seidman v Kuhar 2003, 87).

Tovrstna normalizacija je bila cilj političnega in družbenega prizadevanja številnih gejevskih in lezbičnih aktivistov, vendar se je hkrati obrnila v njihovo uničenje (Kuhar 2003, 87). Trg množičnih medijev in politična ekonomija homoseksualnost depolitizirata. Geji so se degejizirali v procesu lastne vizibilizacije (Bersani v Kuhar 2003). Normalizacija tolerira izbrane, gejevsko identiteto v filmu, glasbi in modi karikira in izkorišča za dobiček, »queer« depolitizira, vendar ni enoznačna. Podira kulturo homofobije, spodbuja razkritje, zagotavlja pravice in socialno varnost. A te podobe normalizacije prekrivajo netoleranco. Pojavi se ob razpravah o gejevskih porokah in posvojitvah, v obliki »pro et contra« TV-formata in tiskanega žanra okrogle mize (Kuhar 2003).

5 ŠTUDIJA PRIMERA – NAROBÉ KOT ALTERNATIVNI, DRŽAVLJANSKI IN SKUPNOSTNI MEDIJ

Narobe. Revija, kjer je vse prav. Revija Narobe je LGBTIQ in »queer« revija, kar pomeni, da je publikacija, ki izhaja z namenom zagotavljanja medijskega prostora homoseksualnim, biseksualnim, transeksualnim in transspolnim osebam, posameznikom in skupinam, ki se opredelijo za »queer« osebe, posameznikom in skupinam, ki jih tematizira LGBTIQ in »queer« skupnost. Akronim LGBTQ se nanaša na lezbijke, geje, biseksualne, transspolne ter »queer« osebe. Raba akronima variira (LGBT, GLBT, GLBT, GLBTIQ). I se nanaša na interseksualnost in interseksualce, to je osebe, ki imajo značilnosti moškega in ženskega biološkega spora (LGBTQ slovar 2012). »Queer« (angl.) je izvorno slabšalen izraz za homoseksualce (čuden, slo.), ki danes označuje spekter najrazličnejših spolnih identitet, spolnih vedenj in izrazov spola, ki ne vsebuje heteronormativnosti in spolne binarnosti (LGBTQ slovar 2012).

Narobe se navezuje na LGBTQ gibanje, to je politično, kulturno in socialno delovanje skupine ljudi ali organizacij, ki si prizadevajo za pravice in boljši družbeni položaj LGBTQ skupnosti (LGBTQ slovar 2012). LGBTQ skupnost se imenuje tudi LGBTQ družina (LGBTQ slovar 2012).

Narobe tematizira politične, kulturne in zabavne vsebine. Politične vsebine se navezujejo na prizadevanja LGBT skupnosti v Sloveniji in svetu za legalizacijo pravic na individualni, partnerski, družinski in skupnostni ravni ter na kršenje predpostavljenih in pridobljenih pravic v Sloveniji in svetu. Kulturne vsebine se nanašajo na kulturne prakse LGBT oseb in skupnosti v Sloveniji ter svetu tako v preteklosti kot danes in na kulturne prakse, ki tematizirajo LGBT osebe in skupnosti. Kulturne vsebine se nanašajo na književno, glasbeno, filmsko, slikarsko, kiparsko in sodobno umetnost ter na medijske in novinarske prakse. Zabavne vsebine se navezujejo na družabno življenje LGBT oseb in skupnosti ter na popkulturne, literarne, filmske, grafične, glasbene in medijske prakse LGBT oseb in skupnosti ter popkulturne prakse, ki tematizirajo LGBT osebe in skupnosti.

Narobe tematizira LGBT osebe, gibanja in skupnosti v sodobnosti, 20. stoletju in predhodnih zgodovinskih obdobjih. Najbolj so zastopane vsebine o prizadevanjih za legalizacijo

istospolnih zvez v Sloveniji od dekriminalizacije moške homoseksualnosti v SRS in SFRJ do zavrnitve predloga Družinskega zakonika 2012, vsebine o vsakdanjem življenju LGBT oseb in skupnosti v Sloveniji ter LGBT in »queer« kulturi.

Narobe se ne omejuje na izključno LGBTIQ ali »queer« identiteto, tematizira tudi feministično, migrantsko, medijsko in okoljsko gibanje, navezuje se na iniciative za nenasilno komunikacijo, boj proti nasilju nad ženskami, nadzor medijskega delovanja (media watchdog), nadzor političnega delovanja in izboljšanje šolskega sistema. Zagotavlja prostor aktivističnim, umetniškim in študentskim iniciativam in projektom, deluje tudi kot novinarska delavnica. Deloma tematizira tudi religijo.

Narobe je prvič izšla aprila leta 2007, oktobra 2012 je izšla zadnja, dvojna številka 22/23. Naklada posamezne številke je 800 izvodov. Narobe nasledi Oznanila, glasilo, ki je izhajalo med letoma 2000 in 2006 v okviru takrat še študentske skupine Legebitra. Izdajatelj revije Narobe je DIC Legebitra, to je Društvo informacijski center Legebitra. DIC Legebitra je nevladna in neprofitna organizacija s statusom humanitarne organizacije na področju socialnega varstva in s statusom javne organizacije na področju varovanja javnega zdravstva (spletna stran DIC Legebitra). Revija izhaja ob pomoči Študentske organizacije v Ljubljani, Urada RS za mladino, Urada za mladino Mestne občine Ljubljana in Študentske organizacije Slovenije. Narobe je licenčna revija, gre za licenco Creative Commons Slovenija, kar pomeni, da je revija brezplačna, nekomercialna in priznana kot avtorski izdelek. Izvodi revije so dostopni v formalnih in neformalnih GLBTQ prostorih v Ljubljani in Sloveniji, možno pa jo je naročiti tudi na dom.

Uredništvo sestavlja do 20 sodelujočih, in sicer urednik, avtorji, lektorica, urednica fotografije, oblikovalec in vodja projekta. Revija je prepoznavna po dvojni, prepognjeni naslovnici, ki ima na notranji strani rubriko Razkritje s fotografijami LGBTIQ posameznikov in posameznic. V povprečju obsega izvod revije 48 ali 50 strani, v dvojni številki pa je do 80 strani. Izvodi vključujejo besedila, fotografije in grafične podobe ali infografike.

Narobe ima stalno strukturo: kazalo, uvodnik (komentar urednika), novice od tu in novice od tam (kratke, razširjene in vesti v nadaljevanju, naznanila), fotorazkritje, glavni intervju, osrednja tema (intervju ali krajši pogovori, običajno poročilo, članek, reportaža), kolumna (stalen komentar), podteme (razširjene vesti, običajna poročila, članki, reportaže), v nekaterih

izvodih so tudi Te(r)orija, Historija in Mediašit (raziskovalno poročilo, na meji poljudnoznanstvenega in publicistike), Komentar (komentar zunanjih sodelavcev širše javnosti), Knjiga (razširjena vest, poročilo, recenzija, članek), Film (razširjena vest, poročilo, recenzija, naznanilo), Glasba ali Plošča druga tema (poročilo, reportaža, novinarska zgodba, članek), Drugi intervju (intervju), Portret (portret).

Novinarske vrste, zvrsti in žanre povzemam po Laban, Milosavljeviću in Merljak Zdovc v Poler Kovačič in Erjavec (2005). Laban definira informativno in interpretativno novinarsko zvrst; vestičarsko, poročevalsko, reportažno in pogovorno vrsto znotraj informativne zvrsti ter komentatorsko, člankarsko in portretno vrsto znotraj interpretativne zvrsti in še novinarsko zgodbo kot novinarsko vrsto (Milosavljević 2005). Definira tudi žanre vestičarske, poročevalske in pogovorne vrste, kar so kratka vest, razširjena vest, vest v nadaljevanju in naznanilo, običajno poročilo, komentatorsko poročilo, reportersko poročilo, nekrolog in prikaz, intervju, okrogla miza, izjava in anketa (Laban 2005). Milosavljević (2005) opredeli intervju in portret kot žanra pogovorne vrste, Merljak Zdovc (2005) pa opredeli znotraj literarnega novinarstva kot posebne novinarske vrste reportažo in portret.

Narobe na ravni zvrsti, vrst in žanrov ne uvaja novih medijskih praks, kar je deloma pričakovano, ker alternativni mediji prevzemajo »mainstream« vrste, zvrsti in žanre, da so bližje kulturnim kodom občinstev. Ker omogočajo lažje podajanje vsebin in osvajanje novinarskih znanj, so pri tematiziranju zahtevnejših vsebin ustaljene novinarske oblike celo zaželeni (Atton 2008).

Drugi elementi revije so infografike in fotografije. Infografike se pojavljajo kot del običajnih poročil in reportaž ter kot samostojne enote na zadnji strani, ki informirajo o LGBT mreži v Sloveniji. Tipične so tri rubrike infografik. Zgodilo se je pred ..., ki beležijo obletnice dogodkov, pomembnih za LGBT skupnost v Sloveniji, 5 dobrih, kjer posamezniki in posameznice predlagajo izbor dogodkov, knjig, glasbe itn. in v zadnjih številkah Gays go green, ki govori o vpeljavi okolju prijaznih življenjskih slogov.

Fotografije so portretne (element rubrike Razkritje na zadnjih straneh), reportažne fotografije (naslovnice, fotografije kot poročilo o dogodku, fotografije kot del reportaže ali novinarske zgodbe), simbolne fotografije (kot del kratkih in razširjenih vesti, recenzij filmov, knjig) in arhivske fotografije (kot del raziskovalnih poročil, rubrika Historija, Terorija). Kot

podskupino prepoznamo znake, simbole in ikone, ki se nanašajo na gibanja, organizacije, iniciative in posameznike (Creative Commons, ŠOU, ZA).

Vesti so najbolj zastopane v rubriki Novice od tu in Novice od tam. Gre za klasične vesti, razširjene vesti in krajša poročila. Tematizirajo različne problematike. Vest z naslovom »Nepriemerna« Salome govori o tem, kako je uredništvo oddaje Piramida namerno predstavljalo dogovorjen nastop trans dive Salome, vest Homofobija ni kul govori o kampanji Amnesty International Slovenija proti homofobiji v obliki zloženek in plakatov, vest Legebitra je zmagala! govori o reševanju spora o razpisanih sredstvih med društvom Legebitra in Ministrstvom za delo, družino in socialne zadeve na upravnem sodišču, vest Progresivna slovenska politika v OZN govori o slovenskem podpisu britanske iniciative za obravnavo kršitev pravic istospolnih v okviru Komisije OZN za človekove pravice.

Novice od tam so vesti iz tujine. Vest z naslovom Mehičani nenaklonjeni istospolnim porokam govori o javnomnenjskih raziskavah o naklonjenosti LGBT skupnosti v Mehiki, vest Homoporoke.uk govori o prvi obletnici možnosti sklenitve istospolnih porok v Veliki Britaniji, vest George Michael: Flawless, še vedno govori o zaključku glasbene turnee pevca Georga Michaela itn. (Narobe št. 1).

Poglejmo še nekaj primerov iz 2. številke Narobe. Vest z naslovom Roza mamice govori o ustanovitvi prve neformalne skupine istospolnih družin v Sloveniji, vest Medoti govori o začetku delovanja skupine gej subkulture »bear«, vest Spletno-oko.si govori o spletni točki za prijavo kršitev na spletu, vest Obešanka govori o performansu razobešanja avtoportretov umetnice Spacal na vrv za perilo v lezbičnem klubu Monokel, vest Roza policija govori o sodelovanju dublinske policije z LGBT skupnostjo pri preprečevanju homofobnega nasilja itn. (Narobe št. 2)

Žanr intervjuja je zastopan v samostojni rubriki Intervju, ki je osrednji ali glavni intervju posamezne številke. Kot žanr se pojavlja tudi v glavnih temah, kot drugi intervju številke pa tudi pri tematizacijah kulture kot intervju z ustvarjalci. V prvi številki je glavni intervju, intervju z avtorico Suzano Tratnik, prejemnico nagrade Prešernovega sklada, kot del rubrike Politika sta objavljena intervjuja s pravnico Nežo Kogovšek in ministrico Marjeto Cotman o ustavni presoji Zripsa. V drugi številki sta kot del glavne teme Azil objavljena intervjuja s prosilcema za azil iz Albanije, kulturo tematizira intervju z gledališko igralko Jerco Mrzel, v

številki 11 je intervju z ministrico za notranje zadeve Katarino Kresal z naslovom Brez tehtanja med človekovimi pravicami in političnimi točkami in intervju s Svetlano Makarovič z naslovom Ne maram parad ponosa!, v številki 12 je intervju z varuhinjo človekovih pravic Zdenko Čebašek Travnik z naslovom Kmalu konec uzakonjene diskriminacije otrok, v številki 14 je intervju s predsednikom države Danilom Türkcom z naslovom Dozorevamo za strpnost, čeprav prepočasi, v številki 17 je intervju s prijateljem umorjenega ugandskega aktivista Davida Kata Johnom Wambererjem (Narobe 1, 2, 11, 12, 14, 17).

Portreti so zastopani v samostojni rubriki Portret. V številki 3 je portret medijca Stayfree z naslovom Prisega pri Madonni, portret Barbare Jezeršek z naslovom Raje pridem do cilja in sem zadnja, kot pa da odstopim!, v številki 13 je objavljen portret lezbične gverile Vstaja lezbosov, v številki 14 je portret britanskega igralca Iana McKellena, v številki 17 je portret ameriške pevke Cher, v dvojni številki 18/19 je portret k. d. lang z naslovom Potiho poje naglas, v številki 20 pa je portret španskega režiserja Pedra Almodovarja.

V Narobe je najbolj zastopana člankarska vrsta, in sicer običajna poročila, članki in prikazi. Najbolj so zastopani v osrednjih temah posameznih števil, temo običajno sestavlja od 3 do 5 člankov in krajši pogovori. Tema homofobija v prvi številki je razdeljena na članek z naslovom Homofobija: žlahtna družinska vrednota in članek z naslovom Beseda zadane, Deset najbolj homofobičnih in članek o napadih. Tema homofobija v številki 7 je razdeljena na pogovor z žrtvami homofobičnih napadov z naslovom Ukradena majica in na članka z naslovoma Varuhinja, politiki in policija o homofobičnih napadih in Fašizem heteroseksualnosti na drugi strani Evrope. Tema Mavrične družine v številki 12 je razdeljena na tri članke z naslovi Avtohtone mavrične družine, Drugačnosti se ne smeš sramovati, Demokratična enoglasnost brezumja in sovraštva. Glavne teme in pod teme števil, so še Azil in migracije LGBT oseb v Slovenijo (Narobe št. 2), parada ponosa v Sloveniji in Rusiji (Narobe št. 3), homofobija v javnih prostorih, objavljena sta tudi pogovora z žrtvami izgrede v Ortobaru in ustanoviteljico fronte Orto lezbijka (Narobe št. 4). Ostale teme so še družina in LGBT družine in družinske skupnosti (Narobe št. 5), biseksualnost (Narobe št. 7), transseksualnost (Narobe št. 8), »drag in medo« subkultura (Narobe št. 9), država in homoseksualnost (Narobe št. 11), interseksualnost (Narobe št. 12) in mavrične družine (Narobe št. 12), LGBT in šolstvo z naslovom Heteronormativna tovarna: pedri in lezbe v šolo »Oprostite gospa učiteljica, ali ste lezbijka?!« (Narobe št. 13), neonacistična gibanja in sovražni govor (Narobe št. 14), homoseksualnost in nezahodni svet ter panseksualnost

(Narobe št. 15), samomorilnost med LGBT populacijo in homoseksualnost v vojski (Narobe št. 16), razkritja slavnih (Narobe št. 17), parade ponosa v regiji in svetu (dvojna št. Narobe 18/19), policija in LGBT (Narobe št. 20), rekatolicizacija (Narobe št. 21) ter LGBT turizem (dvojna št. Narobe 22/23).

Komentar je stalna rubrika, v kateri pišejo aktivisti, ki niso člani uredništva, in širša javnost. Kolumno pripravljajo stalni avtorji. Poleg uvodnika, ki ga piše urednik Roman Kuhar, sta stalni kolumni aktivista Mitje Blažiča in Suzane Tratnik.

Zastopane so tudi reportaže in poročila, ki se prepletajo z elementi novinarske zgodbe v rubriki Report in so kot del glavnih tem. Poglejmo nekaj primerov. Poročilo o LGBT športnem dogodku Eurogames in Rozaviziji v klubu K4 (Narobe št. 2), reportaža s prvega lezbičnega festivala v Novem Sadu (Narobe št. 3), poročilo iz kluba K4 o »drag« subkulturi z naslovom Slovenia's next best drag (Narobe št. 4), novinarska zgodba o LGBT življenju na Kubi (Narobe št. 5), novinarska zgodba o položaju LGBT oseb v zahodni Afriki (Narobe št. 11), novinarska zgodba o LGBT sceni v San Franciscu (Narobe št. 12), poročilo z LGBT konference v Atenah (Narobe št. 14), novinarska zgodba o iskanju izgubljenega časa Berlina in novinarska zgodba in reportaža o LGBT sceni in paradi ponosa v Parizu ter reportaža o razstavi britanskih umetnikov Georga Cunta in Gilberta The Shita v Zagrebu (Narobe št. 15), novinarska zgodba o službeni poti v Maroko (Narobe št. 17), reportaže in novinarske zgodbe o paradah ponosa v Ljubljani, Splitu, Budimpešti, Pragi in LGBT sceni v Berlinu (Narobe št. 18).

Normalizacija na ravni popkulturnih praks depolitizira »queer« identiteto in prekriva polje političnega na ravni vsakdanjega življenja. V informativnih množičnih medijih pomeni vzpostavljanje diskurza o pravicah gejev in lezbijk, »queer« tematizirajo v okviru politike in kulture, vendar formati tematizacije omogočajo vdor homofobnih izgrediv, mnenjski voditelji črpajo iz popularne psihologije in katoliških pojmovanj družine. Gospostvo države in medijev »tematizira queer« prek homoseksualne matrike. Zakon o registraciji, ki ga 2005 potrdi politična desnica, in medijski diskurz o pravicah »queer« skupnosti ustvarjata učinek, da je za skupnost poskrbljeno. Do homofobnih izgrediv v kavarni Open in razprav o družinskem zakoniku leta 2009 »queer« v mainstreamu ponikne. Izjeme so poročila o aktivističnih akcijah in pobude aktivistov za ustavne presoje zakonov, ki delujejo po principu »queer« simulakra. Poročila o akcijah, presojah in parad se pojavijo, in tudi takoj izginejo. »Follow up« format ni prisoten. Prisotni so še popkulturni žanri v komercialnih in glasbenih medijih, ki enačijo

»queer« z razkošnim življenjskim slogom in spolnostjo. Ustvarja se »feel-good« »queer« učinek, ki depolitizira gejevsko in lezbično identiteto. Na ravni vsakdanjega je politizacija prisotna. Niso urejene pravice po partnerju, socialne pravice, dogaja se sovražni govor, fizični napadi, geji in lezbijke se odločajo za posvojitev. Tu vstopi Narobe.

Aprila 2007 izide prva številka. Vzpostavi politizacijski diskurz, ki tematizira vsakdanje in neurejenost položaja. Tu je Narobe državljanski medij. Zagotavlja opolnomočenje v širšem medijskem prostoru in zagotavlja medijski prostor, ki omogoča tematiziranje »queer« ideologij v okviru političnega. Tu je Narobe tudi skupnostni medij. Po ukinitvi Lesba, ko prenehajo izhajati tudi Oznanila, se vzpostavi kot medij LGBT skupnosti. Drugega LGBT medija ni. So kulturne publikacije, literature, deloma izhajajo prevodi političnih esejev. Zastopajo poglede, ki v diskurzu ne upoštevajo zakonskega in družbenega okvira skupnosti v Ljubljani in Sloveniji. Uvodnik prve številke zasidra Narobe v levo politično polje, »queer« ideologija se kot takšna vzpostavlja tudi skozi zgodovino. Urednik komentira nastop nove desnice in desne vlade, finančno zapostavljenost nevladnih in študentskih organizacij in diskriminatorni ZRIPS. Napove demonstracije, to je parado ponosa. Narobe je vzpostavljen kot medij, ki bo vsaj delno fronta LGBT gibanja v polju političnega. Napoved se uresniči. Narobe kot del fronte štiri leta kasneje skoraj pade. V številki 17 je namesto uvodnika natisnjena črna stran in vprašanje urednika, Bo brez besed ostal tudi Narobe? (Narobe, št. 17).

V letu 2011 je razprava o družinskem zakoniku že prisotna v medijih, v »mainstream« diskurzu se prikazuje kot del krize leve vlade, del vlade podpira skupnost in zakonik. Nova desnica ponovno vstopa v politični prostor. Zgodili so se tudi že prvi fizični napadi na skupnost. Incidenti s skrajnimi skupinami so pogostejši. Zgodí se napad v kavarni Open, kasneje tudi na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Narobe ne ostane brez besed in izhaja naprej. Sredstev ne nazadnje ni odobrila študentska organizacija. Spor s hegemoni in težave s financiranjem so za alternativne medije značilni. Narobe zavrne oglaševalske ponudbe, ostane brezplačen in nepridobiten. »Queer« politizira naprej. Diskurz politizacije se na ravni žanrov vzpostavlja z uvodniki, kolumnami, komentarji, intervjuji, žanrom okrogle mize, poročili, reportažami in infografikami. Tematizira ZRIPS in Družinski zakonik, ustavne presoje zakona in odločbe sodišč o posvojitvah, aktivistične akcije in demonstracije, parade ponosa. Tematizira tudi regionalne LGBT skupnosti v Zagrebu, Splitu, Beogradu, Budimpešti, Bratislavi in na Dunaju. Vesti od tam povezujejo LGBT v Sloveniji z državami EU in ZDA, tematizirano je tudi LGBT na Bližnjem vzhodu, v Afriki in Aziji. Znotraj politizacije se

vzpostavlja kontekstualizacija LGBT v regiji, Evropi in svetu. Gre za reprezentacije alternativ za legalizacijo pravic drugje in prikaz ideologij LGBT skupnosti v drugih okoljih. Gre tudi za prikaz kršitev predpostavljenih in že zagotovljenih pravic. V okviru politizacije se tako vzpostavlja kontekstualizacija, ki omogoča aktualne primerjave. Kot novičarski vrednoti se kažeta aktualnost in geografska relevantnost informacij. Druga raven kontekstualizacije poudarja zgodovinsko časovno dimenzijo LGBT gibanja. Opisuje potek prizadevanj za pravice, zgodovino aktivizma, povezanost LGBT-ja z drugimi ideologijami, preganjanje skupnosti v svetu in regiji. Poseže tudi v starejša obdobja, tematizira homoseksualnost v antiki, srednjem veku, renesansi in racionalizmu. S tem piše zgodovino LGBT-ja, kar LGBT prevzame prek feminizma. Noče biti izbrisan iz zgodovine, legitimira svoje obstoj in boj za pravice. S tem LGBT kot ideologija zavrne odsotnost v vseh družbenih diskurzih in zavrne zanikanje obstoja gejev in lezbijk v preteklosti in danes, kar je pogosta praksa heteronormativne družbe. Narobe tematizira prizadevanja GL aktivistov za pridobitev pravic v Sloveniji v zadnjih 30 letih. Poleg prikaza opolnomočenja skupnosti v političnem, družbenem in kulturnem prostoru je prikaz zgodovine aktivizma del strategije prikazovanja zmot, kar je pogosta strategija alternativnih medijev. Gre za žanr okrogle mize in intervjuja, v katerem politiki, stranke in funkcionarji predstavljajo mnenja o legalizaciji pravic. V diskurz politizacije je zasidran kot strategija, ki prikazuje neizpolnjene obljube odločevalcev v slovenskem političnem prostoru, hkrati pa tudi dosežke gibanja in aktivistov. Mnenja politikov in strank o zahtevah LGBT je zbiral tudi Revolver. Narobe se z vzpostavljanjem diskurza politizacije lahko v celoti razume kot alternativni medij na dveh ravneh. Kot del strategije LGBT skupnosti zagotavlja njeno vidnost v medijskem krogotoku in opolnomoči skupnost v medijskem polju, na način, kot se skupnost reprezentira sama. Z zastopanjem zahtev LGBT gibanja za legalizacijo pravic pa se skonstruira v polju političnega, kjer je kot državljanski medij del konfrontacije skupnosti s politiko. Na tem mestu polje politične in ekonomske moči in podpolje kulturne produkcije, kjer je Narobe zasidran kot »small scale« alternativna produkcija, najbolj gravitirata k podpolju množične medijske produkcije. Točke gravitacije so kritika Zripsa, ustavne presoje o Zripsu, sodno določanje o posvojitvah in Družinski zakonik. Časovno se pokrivajo s političnimi spremembami leve in desne opcije in menjavami vlad, deloma s spremembami medijske in RTV-zakonodaje in medijske infrastrukture v Sloveniji. Te strukturne spremembe v polju množične produkcije producirajo nove pomene. Strukturne spremembe so umik levih političnih strank, vstop desnih in novih političnih strank, spremembe lastniških deležev »mainstream« medijev, pojav brezplačnikov, preurejanje RTV-ja in digitalnih multipleksov, pojav novih medijev in družabnih omrežij.

Posledica sprememb struktur je produkcija novih političnih in kulturnih pomenov v polju množične medijske produkcije. Struktura politizacijskega diskurza se odziva na spremembe v drugih strukturah, odziva se tudi gibanje in skupnost.

Najprej bom opredelil oba osrednja diskurza, politični diskurz in diskurz kulture. Nato bom definiral strategije, ki se vzpostavljajo v obeh diskurzih, elemente kulturnega blokiranja in posebnosti revije, ki so značilne za alternativne medije. Navedel bom deset strategij, ki se oblikujejo v obeh diskurzih. To so strategija kontekstualizacije, vizibilizacije, deviktimizacije, denormalizacije, detabuizacije, demedikalizacije, pozitivne stereotipizacije, verbalizacije, destereotipizacije in strategija zasmehovanja.

5.1 Politični diskurz

Poglejmo primere bolj izrazite primere političnega diskurza v posameznih številkah. Politični diskurz je medijski in novinarski diskurz, ki ga strukturirajo običajna poročila, razširjeni članki, intervjuji, komentarji, novinarske zgodbe in reportaže. Gre za medijsko konstrukcijo prizadevanj za formalizacijo partnerskih razmerij v Zripsu in Družinskem zakoniku, oblikovanje in utemeljevanje argumentov za sprejetje individualnih in partnerskih pravic, prikazovanje političnih in medijskih mnenj o pravicah LGBT oseb, komentarje položaja LGBT oseb in skupnosti, poročila o LGBT aktivistih, organizacijah in dogodkih, pri čemer so posebej izpostavljene parade ponosa, ter primerjava položaja skupnosti s položajem v regiji in svetu. Najbolj je značilen v komentarjih, glavnih temah in rubriki Politika, ki se vzpostavi kot bolj ali manj stalna.

Komentar z naslovom Heteroseksualcem vstop prepovedan in intervju z naslovom Demokracija na psu z varuhom človekovih pravic Matjažem Hanžkom sta poleg uvodnika med ostrejšimi besedili v prvi številki Narobe. V drugi številki se pojavi bolj ali manj stalna rubrika Politika. Prva rubrika je namenjena stališčem nove varuhinje človekovih pravic LGBT problematiki, diskriminacij GL oseb na delovnem mestu in učenju zmernega aktivizma. Osrednja tema naslednje številke je namenjena paradi v Ljubljani in stanju LGBT pravic v Rusiji. Uvodnik četrte številke je namenjen homofobiji, glavni intervju aktivistkama Nataši Sukič in Suzani Tratnik o lezbičnem gibanju v Sloveniji, rubrika Politika prevprašuje uspeh projekta leto enakih možnosti, homofobijo v javnih prostorih in novi skupini za boj proti homofobnim izgredom.

Kolumna naslednje številke je uperjena proti svetosti družine v Sloveniji, poroča o ukinitvi telefona za pomoč mladim v stiski Galfon.

V številki šest je obsežno pokrita akcija I feel Slovenia, tudi na platnici revije je natisnjen napis, ki iz turističnega slogana izpisuje besede homofobija, strah, bifoija, diskriminacija, reviji je priložena priloga Diskriminacija, nasilje in kršitev pravic na podlagi spolne usmerjenosti v Sloveniji.

V sedmi številki se pojavi rubrika Volitve z naslovom Naslednja bojna črta: posvojitve otrok, osrednja tema številke je homofobija, na platnici je natisnjen kolaž aktivistične akcije Stop homophobia, objavljen je članek o prizadevanjih popzvezdnice Madonne za pravice LGBT oseb.

Številka osem komentira prizadevanja za legalizacijo istospolnih porok v Kaliforniji (Predlog 8), pravice na Madžarskem, v Iranu, vzhodni Afriki in Indoneziji. Pojavi se rubrika Vatikan o ženskih duhovnicah, objavljen je komentar o papežu in stališčih cerkve o varni spolnosti in pravicah LGBT oseb, objavljena je kolumna z naslovom Ta svet ni za pedre in podtema nasilje o homofobičnem nasilju, na zadnji strani so fotografije aktivistične akcije Vstaja lezbosov.

Naslovnica številke 10 prikazuje dekle, prelepljeno z nalepkami. Gre za akcijo, usmerjeno proti predsodkom in stereotipom, uvodnik z naslovom Jezus ima dva očeta komentira posvojitve, objavljen je intervju z enim prvih aktivistov za človekove pravice v Sloveniji Bogdanom Lešnikom z naslovom Trpeči aktivizem mi je bil vedno tuj.

Osrednja tema številke 11 je odnos države do homoseksualnosti, objavljen je intervju z ministrico za notranje zadeve Katarino Kresal o nabiranju političnih točk na račun človekovih pravic.

Tudi naslednji številki sta izrazito politični. Objavljen je intervju z ombucmanko Zdenko Čebašek Travnik in predsednikom države Danilom Türkom. Začne se kampanja za družinski zakonik. Poleg osrednjih tem je objavljena rubrika Akcija! z naslovom Za vse družine! Za pravice otrok. Za otrokove pravice.

Številke 11, 12, 13 poleg istospolnih družin tematizirajo še izbrisane, homoseksualnost v šolah, zgodovino LGBT gibanja, parlamentarno določanje o LGBT zakonih, portretirajo Vstajo lezbosov, naprej tematizirajo še neonacizem, sovražni govor in pomen razkritja.

Številka 15 tematizira stanje pravic LGB skupnosti v nezahodnem svetu. Številka 17 ima protestno zatemnjen uvodnik zaradi težav s financiranjem, tematizira tudi Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti v vsakdanjem življenju in z njim povezane probleme.

Naslednja številka vključuje predvsem reportaže o paradah ponosa v regiji in posredno članke o stanju pravic v Sloveniji in Črni gori, na Hrvaškem, Češkem, Madžarskem in v Nemčiji; objavljen je intervju z organizatorjem prve parade v Črni gori.

V številki 20 je ponovno v ospredju Zrips in Družinski zakonik, glavni intervju tematizira ta zakonik, delno je izpostavljena tudi zgodovina LGBT gibanja v Sloveniji.

Kot del politizacijskega diskurza in del strategije denormalizacije se uvaja rubrika Mediašit, kjer gre za odziv in kritiko reprezentacije vsebin, povezanih z LGBT, v polju množične produkcije. V prvi številki govori o medijskih nastopih predsednika vlade, v drugi številki govori o oddaji Piramida, v tretji o javnem govoru o rodnosti na RTV Slovenija, v četrti govori o reprezentaciji HIV-a in žensk, v številki 8 govori o sociologu Stuartu Hallu in njegovih pogledih na medijske stereotipizacije, v številki 17 govori o stereotipizacijah v TV-risanki South Park, če izpostavim vidnejše rubrike. Tu se Narobe kaže kot medijski pes čuvaj ali »media watchdog«.

5.2 Diskurz kulture

Poglejmo si diskurz, ki tematizira kulturo. Diskurz kulture je prav tako medijski in novinarski diskurz, ki ga oblikujejo običajna poročila, intervjuji, razširjeni članki reportaže, najbolj izrazito pa recenzije. Gre za medijsko konstrukcijo kulturnih aktivnosti LGBT skupnosti, ki se nanaša na kulturne prakse LGBT skupnosti in posameznikov, za kulturne prakse, ki se nanašajo na LGBT vsebine, in za splošne kulturne in popkulturne prakse, ki sooblikujejo okolje skupnosti. LGBT gibanje v Sloveniji je povezano predvsem s filmom, prozo in poezijo.

Festival Magnus, ki velja za začetek LGB gibanja, je bil prvi festival gejevskega in lezbičnega filma v vzhodni Evropi. Poteka vsako leto. GL aktivizem se razvija hkrati z avtorskimi objavami lezbične in gejevske poezije, proze, političnih esejev, publicistike. Obstaja več knjižnih zbirk, morda je bolj aktualna Vizibilija. Poteka prevajalska dejavnost. Prevedeni so feministični eseji, GL romani, proza, politični eseji, manifesti, dela »queer« študij. Z normalizacijo postane »queer« tržna znamka v popularni kulturi, glasbi, filmu in romanu, predvsem v svetu je prisotna tudi alternativna produkcija.

Narobe s smislom za estetiko in kakovost del pokriva večino omenjenih produkcij v rubrikah Film, Plošča, Knjiga, Teater in tudi v Intervjuju. Z intervjuji, članki in recenzijami predstavlja domače avtorje, poroča o literarnih večerih, slikarskih razstavah, razpravah o kulturi, filmskem in drugih kulturnih festivalih, umetniških delavnicah, aktivizmu umetnikov in manj uveljavljenih avtorjih. Tuji avtorji so portretirani, informirani o prevedeni poeziji, prozi, političnih esejih, nekateri so recenzirani, predstavljeni tudi v žanru razširjenega članka. Popularna glasba, film in roman so recenzirani v stalnih rubrikah, koncertni dogodki »mainstream« zvezdnikov in alternative so zastopani v reportažah, recenzijah in razširjenih člankih. Tako tudi vizualne in druge moderne umetnosti.

Narobe poleg tematizacije del LGBT avtorjev in tematizacij LGBT skupnostni v umetnostni in popularni kulturi izpostavlja še dve polji, ki ju lahko povežemo s kulturo. Uvaja in razvija LGBT besedišče, hkrati pa se odziva na dvomljive slovnične in pomenske terminološke zaplete v povezavi z LGBT skupnostjo, ki se pojavljajo v množičnih medijih in širši javnosti. Na nek način utrjuje in razširja sprejeto terminologijo znotraj skupnostni, kar deluje kot povezovalni mehanizem, ker konstruira skupen jezikovni referenčni okvir in vzpostavlja povezavo z bralcem. Na drugi ravni pa posega v širši medijski prostor in preureja vzpostavljen sistem jezikovnih pomenov in zmot. Opomenjanje izrazov lahko razumemo kot del vzpostavljanja »queer« teorije, ki je v skupnosti in drugje relativno neznana in jo Narobe uvaja v rubriki Terorija, kjer seznanja z njenimi vsebinami, različnostjo skupnosti in različnostjo pojmovanja identitet. Transeksualnost, interseksualnost in panseksualnost običajnemu bralcu delujejo kot manj znani in bolj skrajni primeri. Že izraz »queer« je relativno neznan, v LGBT skupnostih pa po drugi strani označuje vrsto ideoloških tokov in spodbuja nemalokrat burne razprave. S tem Narobe prispeva k razvoju »queer« študij, pripoznava pa tudi že obstoječe študije skupnosti (t. i. »queer studies«) v akademski sferi, aktivizmu in LGBT miselnih tokovih.

Pestrost kulture in njenih tokov v LGBT skupnosti omogoča tudi razvoj strategije, ki je značilna za alternativne, skupnostne in državljanske medije, ko se soočajo s političnimi in ekonomskimi pritiski. Medij se s kulturnimi vsebinami umakne od občutljivih političnih vprašanj in nepotrebnih konfrontacij z dnevno politiko, ki se lahko končajo z omejitvijo sredstev za financiranje, posredno tudi s samoukinitvijo medija. Hkrati pa diskurz kulture zagotavlja, da ne primanjkuje relevantnih, objavljenih vsebin, ki upravičujejo izhajanje in premorejo dovolj kulturnega kapitala, da ohranjajo kulturni bit skupnosti. Narobe se, gledano širše, tudi sam kaže kot del kulturnega kapitala LGBT skupnosti, prikazuje pa širok razpon kulturnih aktivnosti, ki kažejo, da LGBT skupnost premore veliko kulturnega kapitala.

Kulturne vsebine so v posamezni številki zastopane na najmanj petih straneh v rubrikah Knjiga, Plošča, Film, Gledališče, v mlajših številkah Teater. Gre za kratke vesti o zadnjih izdajah poezije, proze in šund literature, predvsem zadnjih prevodih, kratke in daljše intervjuje z avtorjih. Sem spadajo tudi kratka poročila z literarnih večerov, ogledanih slikarskih razstav, kulturnih delavnic. Posamezna dela so opisana ali recenzirana. Podobno je z zadnjimi albumi pop in rock glasbe, pojavljajo se portreti glasbenikov in krajše reportaže s koncertov. Prisotne so kritike gledaliških predstav ali krajši povzetki vsebin. Filmu je namenjeno posebno poglavje. Gre za vsebine, povezane s Festivalom gejevskega in lezbičnega filma v Ljubljani. Pojavljajo se napovedniki festivala, vsebine filmov, recenzije filmov, poročila in reportaže s festivala. Film in proza sta med vsebinami najbolj zastopana. Kot samostojne strani v reviji se pojavljajo posnetki kadrov iz filmov. Vsebin priložene podobe iz filmov delujejo kot strategija kulturnega blokiranja in strategije »billboard liberation«, ker neposredno prikazujejo filmske podobe, in ne reklamnih plakatov (Narobe št. 15). Kot strategijo kulturnega blokiranja lahko razumemo tudi nekatere naslovnice in preganjene zadnje strani z rubriko Razkritje oziroma zadnje strani. Na naslovnica in zadnjih straneh so nemalokrat podobe, povezane z aktivističnimi akcijami LGBT in nevladnih organizacij, ki v povezavi z vsebinami revije podajajo politično sporočilo in nemalokrat dosejajo ironičen učinek.

Na naslovnici prve številke je elektronska voščilnica norveške vladne organizacije z naslovom Gospod baletka, ki je del akcije za večje vključevanje moških v skrbstvene dejavnosti. Naslovnica številke 10 je del plakatne akcije »Kdaj ti bo zmanjkalo lepila?, ki opozarja na etiketiranje in multiplo diskriminacijo. Nastala je kot del projekta Protect, ki ga je pripravil Mirovni inštitut v povezavi z drugimi nevladnimi organizacijami. Naslovnica

številke 13 je fotografija lezbične gverile Vstaja lezbosov, ki v Ljubljani izvaja aktivistične akcije, povezane prav s kulturnim blokiranjem. Podobno učinkujejo zadnje strani, kjer so zastopane kampanje LGBT in nevladnih organizacije ali samostojne fotografije, odprte za prosto interpretacijo. To so oglas za kampanjo Povej naprej! o homofobnem nasilju (Narobe št. 18/19), fotografije gejevskih parov iz 19. in prve polovice 20. stoletja (Narobe št. 17), fotografije portretne razstave sedmih aktivistk (Narobe št. 16), fotografije z ljubljanskih parad ponosa (Narobe št. 14), podpora kampanji LGBT skupnosti v Kaliforniji – proposition 8 state (Narobe št. 10), fotografija 12.000 lezbijk v Ljubljani v podporo akciji Vstaja lezbosov! (Narobe št. 9), fotokolaž Stop homophobia! (Narobe št. 7) in kampanja I feel Slovenia (Narobe št. 6).

5.3 Strategije alternativnih medijev

Kolaži, fotografije, oglasi in gesla kampanj so značilni za naslovnice in zadnje strani fanzinov. Narobe sicer zaradi visoke naklade, profesionalnega tiska in vsebin ni fanzin, vendar ti zunanji elementi spominjajo nanje.

Pri objavah LGBT avtorjev in avtoric je pomemben še en vidik, ki se deloma kaže kot element vizibilizacije.

V okviru diskurza politizacije in kulture definiram 10 strategij, ki vzpostavljajo Narobe kot alternativno reprezentacijo LGBT skupnosti in alternativni medij. Izhajajo iz praks alternativnih medijev in so povezane s »queer« skupnosti in odzivom na »mainstream« medijske, politične in popkulturne prakse, deloma se vzpostavljajo kot posledica odnosov v skupnosti. Pri poimenovanjih izhajam iz analize medijskih podob homoseksualnosti (Kuhar 2003) in teorij alternativnih medijev (Jankowski 2001, Rodriguez 2001, Atton 2006 in 2008).

Strategija kontekstualizacije v Narobe konstruira lasten sistem novičarskih vrednot, ki ga oblikuje uredniška politika glede na pričakovanja bralstva. Predpostavljeno je tematiziranje LGBT vsebin, LGBT tematika je osrednja novičarska vrednota. Pri oblikovanju sistema novičarskih vrednot odbiratelji upoštevajo predvsem aktualnost in geografsko relevantnost informacij o stanju pravic LGBT oseb in kršitvah pridobljenih pravic v regiji, EU, ZDA, Afriki, Bližnjem vzhodu, Aziji ter drugje v svetu. Namen je kontekstualizacija za bralstvo Narobe, vezano na slovenski prostor, ki se izvaja kot primerjava, analiza ter prepričevanje

politik in ideologij gibanj. Iščejo se primeri dobrih in slabih praks pri uveljavljanju pravic. Kot novičarska vrednota se izpostavi etičnost reprezentacij v primerjavi z »mainstream« mediji in načini, kako reprezentirajo LGBT vsebine. Zavrača se stereotipizacija, skrivnost, medikalizacija in seksualizacija.

Pri tematizacijah LGBT kulture se kot novičarska vrednota implicira relevantnost literarnih, filmskih in glasbenih vsebin za LGBT gibanje in regionalni prostor, pomembna pa je tudi kakovost in estetika del, tudi umestitev v žanrih. Tudi objavljene popkulturne vsebine so na nek način relevantne v svojem žanru in povezane z LGBT skupnostjo. Raznolika je tudi novinarska izvornost. Gre za kontekste, v katerih novinarji zbirajo informacije o LGBT temah, in načine, kako so informacije pridobljene, tehtne, objektivne, pristranske. Izpostavljen je okvir, kdo govori kaj, komu in zakaj, s katerim bralec sam oblikuje pomen in težo vira.

Pri rubriki Vesti od tu, vesti od tam gre za povzemanje vsebin vzpostavljene informacijske mreže nevladnih in vladnih organizacij, LGBT infrastrukture, blogov aktivistov, performerjev, subkultur, vsebin družabnih omrežij, spletnih strani društev, seznamov spletne pošte. Novice od tam so agencijske, elektronske novice oziroma se kot takšne kažejo. Gre za vestičarstvo, novičarstvo, povzemanje spletnih strani mednarodnih nevladnih organizacij, kot sta Amnesty International in Human Rights Watch, uradnih institucij, kot sta Evropski parlament in Svet Evrope, spletne strani vlad in spletnih strani mednarodnih LGBT organizacij (ILGA-International Gay and Lesbian Association), mednarodnih LGBT medijev in blogov aktivistov ter organizacij. Tudi tu so relevantne njihove aplikacije v novih medijih.

Na ravni poročil, reportaž in novinarskih zgodb gre delno za predhodno zbrane informacije, ki izhajajo iz sorodnih virov, predvsem pa za klasično novinarsko delo na terenu. Gre za reportaže s parad ponosa, konferenc organizacij, potopisne novinarske zgodbe, poročila z literarnih večerov itn. Na nek način se pri razširjenih člankih uvajajo elementi raziskovalnega novinarstva, vključena je analiza uradnih virov, to je zakonov, statistik, direktiv, sodnih spisov, izjav politikov, strokovnjakov. To se navezuje predvsem na tematizacije ZRIPS-a, družinskega zakonika in ustavne presoje. Gre za del političnega diskurza. Tu se Narobe uveljavlja kot avtonomen alternativni medij. Z novinarskimi orodji posega v institucije države, išče odgovore pri odločevalcih in ne popušča pod njihovimi pritiski. Prispevki so objektivni, kot klasičen novinarski žanr se uveljavlja tudi intervju. Kontekst relevantnosti informacij in kontekst zbiranja informacij sta za bralca pomembna pri presojah vsebin in

oblikovanju novih pomenov z branjem. S seznanjanjem o načinih pridobivanja virov in samih virih, novinar vzpostavi integriteto in avtonomijo, s tem jo pridobiva tudi medij.

Strategija vizibilizacije se nanaša na ideologijo LGBT gibanja, da vidnost LGBT oseb in posameznikov v javnosti zagotavlja prepoznavanje in zaščito javnih identitet. To omogoča vstop v javnost in spodbuja sprejemanje LGBT identitet v javnosti. LGBT mit o »coming outu« ali razkritju spolne identitete v liberalnih družbah omogoča nastanek strpnih con, kjer so sprejete LGBT identitete. Na nek način razkritje identitet javnosti pomeni naslednjo stopnjo političnih prizadevanj LGBT skupnosti, potem ko si je že zagotovila prve politične pravice. Projekt Narobe deluje kot projekt vizibilizacije LGBT skupnosti v medijskem krogotoku. Sicer je za Narobe od druge številke naprej značilna preganjena naslovnica, ki uvaja rubriko Fotorazkritje, kjer LGBT posamezniki in posameznice razkrivajo obraze, imena in spolno identiteto. Ko del preganjene zadnje strani ima dodaten učinek pri listanju revije, lahko jo razumemo kot odkritje vstopa/izstopa v LGBT življenje in svet. Identitete, s katerimi se povežejo posamezniki in posameznice, to so »queer«, gej, lezbijka, pan itn., implicirajo raznolikost identitet znotraj skupnosti. Gre za razbijanje stigmatizacije in zaznamovanosti s skrivanjem in prikrivanjem, pomeni, da biti LGBT ni več skrivnost, sram, skrivanje ali prikrivanje, ampak ena izmed identitet v družbi. Deloma gre tudi za razbijanje mita o normalizaciji, ki ga uvajajo »mainstream« in popkulturne prakse, ker se posamezniki in posameznice razkrivajo v povezavi s spolno identiteto, ki je vezana na druge družbene statuse. Tako implicirajo vključenost v družbo, kar spodbuja razkritja, ne pa degejzicije kot značilnosti normalizacije.

Strategija deviktimizacije se nanaša na medijski diskurz normalizacije, ki se vzpostavlja z viktimizacijo in relativizacijo, kar pomeni, da je LGBT skupnost reprezentirana kot žrtev heteronormativne družbe, medijski diskurz pa s pridobivanjem pravic LGBT oseb relativizira in minimalizira nenaklonjen odnos medijskih in političnih gospostev do homoseksualnosti v preteklosti. Narobe uvaja strategijo deviktimizacije, ker jasno definira politične in družbene položaje LGBT skupnosti v preteklosti in homofobne prakse, ki so se uveljavljale proti skupnosti. Narobe homofobnih praks, kot je homofobno nasilje ali sovražni govor, ne relativizira. Poleg tega viktimizacija kot strategija normalizacije implicira zahtevo po toleranci, ker je LGBT skupnost v naprej prikazana kot žrtev heteroseksualne večine. To upravičuje kritiko dela LGBT skupnosti, da bi si morali prizadevati za skupni boj proti netoleranci in diskriminaciji, ker toleranco vedno nekdo zagotavlja, kar ga postavlja v

neenakopraven in nadrejen položaj, morali pa bi si prizadevati za enakopravnost vseh in zaščito dostojanstva vsakega posameznika. Deviktimizacija se izpostavlja znotraj političnega diskurza in torej zavrača relativizacijo homofobnih praks v družbi in »mainstream« medijih.

Na normalizacijo se nanaša tudi strategija denormalizacije, ki se prav tako vzpostavlja znotraj politizacijskega diskurza. Normalizacija kot ideologija integracije v družbo pri LGBT gibanjih, ki jo podpira tudi liberalna politika in nova desnica s pripadajočim medijskim in političnim diskurzom, implicira delitve znotraj LGBT gibanja. Predpostavljena sta gej in lezbijka, ki se hočeta vključiti v heteronormativno in heteroseksistično družbo. Podpirata ideologijo nove desnice, da »hočemo vsi sedeti pri isti mizi«. Zagovarjata vrednote kapitalizma, ideal družine, poroko, narodni ponos. Vključeni so le izbrani, izbere jih elita gospostev. Gre za podreditev družbenim normam in »mainstreamu«. Spoštovanja si na drugi strani ne zaslužijo geji in lezbijke, ki zagovarjajo drugačne vrednote, bodisi politične ideologije, libertarnost, feminizem, antikapitalizem ali druge življenjske sloge, na primer svobodne seksualne prakse. V skupnosti se vzpostavi »mainstream« in alternativa. Alternativa si po tej logiki ne zasluži pravic ali dostojanstva. Strategija denormalizacije v Narobe omogoča zastopanje avtorjev in vsebine obeh polov ter vrste ideologij med njima. Sicer je vzpostavljen politizacijski diskurz, ki tematizira prav integracijo in prizadevanja za legalizacijo zvez in družine, to je ZRIPS in družinski zakonik. Za diskurz je prevladujoč in prizadevanja za legalizacijo teh pravic načeloma podpira tudi alternativa v LGBT-ju, vendar ne zato, ker želi izvajati pravice, ampak ker podpira zagotavljanje pravic, boj proti diskriminaciji na delovnem mestu, upor proti homofobnim praksam. Vendar ta alternativa hkrati pričakuje, da lahko svobodno izbira svoj življenjski slog, kar je implicirano tudi v besedilih.

Denormalizacija se z vidika alternativnih medijev kaže na nekem drugem nivoju. Gre za dekonstruiranje »mainstream« medijskega diskurza v popkulturnih praksah, ki vpelje »feel-good« učinek premožnega belega geja, in novinarskih praksah, kjer je aktivist izpostavljen homofobnim javnim izgredom. Z vidika alternativnih medijev Narobe zagotavlja LGBT skupnosti prostor, da se predstavi na način, kot se želi predstaviti sama. Tematizira problematike skupnosti, kot jih za pomembne izjavlja sama, z avtorji, ki se kot aktivisti izpostavijo sami. Pri tem vzpostavlja lasten sistem novičarskih vrednot, reprezentacij in novinarske etike. Vzpostavi se tudi t. i. »self-assembling news room« novinarjev, novinarjev aktivistov, medijskih nomadov, novičarjev, vestičarjev. Definiira se medijski strateg in taktik,

vzpostavljajo se novo polje producentov vsebin, ki so najbolj »grass-root«, in vzpostavijo dolgoročne uredniške strategije in strategije odzivanja na »mainstream«. Možnost vključevanja dobijo tudi druge zainteresirane javnosti; strokovna, akademska, politična in kulturna. Vstopijo kot avtorji in intervjuvanci.

Strategija detabuizacije se nanaša na vsebine, povezane s tabuji, vzpostavljenimi v LGBT skupnostih. Gre za problematike, ki jih GLBT osebe nemalokrat prezrejo in se z njimi ne soočajo. Gre za nasilje v partnerskih razmerjih, samomorilnost med geji in lezbijkami, bifobijo, homofobijo in transfobijo v skupnosti, zlorabo drog, spolno prenosljive bolezni neobičajne spolne prakse, nasilje in »gay bullying«, deloma tudi partnerska razmerja in istospolne družine. Na nek način gre za rob LGBT skupnosti, ki je z vidika LGBT »mainstreama« radikalen in ga nemalokrat zavrača. Stigmatizirani so geji in lezbijke, ki se ne podrejajo normam. Zavračajo partnerstvo, zakon in družino, ker so institut heteroseksistične in heteronormne družbe. Podobni nazori so v Narobe zastopani, niso pa večinski. Odražajo različnost LGBT ideologij, ki jo konstruirajo miselni tokovi libertarnosti, feminizma in skrajne levice. Stigmatizacijo lahko tudi obrnemo. Nemalokrat alternativa zavrača istospolne družine, prizadevanja za legalizacijo pravic in razmerij, hkrati se pojavljajo tudi elementi »homoconsov«. Posredno dosledno zagovarjajo novo desnico, družino in »mainstream queer« miselnosti, kjer je pomembna predvsem integracija in enačenje s heteroseksualno družbo. Tematizirana je tudi gejevska subkultura »bear« kot nasprotje fašizmu estetike telesa. Estetika telesa je nasploh del ideologije normalizacije, ki predpostavlja, da je gej aktiven, uspešen sodoben moški z visokimi prihodki. Nemalokrat gre za viktimizacije, ki se dogajajo v skupnosti in vodijo v zlorabo drog, samomor, partnersko nasilje, iskanje varnih hiš. Narobe izpostavi našete problematike in demistificira, predvsem pa informira o mreženju v LGBT skupnosti, društvih, organizacijah, posameznikih, aktivistih, ki lahko pomagajo ali vzpostavijo mrežo za pomoč. Vsebine so tematizirane v razširjenih, informativnih člankih. Na nek način gre za demistificiranje tabujev in širjenje osveščenosti. Narobe spodbuja soočanje s temi problematiki, njihovo razreševanje, spodbuja pa tudi argumentiran preboj teh problematik v širši medijski prostor.

Izpostavil bi medpartnersko nasilje, ki ga tematizira številka 20, v okviru teme partnerstva z naslovom Drugi klozet: Nasilje v partnerskih odnosih, in samomorilnost pri LGBT populaciji. Samomor tematizira številka 16 z osrednjim člankom z naslovom Skočil bom z mostu, oprostí in številka 18/19 z intervjujem z naslovom Neskončna čustvena stiska je gorivo za samomor.

Kot tabu znotraj skupnosti se izpostavlja tudi aids. Več o tem pri naslednji strategiji, demedikalizaciji.

Strategija demedikalizacije. Medikalizacija je reprezentacijska praksa 80. let. Sredi 90. let začne postopno izginjati iz medijskega diskurza. Demedikalizacija se uveljavlja na dveh nivojih. Gre za dekonstrukcijo medijskega in družbenega diskurza. Razširjeni članki in intervjuji pojasnjujejo, kako se je homoseksualnost konstruirala kot bolezensko stanje in zločin prek psihiatričnega in pravosodne izrekanja o gejih in lezbijkah. Gre dekonstrukcijo neke vrste družbenega arhetipa, ki konstruira homoseksualnost. Na drugi ravni demedikalizacijo nanašam na dekonstruiranje mitov o aidsu in drugih spolno prenosljivih boleznih. Aids kot bolezen je bil prekrit s podobami homoseksualni in obratno. Podobe o boleznih in drugih spolno prenosljivih boleznih so tudi v LGBT skupnosti nejasne. Tu Narobe informira o HIV-u in SPB-jih, spodbuja osveščanje, pogovor o varni spolnosti, testiranje, vzpostavlja pa tudi mrežo organizacij, skupin in aktivistov, ki pomagajo okuženim in osveščajo o boleznih. Osveščanje in pomoč sta del LGBT skupnosti, Legebitra ima v povezavi s tem status javne organizacije. Spodbuja preventivo in osveščanje. Lahko rečemo, da je konec boleznih radikalna zahteva skupnosti, hkrati z izpostavljanjem dejstva, da aids ni povezan izključno z geji. Vprašanje je povezano tudi s problematiko odnosa do varne spolnosti, prostitucijo, odvisnostmi. Narobe predvsem objektivno informira o boleznih.

Aids in druge spolno prenosljive bolezni se v vsebinah Narobe pojavljajo skoraj v vsaki številki, tudi v Rubriki zdravje. V prvi pod rubriko Politika z naslovom Komur mar za aids?, v drugi kot podtema z naslovom Veš, da te ne bom pustil, skupaj bova šla skozi to, v tretji v rubriki Zdravje o HPV in rubriki Mediašit, v številki 5 sifilis, v številki 6 pod rubriko aids, v številki 8 z naslovom »V Londonu vsaki peti gej HIV pozitiven«, v številki 9 Aids: Sporočanje in sprejemanje slabe novice itn. do številke 15, kjer je aids tematiziran v kontekstu homofobije pod naslovom Zakaj več homofobije povzroča več aida, v številki 18/19 v kontekstu portreta Elizabeth Taylor s podnaslovom »Nesmrtna aids aktivistka« itn.

Strategija pozitivne stereotipizacije se nanaša na zabavne, »infotainment« in informativne vsebine. Najbolj nazoren primer doseganja zabavnega in komičnega učinka je objava stripa Adventures of a horny dyke, ki se uveljavlja kot kulturni strip deloma zaradi seksualizacije homoseksualnosti in z njo povezanega humorja. Objava stripa in sorodnih vsebin je pri Narobe bolj kot pravilo izjema. V številki 4 se pojavi fotostrip, ki prikazuje testiranje na

spolnoprenosljive bolezni, v številki 9 pa fotostrip prikazuje tečaj samoobrambe. Vsebina ni humorna, format stripa je vpeljan iz bolj didaktičnih razlogov.

Pozitivna stereotipizacija se naprej nanaša na portretiranje osebnosti, ki so s svoji delovanjem v politiki, kulturi in popularni kulturi podprli ideologije in prizadevanja »queer« skupnosti ali pa so razkrili spolno usmerjenost z namenom vključevanja LGBT oseb v družbo. Vključuje tudi portrete in intervjuje z LGBT aktivisti in aktivistkami, ki so s svojim delovanjem skupnosti zagotovili določene pravice in sprožili prelomne dogodke. Tematizirane so tudi javne osebnosti, ki jih LGBT razume kot naklonjene »queer« politikam in kulturi. Strategijo poimenujem stereotipizacija, ker portretiranje teh osebnosti na neki ravni vedno povezujemo LGBT kulturo in zgodovino. Nemalokrat se nanašajo na imena iz filmske in glasbene industrije. Gre za članke, portrete in reportaže z glasbenih dogodkov. Med portretiranci so bolj znani Ian McKellen, Pedro Almodovar, Elizabeth Taylor, med reportažami s koncertov pa Pink in Georgea Michaela.

Verbalizacija omogoča strategijo (de)stereotipizacije. Strategija verbalizacije omogoča vzpostavljanje internega jezikovnega koda LGBT skupnosti in poseganje v jezikovni kod opisovanja LGBT skupnosti v množičnih medijih. Oblikuje se pogovorno, publicistično in strokovno besedišče, povezano z LGBT tematiko, ki deluje kot povezovalen element v skupnosti. Skupnost se s tem jezikovnim kodom reprezentira in posega v semiotični režim množičnih medijev. Gre tudi za prevajanje in utrjevanje besedišča »queer« in uvajanje novih poimenovanj. Mnoga so v mednarodni GL javnosti uveljavljena že dalj časa. Nove besedišča se nanašajo na resnejše vsebine, tematizacije fluidnosti identitet, interseksualnosti, transseksualnosti, pa tudi na lažje vsebine, družabno življenje, »clubbing«. Delno je njihov namen doseganje komičnega učinka. Verbalizacija je vpeljana tudi v obliki rubrik. V prvih številkah kot LGBT slovarček, potem kot rubrika Te(r)orija, ki tematizira »queer« teorijo, pojavlja se tudi jezikovna kolumna ene izmed aktivistk.

Verbalizacija omogoča tudi strategijo (de)stereotipizacije in strategijo zasmehovanja. Stereotipizacija se v medijih pojavlja kot masikularizacija lezbijk in feminizacija gejev. Izraža se na jezikovni, vsebinski in vizualni ravni, povezana je s seksualizacijo vsebin. Resnejše vsebine, povezane z LGBT skupnostjo, stereotipizacije zavračajo in priznavajo raznolikost spolnih identitet. »Queer« identitete so v zgodovini »queer« skupnosti izrazile na različne načine. Oblikovali so se kodi govora, obnašanja in oblačenja, ki izražajo identitete. Kode in

podobe je ponotranjila tudi »queer« skupnost, predvsem ko gre za vsebine, ki niso povezane s političnim položajem. Govorimo o »queer mainstreamu« in podobah, ki so se uveljavile tudi v popkulturnih praksah, tudi o kempu (angl. camp), celotnem nizu vedenj, oblačenja, diskurza, specifičnega za gejevsko, lezbično in transsubkulturo, za katerega so značilni humor, teatralnost, humor in samoironija. Narobe in »queer mainstream« jih uporabljata za doseganje »infotainment« in humornega učinka. Na tej ravni njun odnos do stereotipov ni kritičen, na te podobe skupnost in Narobe gledata z vidika normalizacije. Zato strategijo poimenujem (de)stereotipizacija s predpono v oklepaju, ker se skupnost do teh podob distancira, predvideva, da je že vključena v heteronormativni okvir in zase ne zahteva kritične refleksije. Poimenovanja povzemam po Lambdinem LGBT slovarju. Gre za poimenovanja, kot so »baby butch/baby dyke«, »bajkerca/motoristka«, »buča«, »bull-dagger« (nasilna »butch lezbijka«) in »butch« (maskulin videz in odnos do »femme« lezbijke). Izrazi se nanašajo na lezbijke, večinoma iz delavskega razreda, v ZDA v 50. letih. Potem »sugar daddy«, »fenica« (heteroseksualna ženska, naklonjena gejem), »fuzbalerka«, »joškefektarca«, »kamionarca«, »keka« kot poženščen gej, »potočka zijalka«, »sekretarjenje«, »soft butch«, »silver wolf« itn. Pri uporabi teh poimenovanj in podob gre za elemente kulturnega blokiranja, zasmehovanja in doseganja ironičnega ali komičnega učinka. Poudarjam, da se »camping« pojavlja v »infotainment« in zabavnih vsebinah, ne pa pri resnih tematizacijah. Bolj kot razžalitev moramo razumeti strategijo kot bolj ali manj posrečen in razumljiv poklon ali »tribute« gej, lezbičnim in »tans« subkulturam. Strategija posega v interne semiotične režime skupnosti. Navzven lahko deluje kot reprodukcija stereotipiziranih podob.

Pri resnejših tematizacijah Narobe zavrača stereotipizacije. Jezikovno ali vsebinsko imajo stereotipi vlogo ilustrativnega primera, iz njih izhaja članek o človekovih pravicah in komercializaciji skupnosti. Zahtevnejše vsebine stereotipizacij ne vključujejo.

Strategija zasmehovanja se nanaša na interne odnose v skupnosti in na konservativne mnenjske ter politične poglede na skupnost v širši javnosti. V prvem primeru gre za rubriko, poimenovano Ljubavna pisma, ki se pojavlja v prvih številkah. Poimenovanje se nanaša na homofobne odzive javnosti na delovanja LGBT skupnosti v 90. letih, ki so bili objavljeni v obliki pisem bralcev v tabloidnih medijih. Rubrika je zastopana v prvih številkah Narobe. Gre za objavo (psevdo)intelektualnih sporov o lastninjenju zaslug za delovanje v LGBT skupnosti in različna razumevanja njenega pomena. Kažejo se elementi javne razžalitve. Vsebinsko je bralcu, ki nima vpogleda v aktivistične spore v skupnosti, nerazumljiva. Strategijo omenjam,

ker način in vsebina naracije izstopata iz širšega konteksta. Strategijo zasmehovanja najdemo tudi pri nekaterih prispevkih, ki del vsebine kontekstualizirajo z opisovanjem vsakdanje življenja, t. i. tipičnih scenskih gejev. Strategije zasmehovanja se pojavljajo, tudi ko gre za reprezentacije konservativnih političnih pogledov LGBT oseb, mnenjskih in političnih voditeljev, ki LGBT skupnosti in njenim političnim prizadevanjem niso naklonjene. Pripisuje se jim nerazgledanost, pogosti so namigi na njihovo religioznost in politično pripadnost. Strategija izhaja iz politične karikature, satire in stripa, značilna je za alternativne medije.

6 SKLEP

Narobe je skupnostni medij (Jankowski 2001). Zanj je značilna medijska konstrukcija realnosti, ki si slika delovanje, razvoj in življenje LGBT skupnosti v Ljubljani, Sloveniji in regiji. Je revija LGBT skupnosti, ki izhaja z namenom prepoznavanja skupnosti v medijskem prostoru in javnosti, zato se izjavlja kot del strategije vizibilizacije LGBT skupnosti. Na drugi ravni je medij, ki povezuje skupnost, naslavlja skupna politična in kulturna vprašanja, in slika vsakdanje življenje gejev in lezbijk. Narobe pri tem vzpostavi osrednja diskurza, politizacijski diskurz in diskurz kulture. Namen politizacijskega diskurza je zagotavljanje prostora za razpravo o pravicah LGBT oseb, ki v »mainstream« medijskih praksah zaradi smernic komercializacije in komodifikacije izginja. Namen diskurza kulture je povezovanje skupnosti in zagotavljanje prostora za samoreprezentacijo skupnosti. Narobe zagovarja prost pretok idej, mnenj in argumentov, je brezplačen, protikomercialen in izraža kritiko političnega in kapitalskega gospostva. Zato se kaže kot klasičen alternativni medij (Atton 2006 in 2008). Upodabljanje LGBT skupnosti implicira njen boj za politične pravice, identitete skupnosti v vsakdanjem življenju in medijskem okolju so politizirane. Hkrati zagotavlja prostor za samoreprezentacijo skupnosti in njen vstop v medijsko okolje. Zato se kaže kot državljanski medij (Rodriguez 2001). Z diskurzom politizacije posega v politično in medijsko okolje in pri tem razvije vrsto strategij, kar spreminja dinamiko odnosov skupnosti in medija s političnim in medijskim okoljem. Poseganje v politični in medijski »mainstream« je bistvena značilnost alternativnega medija (Atton 2006 in 2008; Pajnik 2010). Razvijejo se strategija kontekstualizacije, denormalizacije, demedikalizacije in destereotipizacije. Z diskurzom kulture spreminja dinamiko odnosov v skupnosti s tem, ko producira nove pomene na načine, ki jih izbira skupnost sama (Rodriguez 2001). Razvijejo se strategije verbalizacije, detabuizacije, pozitivne stereotipizacije, pozitivne stereotipizacije in strategija zasmehovanja.

Narobe je del LGBT politike vizibilizacije, ki si prizadeva za vidnost, javno prepoznanje in sprejemanje LGBT skupnosti. Poleg delovanja aktivistov, skupin, organizacij in parad ponosa so del strategij vizibilizacije tudi LGBT mediji in vstopi LGBT skupnosti v množične medije. Namen vstopa v medijska okolja je politizacija zahtev skupnosti. Zahteve se nanašajo predvsem na urejanje partnerskih in družinskih razmerij in uvajanje državnih politik, naklonjenih LGBT osebam. Pri tem se razvije predvsem strategije kontekstualizacije, ki vključuje argumente za priznanje pravic in primerjavo položaja skupnosti z regijo in svetom.

Pojavi se strategija prikazovanja zmot, ki prikazuje neizpolnjene politične obljube, kar je značilnost alternativnih medijev (Atton 2006 in 2008). Narobe se pri tem navezuje na 30 let prizadevanja za ureditev partnerskih razmerij. Narobe tu posega v politično okolje in je aktiven udeleženec politične razprave. Vzpostavljen je diskurz politizacije problematik skupnosti. S strategijo denormalizacije delno posega v političen, delno pa v medijski prostor, posredno pa spreminja tudi dinamiko v skupnosti. Zavrača politiko asimilacionistov in homokonzerv (Goldstein 2005), torej zagovarja vidnost skupnosti in polne politične pravice. Zavrača komercializacijo, komodifikacijo in normalizacijo v »mainstream« medijskih diskurzih (Kuhar 2003; Goldstein 2005; Cottingham 2009) ter si prizadeva za nadgradnjo diskurza o človekovih pravicah, ki ga znotraj politizacijskega diskurza tudi razvija. Narobe omogoča prostor v reviji delu skupnosti, ki izhaja iz feministične misli in zavrača urejanje partnerskih razmerij, ker je zakon represivni institut heteronormativne družbe. Omogoča prikazovanje heterogenosti LGBT politik in različnost njenih politik. Gre za prost pretok idej (Atton 2006). Pri denormalizaciji gre tudi za zavračanje komodifikacije in depolitizacije »queer« identitet v popkulturnih vsebinah in prikazovanja »feel-good« življenjskega sloga uspešnih in premožnih LGBT oseb, ki so vključene v družbo. Zagovarja nekodificirano in neseksualizirano medijsko upodabljanje LGBT skupnosti in oseb. Denormalizacija pomeni tudi distanciranje od relativizacije in viktimizacije homofobije in nestrpnosti, izpostavlja se kot mehanizem, ki dekonstruira homofobne prakse in označuje sovražni govor ter nestrpne politične in družbene prakse. Če s političnim diskurzom Narobe najbolj posega v polje političnega, z denormalizacijo, demedikalizacijo in destereotipizacijo vstopa v medijsko polje in posega v režim pomenov in podob (Atton 2006 in 2008; Pajnik 2010). Demedikalizacija se nanaša na nekodificirano poročanje o HIV-u in aidsu, informiranje o bolezni in dekonstrukcijo medijskih podob o epidemiji, ki so zasidrane v diskurz množičnih medijev. Pri tem je bistveno, da homoseksualnost in spolno prenosljive bolezni pri upovedovanju niso pomensko izenačeni. Destereotipizacija zavrača medijsko upovedovanje homoseksualnosti z uveljavljenimi medijskimi identitetami homoseksualnosti, ki nakazujejo feminizacijo gejev in maskularizacijo lezbijk, in druge izpeljave, ki izhajajo iz tega stereotipa. Prav tako nasprotuje pripisovanju nekih splošnih lastnosti LGBT skupni. Tovrstne stereotipizacije vključuje v vsebine Narobe kot del »queer« kulture z namenom doseganja komičnega učinka, kadar ne tematizira resnejših problematik. Neposredno se Narobe na medijske upodobitve homoseksualnosti nanaša s kritiko poročanja o LGBT problematiki v rubriki Mediašit, ki je zastavljena kot svojevrsten »medijski watchdog«.

Če s politizacijskim diskurzom Narobe deluje navzven ter vstopa v medijsko in politično okolje, z diskurzom kulture deluje navznoter, torej na skupnost in predvsem povezovanje skupnosti. Pri prvem delu je v ospredju skupnostni medij v medijski in politični krajini (Jankowski 2001; Bourdieu 2001), v drugem delu pa dinamika in vsebinske tematizacije, s katerimi Narobe deluje na skupnost, spreminja njene pomen in jo ne nazadnje reprezentira (Jankowski 2001; Rodriguez 2001). Narobe je kot del strategije in politike vizibilizacije skupnostni medij, ki zastopa njene interese, aktivnosti in raznolikost v najširšem pomenu, na makroravni gre torej za kulturno opolnomočenje skupnosti in medija, v katerem se lahko skupnost reprezentira na načine, ki si jih izbere sama (Rodriguez 2001). Na mikroravni pa s strategijo verbalizacije, detabuizacije, pozitivne stereotipizacije, destereotipizacije in strategijo zasmehovanja omogoča vnašanje novih pomenov in spreminja dinamiko skupnosti (Jankowski 2001). Sama verbalizacija omogoča uveljavljanje »queer« besedišča in »queer« teorije ter omogoča skupen referenčni okvir in razvoj strategij. Detabuizacija naslavlja zapletene vprašanja raznolikosti »queer« identitet, življenjskih slogov in partnerskih razmerij. Pozitivna stereotipizacija se nanaša na »queer« kulturo in mitizacijo njenih elementov, spodbuja aktivizem in distanciranje od homofobnih praks. Destereotipizacija in strategija zasmehovanja pa se nanašata na dekonstrukcijo stereotipov, na ponotranjenje stereotipov v skupnosti, kar omogoča »camping«, in na humorizacijo nekaterih elementov skupnosti.

Širše pomeni diskurz kulture upodabljanje LGBT in »queer« umetnosti ter kultur, ki so bistveni del zagotavljanja vidnosti skupnosti in njenega prepoznavanja v javnosti. Zagotavlja nove identitete, s katerimi se skupnost povezuje, in pomeni distanciranje od kodificiranih in stereotipiziranih podob o skupnosti. Povzema njeno kulturno delovanje in omogoča razvoj »queer« teorije, kulture in »queer« popularne kulture. S slovensko LGBT skupnostjo je povezan predvsem film in literarna umetnost. Kulturni kapital skupnosti v Sloveniji omogoča vedno nove vsebine in tematizacije, zagotavlja tudi umik v kulturne vsebine, ko je medij na udaru politike (Rodriguez 2001).

V povezavi z aktivističnimi akcijami, kampanjami nevladnih organizacij in filmskim festivalom se v Narobe vzpostavlja kot strategija alternativnih medijev tudi kulturno blokiranje. To narekuje estetiko, zaradi katere je Narobe blizu tudi kulturi zinov, vendar ga zaradi visoke naklade in tiska ne moremo umestiti v zin kulturo. Deloma le prevzame njene elemente. Podobni prvini sta strip in fotostrip, ki sicer nista pogosto zastopana. Značilna je raba ekspresivnega in arhaičnega jezika, ki se kaže že v naslovih prispevkov.

Pomen revije Narobe na makronivoju je predvsem v zastopanju politične in kulturne identitete LGBT skupnosti, gibanja, aktivizma, posameznikov in posameznic. S samoreprezentacijo skupnosti izziva monopol profesionalizirane in institucionalizirane medijske produkcije, ki ima monopol nad produkcijo LGBT pomenov na način, da uvaja popkulturne in razvedrilne žanre. Posredno komodifikacija »queer« identitete gibanje depolitizira in deligitimira njegove politične zahteve. V Narobe se vzpostavijo medijske prakse, ki reprezentirajo politizacijo identitet in prikazujejo, da imajo vse ravni vsakdanjega življenja naboj, ki lahko povzroči družbeno nesoglasje. Alternativni medij posameznike in skupnost opolnomoči, da prepogajanja identitet, odnosov in družbenih kodov na polju političnega reprezentirajo sami (Rodriguez 2001). Pri tem Narobe vzpostavi dialog s političnimi odločevalci in institucijami na način, da s politizacijo zasebnih identitet omogoča iskanje konsenza za politične rešitve pravnega in socialnega statusa LGBT oseb. Dialog omogoča misliti iskanje rešitev, ne more pa jih realizirati. S tem zapolnjuje medijsko in politično praznino, ker politična elita teh vprašanj ne zastavlja in ne odpira, sama pa se o njih ne bi izrekla, če jih ne bi zastavljali novinarji aktivisti, ki pri vzpostavljanju dialoga prevzamejo iniciativo in ohranijo avtonomen odnos do politične moči. Specifično gre za intervjuje, glavne teme in rubriko Politika, kjer se poslanci, predsedniki strank, ministri, odločevalci in opazovalci izjavljajo o Zripsu, ustavnih in odločbah višjih sodišč in družinskem zakoniku. Narobe se pri vodenju dialoga vzpostavlja kot avtonomen medij, hkrati pa vzpostavlja kritičnega bralca-državljanca. V tem smislu se Narobe vzpostavlja kot alternativa novim aktivističnim medijem, to je blogom in družabnim omrežjem, ki omogočajo pogovor, ki zaradi prepletenosti mreže in atomizacije uporabnikov deluje kot vrsta monologov in ne usmerjen dialog. Po drugi strani povezovanje s spletnimi mediji, spletno stranjo in spletnim dnevnikom ter načelo enakopravnosti udeležencev v dialogu skupnosti, gibanja, skupnostnih subkultur, disidentskih skupin in bralstva omogoča vzpostavitev skupnosti, ki je ne moremo omejiti ali zaokrožiti, vzpostavi se t. i. neomejena skupnost. To v povezavi z mednarodno infrastrukturo LGBT organizacij implicira vzpostavljanje regionalne in mednarodne »queer« javnosti.

Narobe pri vprašanju Zripsa in družinskega zakonika najbolj aktivno poseže izven medijske krajine v polje političnega in s tem vzpostavi diskurz politizacije. Ta se dopolnjuje z diskurzom kulture, ki omogoča posege v medijsko krajino in vzpostavljanje kulturne identitete LGBT skupnosti. Polje kulture in popularne kulture v povezani z vsebinami iz vsakdanjega življenja omogoča povezovanje skupnosti in zadostno število relevantnih vsebin, ki zagotavljajo trajnost izhajanja in povezovanje skupnosti. Znotraj politizacijskega diskurza

in diskurza kulture se vzpostavljajo strategije, ki posegajo v polje političnega, kulturnega in medijskega okolja, vzpostavljajo pa tudi nove pomene v skupnosti. Strategija kontekstualizacije na nek način omogoča tudi radikalno izobraževanje ustvarjalcev in občinstev, opomenja aktivizem in strategije upora. Strategija vizibilizacije zagotavlja javnost politične in kulturne identitete, spodbuja aktivizem in konstruira mit razkritja posameznikov. Z javnostjo skupnih LGBT identitet posega izven LGBT okolij, razkritje se pri tem kaže kot element mikropolitike posameznika in način vzpostavljanja odnosa s skupnostjo in osebnim okoljem. Strategija deviktimizacije spreminja odnos političnega in medijskega »mainstreama« do homofobnih praks, s tem da zavrača apologije praks in njihovo relativizacijo. Strategija denormalizacije je kritika popkulturnih reprezentacij homoseksualnosti in dopušča alternativne poglede na uveljavljanje politik, ki legalizacijo položaje LGBT oseb. S tem posega v medijski »mainstream« in ideologije strank, spreminja pa tudi dinamiko skupnosti, ker so v skupnosti pogledi na institut družine, zakona in pridobljene pravice različni. Strategija detabuizacije se nanaša na eksistencialna vprašanja posameznikov, posega tudi izven LGBT skupnosti. Strategija demedikalizacije se nanaša na informiranje skupnosti, deluje pa v smeri rekonstrukcije medijskih stereotipov in mita o aidsu. Strategija verbalizacije vzpostavlja »queer« kulturo in deluje kot povezovalni element v skupnosti, omogoča pozitivno stereotipizacijo, destereotipizacijo in strategije zasmehovanja.

Narobe v kontekstu infrastrukture, ki omogoča njegovo izhajanje, lahko umestimo v model državljskih medijev, za katerega je značilna široka regulacija, pojavlja pa se v skandinavskih državah (Rodriguez 2001). Poleg izdajatelja Informacijskega društva Legebitra je povezan z Uradom RS za mladino, Uradom za mladino MOL, Študentsko organizacijo Slovenije in Študentsko organizacijo v Ljubljani. Infrastruktura institucij je mejno območje med skupnostjo in državnim okvirjem, ki še omogoča politično občutljivost medija, čeprav je iz vsebin razvidno, da ima Narobe težave s financiranjem. Narobe se lahko deloma kaže tudi kot študentski ali občinski medij.

S politizacijo vprašanja vsakdanjega življenja, zastopanjem političnih interesov skupnosti in tematiziranjem LGBT kulture je Narobe skupnostni medij. Ne prevzame naloge organizacije gibanja ali skupnosti, je pa njena edina publikacija. Na dinamiko LGBT skupnosti vpliva zmerno, predvsem informira in dopolnjuje pomene, zunanji javnosti pa izraža njeno dinamiko in raznolikost. Je medij LGBT skupnosti, s katerim je zastopana v medijskem krogotoku in s katerim posega v medijski in politični »mainstream«. Je eno od skupnostnih orodij pri

prizadevanju za uveljavitev pravic in prepoznavanje »queer« identitet. Tu posega predvsem v polje političnega. Omogoča ustvarjalnost, aktivizem in prost pretok idej v skupnosti in s tem opolnomočenje posameznikov in skupin. V okviru obeh diskurzov se uveljavijo strategije, značilne za alternativne medije. Je nepridobiten, zagovarja prost pretok idej. Tudi zato je alternativni medij. Narobe. Revija, kjer je vse prav.

7 LITERATURA:

Atton, Chris. 2006. *Alternative media*. London: Sage.

--- 2008. Bringing alternative media practice to theory. Media power, alternative journalism and prouction. V *Alterantive media and the politics of resistance*, ur. Mojca Pajnik in John Downing, 31–48. Ljubljana: Mirovni inštitut. Ljubljana: Mirovni inštitut.

--- in James Friderick Hamilton. 2008. *Alternative journalism*. Los Angeles: Sage.

Bilwet. 1999. *Medijski arhiv*. Ljubljana: Študentska založba.

Bourdieu, Pierre. 2001. *Na televiziji*. Ljubljana: Krtina.

--- in Loic Wacquant. 2006. *Načela za kritično refleksivno družbeno znanost in kritično preučevanje simbolnih dominacij*. Koper: Univerza na Primorskem.

Beck, Ulrich. 2003. Kaj je globalizacija? Zmote globalizma-odgovori na globalizacijo. Ljubljana: Krtina.

Chun, Wendy Hui Kyong in Thomas Keenan, ur. 2006. *New media, old media: a history and theory reader*. New York: Routeledge.

Cottingham, Laura. 2009. *Lezbijke smo tako šik...da pravzaprav sploh nismo več lezbijke*. Ljubljana: ŠKUC.

DeFrancisco, Victoria Pruin in Catherine Helen Palczewski. 2007. *Communicating gender diversity: A critical approach*. Los Angeles: Sage publications.

Downing, John, Tamara Villarreal Ford, Geneve Gil in Laura Stein. 2003. *Radical media: Rebellious communication and social movements*. London, New Delhi: Sage.

Downing, John in Mojca Pajnik, ur. 2008. *Alterantive media and the politics of resistance*. Ljubljana: Mirovni inštitut.

Erjavec, Karmen in Melita Poler Kovačič, ur. 2005. *Uvod v novinarske študije*. Ljubljana: FDV.

Galleoti, Anna Elisabetta. 2009. *Toleranca: pluralistični predlog*. Ljubljana: Krtina.

Gillmor, Dan. 2006. *We the media: grassroots journalism by the people, for the people*. Peking: O'Reilly.

Goldstein, Richard. 2005. *Homo konzerve. Liberalna družba in gejevska desnica*. Ljubljana: Škuc.

Gregorčič, Marta. 2005. *Alerta Roja. Teorija in prakse onkraj neoliberalizma*. Ljubljana: študentska založba.

Hadl, Gabriele in Jo Dongwon. 2008. New approaches to our media: general challenges and the korean case. V *Alterantive media and the politics of resistance*, ur. Mojca Pajnik in John Downing, 81–109. Ljubljana: Mirovni inštitut.

Hrženjak, Majda. 2002. *Simbolno: Izbrana poglavja iz francoskega strukturalizma*. Ljubljana: študentska založba.

Klenovšek, Tomaž. 2006. Globalna civilna družba. V *Subkulture, prispevki za analizo in kritiko družbenih gibanj* 4–5, ur. Andrej Fištravec, 6–27. Maribor: Kulturni azil.

LGBTIQ slovar. Slovar lezbičnih, gejevskih, biseksualnih, transeksualnih, interseksualnih in queer besed. Dostopno prek: <https://www.kulturnicenterq.org/lgbtqslovar/> (21. april 2013).

Kolmančič, Petra. 2002. *Fanzini: komunikacijski medij subkultur*. Maribor: Kulturni azil.

Kuhar, Roman. 2003. *Medijske podobe homoseksualnosti: analiza slovenskih medijev od 1970 do 2000*. Ljubljana: Mirovni inštitut.

Jankowski, Nicholas. 2001. *Creating community with media: History, theories and scientific investigations*. Dostopno prek: http://www.uk.sagepub.com/mcquail6/PDF/034_ch02.pdf (21.april 2013)

--- 2003. *Community media research: A quest for theoretically grounded models*. Nijmegen: University of Nijmegen.

Laban, Vesna. 2005. Žanri vestičarske vrste, običajno poročilo in anketa v dnevnem časopisju. V *Uvod v novinarske študije*, ur. Karmen Erjavec in Mojca Poler Kovačič, 32–73. Ljubljana: FDV.

Lievrouw, Leah A. 2011. *Alternative and activist new media*. Cambridge: Polity.

Lovink, Gert in Andy Garcia. 1997. *ABC of tactical media*. Dostopno prek: http://subsol.c3.hu/subsol_2/contributors2/garcia-lovinktext.html (21. april 2013).

Merljak, Sonja. 2005. Novinarsko poročanje in pisanje: Reportaža in portret. V *Uvod v novinarske študije*, ur. Karmen Erjavec in Mojca Poler Kovačič, 300–369. Ljubljana: FDV.

Milosavljević, Marko. 2005. Intervju: metoda dela in novinarski žanr. V *Uvod v novinarske študije*, ur. Karmen Erjavec in Mojca Poler Kovačič, 136–189. Ljubljana: FDV.

Narobe. 2007. Analizirano besedilo mesečnika (april-december). Ljubljana: Legebitra.

--- 2008. Analizirano besedilo mesečnika (marec-december). Ljubljana: Legebitra.

--- 2009. Analizirano besedilo mesečnika (marec-december). Ljubljana: Legebitra.

--- 2010. Analizirano besedilo mesečnika (marec-december). Ljubljana: Legebitra.

--- 2011. Analizirano besedilo mesečnika (marec-december). Ljubljana: Legebitra.

--- 2012. Analizirano besedilo mesečnika (maj-oktober). Ljubljana: Legebitra.

Pajnik, Mojca. 2010. Konceptualizacija alternativnih medijev: O pomenih alternativnega. V *Teorija in praksa* 47 (1): 41–58. Ljubljana: Založba FDV.

Poler Kovačič, Melita. 2004. *Novinarska (iz)virnost: Novinarji in njihovi viri v sodobni slovenski družbi*. Ljubljana: FDV.

Rodriguez, Clemencia. 2001. *Fissures in the mediascape: an international study of citizens' media*. Cresskill: Hampton press.

Schulman, Sarah. 2005. *Zakaj nisem revolucionarka*. Ljubljana: ŠKUC.

Strehovec, Janez. 2007. *Besedilo in novi mediji: od tiskani besedil k digitalni besedilnosti in digitalnim literaturam*. Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura.

Švab, Alenka in Roman Kuhar. 2005. *Neznosno udobje zasebnosti: vsakdanje življenje gejev in lezbijk*. Ljubljana: Mirovni inštitut.

Tratnik, Suzana in Nataša S. Segan, ur. 1995. *L: zbornik o lezbičnem gibanju na Slovenskem 1984-1995*. Ljubljana: ŠKUC.

Vatikiotis, Pantelis. 2005. Communication theory and alternative media. V *Westminster papers in Communications and Culture*, ur. Anthony McNicholas, 4–29. London: University of Westminster.

--- 2008. Challenges and questions for alterative media. V *Alterantive media and the politics of resistance*, ur. Mojca Pajnik in John Downing, 111–123. Ljubljana: Mirovni inštitut.

Velikonja, Nataša. 2008. *Fragmenti svobode, politični eseji: terminali Radia študent 2001-2006*. Ljubljana: Škuc.

--- 2011. *Zgodovina aktivizma za legalizacijo gejevskih in lezbičnih partnerskih zvez v Sloveniji*. Dostopno prek: <http://www.ljudmila.org/lesbo/raziskave/ZgodovinaAktivizma.pdf> (21. april 2013).

Zavrl, Andrej. 2006. Abeceda poželenja: GLBTIQ in literarna veda. V *Primerjalna književnost* 30 (1): 97–109. Ljubljana: Slovensko društvo za primerjalno književnost.

Žalec, Bojan. 1998. *Reprezentacije*. Ljubljana: ŠOU.